

Armoederisico's en inkomensongelijkheid tot 2070

Projecties van het gereviseerde dynamische
microsimulatiemodel MIDAS 2.0

Mei 2023

Gijs Dekkers, gd@plan.be

Raphaël Desmet, rd@plan.be

Karel Van den Bosch, kvdb@plan.be

Abstract - Voor de projectie van indicatoren van de sociale houdbaarheid gebruikt het Federaal Planbureau sinds 2009 het dynamische microsimulatiemodel MIDAS (Microsimulation for the Development of Adequacy and Sustainability). MIDAS heeft de laatste jaren een omvangrijke revisie ondergaan, ter verbetering van de validiteit van de projecties. In deze working paper rapporteren wij een projectie van het armoederisico van en de inkomensongelijkheid onder ouderen, gepensioneerden en de bevolking beneden 65 jaar. Het doel is duidelijk maken hoe armoederisico's zouden evolueren gedurende de komende decennia in een scenario met het huidige beleid inzake pensioenen en de verwachte demografische en sociaal-economische evoluties.

Jel Classification - C63, D31, I32, I38, H55

Keywords - microsimulation, demographic ageing, social security, pensions, poverty, inequality

Inhoudstafel

Synthese	1
Synthèse	5
1. Inleiding	9
2. Methodologie	11
2.1. Opzet van MIDAS	11
2.2. Meting van risico op armoede en inkomensongelijkheid	13
2.3. Hypothesen inzake sociaal-economische evoluties en het beleid	14
3. Projecties van armoederisico's	16
3.1. Globale evolutie van het inkomen	16
3.2. De evolutie van het armoederisico onder de bevolking 18-54	18
3.3. De evolutie van het armoederisico onder kinderen beneden 18 jaar	22
3.4. De evolutie van het armoederisico onder de bevolking 55-66	23
3.5. De evolutie van het armoederisico onder de bevolking 67+	25
3.5.1. De evolutie van de minimumpensioenen en de IGO	27
3.5.2. Meer vrouwen met een eigen rustpensioen	28
3.5.3. Wat gebeurt er bij de alleenstaande vrouwen?	29
3.5.4. Het blijvend hoge armoederisico van oudere immigranten	30
3.5.5. Samenvattend	32
3.6. Transversale resultaten	33
4. Evolutie van de inkomensongelijkheid	35
4.1. Algemene evolutie	35
4.2. Evolutie van de inkomensongelijkheid in de leeftijdsgroep 18-54 jaar	36
4.3. Evolutie van de inkomensongelijkheid in de leeftijdsgroep 55-66 jaar	37
4.4. Evolutie van de inkomensongelijkheid in de leeftijdsgroep 67-plus	38
5. Sensitiviteitsoefeningen	41
5.1. Armoederisico's bij alternatieve drempels	41
5.2. Armoederisico's in een alternatief scenario met lagere loongroei op lange termijn	41
6. Conclusie	45
Referenties	47
Annexen	48
Annex 1: Armoederisico's bij alternatieve drempels op 50% en 70% van het mediane equivalente inkomen	48
Annex 2: Vergelijking van armoederisico's tussen EU-SILC, MIDAS en de startdata uit het Datawarehouse	50
Annex 3: 14 jaar MIDAS projecties voor de Studiecommissie voor de Vergrijzing	57

Lijst van tabellen

Tabel 1	Vergelijking armoederisico's per leeftijdsgroep tussen EU-SILC en projectie van MIDAS voor 2018	14
Tabel 2	Samenvattend schema evolutie van het armoederisico van ouderen (67-plus)	33

Lijst van figuren

Figuur 1	Evolutie van het gemiddelde equivalente en netto-inkomen voor de gehele bevolking	16
Figuur 2	Evolutie van het gemiddeld equivalent inkomen per leeftijdsgroep, ten opzichte van de evolutie voor de gehele bevolking	17
Figuur 3	Evolutie van het armoederisico voor de gehele bevolking, en per leeftijdsgroep	17
Figuur 4	Evolutie van armoederisico en baanloosheid, bevolking 18-54	18
Figuur 5	Baanloosheid en gezinstype	19
Figuur 6	Proportie met betaald werk, bevolking 18-54, naargelang gezinstype	19
Figuur 7	Minimumuitkeringen voor alleenstaanden ten opzichte van de armoeddrempel, en de sociaal-economische positie van personen (18-54 jaar) in baanloze huishoudens	20
Figuur 8	Evolutie van armoederisico naargelang immigratiestatus, bevolking 18-54 jaar	22
Figuur 9	Evolutie van gezinstype en armoederisico bij kinderen 0-17 jaar	23
Figuur 10	Evolutie van armoederisico en baanloosheid, bevolking 55-66, naar leeftijdsgroep	24
Figuur 11	Sociaal-economische positie van niet-werkende personen 55-66	24
Figuur 12	Armoederisico van ouderen (67-plus) naargelang gezinstype, en verdeling naargelang gezinstype	25
Figuur 13	De minimumpensioenen en de IGO ten opzichte van de armoeddrempel	27
Figuur 14	Rustpensioen van vrouwen 67-plus naargelang gezinssituatie: percentage ontvangers en gemiddeld bedrag	28
Figuur 15	Armoederisico van vrouwen 67-plus met partner, naargelang ontvangst van een rustpensioen	29
Figuur 16	Alleenstaande vrouwen 67-plus: verdeling en armoederisico naargelang burgerlijke staat	30
Figuur 17	Immigranten en autochtonen onder de ouderen (67-plus): aandelen en armoederisico's	31
Figuur 18	Rustpensioen naargelang immigratiestatus en geslacht in de bevolking 67-plus: percentage ontvangers en gemiddeld bedrag	32
Figuur 19	Armoederisico van vrouwen en mannen (18plus), gepensioneerden, werkenden, werklozen en invaliden	34
Figuur 20	Ongelijkheid van het equivalent inkomen voor gehele bevolking en vier leeftijdsgroepen, Gini-coëfficiënt en kwintielverhouding S80/S20	36
Figuur 21	Ongelijkheid in de leeftijdsgroep 18-54 jaar, naargelang baanloosheid	37
Figuur 22	Ongelijkheid in de leeftijdsgroep 55-66 jaar, naargelang baanloosheid	38
Figuur 23	Ongelijkheid in de leeftijdsgroep 67-plus, naargelang gezinstype	38
Figuur 24	Type ontvangen pensioen onder alleenstaande ouderen (67+), naargelang geslacht	39
Figuur 25	Armoederisico's bij alternatieve drempels: gehele bevolking	41
Figuur 26	Armoeddrempel en armoederisico van de gehele bevolking, bij alternatief scenario voor de loongroei op lange termijn, vergeleken met het referentiescenario	42
Figuur 27	Evolutie van minimumuitkeringen en het leefloon ten opzichte van de armoeddrempel, bij alternatief scenario voor de loongroei op lange termijn	42
Figuur 28	Armoederisico van de bevolking 67-plus, naar gezinstype, bij alternatief scenario voor de loongroei op lange termijn, vergeleken met het referentiescenario	43
Figuur 29	Evolutie van de minimumpensioenen en de IGO ten opzichte van de armoeddrempel, bij alternatief scenario voor de loongroei op lange termijn, vergeleken met het referentiescenario	44
Figuur 30	Evolutie van de ongelijkheid (Gini-coëfficiënt), bij alternatief scenario voor de loongroei op lange termijn	44

Synthese

De jaarlijkse rapporten van de Studiecommissie voor de Vergrijzing combineren projecties van de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem met aandacht voor de sociale houdbaarheid van dit systeem. Voor de projectie van indicatoren van de sociale houdbaarheid gebruikt het Federaal Planbureau sinds 2009 het dynamische microsimulatiemodel MIDAS (Microsimulation for the Development of Adequacy and Sustainability). MIDAS heeft de laatste jaren een omvangrijke herziening ondergaan, ter verbetering van de validiteit van de projecties. In een vorige working paper (Dekkers, Desmet en Van den Bosch, 2023) deden wij verslag van deze revisie. In deze working paper rapporteren wij een projectie tot 2070 van het armoederisico van en de inkomensongelijkheid onder ouderen, gepensioneerden en de bevolking beneden 65 jaar. Het doel van deze projectie is duidelijk maken hoe armoederisico's zullen evolueren gedurende de komende decennia in een scenario met het huidige sociaal-economische beleid en de verwachte demografische en sociaal-economische evoluties.

Het opzet van MIDAS is dusdanig dat de resultaten die in deze working paper worden voorgesteld coherent zijn met de hypothesen en de projecties van bevolking, arbeidsmarkt en inkomens die de Studiecommissie voor de Vergrijzing in haar rapport van 2022 hanteerde voor de projectie van de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem. Belangrijke hypothesen voor de projectie van de armoede zijn onder meer dat in de projectie van 2022 de loongroei vanaf 2045 het lange-termijn niveau van 1,5% per jaar zal bereiken, en een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 1% van alle minimumuitkeringen. Binnen deze opzet wordt getracht de sociaal-economische verschillen tussen groepen individuen, zoals geobserveerd in de startdata van het microsimulatiemodel, zoveel mogelijk te behouden. Het gaat om verschillen naargelang onder meer onderwijsniveau, migratiestatus en gezinstypen.

De definitie en meting van de indicatoren armoederisico en inkomensongelijkheid zijn eveneens overgenomen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing. Een persoon heeft een risico op armoede indien hij of zij een equivalent beschikbaar inkomen heeft dat lager is dan de armoededrempel, gedefinieerd als 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen. Deze armoededrempel stijgt dus mee met de algemene welvaart. Het equivalent inkomen wordt afgeleid uit het netto beschikbaar huishoudinkomen en gecorrigeerd voor de omvang en samenstelling van het huishouden. Het is een maat voor de levensstandaard van dat huishouden. De inkomensongelijkheid wordt berekend op basis van dit equivalent inkomen.

Vergeleken met EU-SILC ligt de armoededrempel in MIDAS lager omdat in MIDAS niet alle inkomenscomponenten gesimuleerd kunnen worden, onder meer de inkomsten uit vermogen en de aanvullende pensioenen in de 2de pijler. Dit heeft implicaties voor de geprojecteerde armoederisico's. Voor de bevolking op actieve leeftijd en voor de kinderen zijn de verschillen met de schattingen op basis van EU-SILC beperkt. Voor de ouderen (67-plus) ligt de MIDAS-projectie van het armoederisico echter aanzienlijk beneden het EU-SILC cijfer. De lagere armoededrempel in MIDAS heeft daarnaast ook consequenties voor de vergelijkingen tussen de armoededrempel enerzijds en anderzijds de minima in de pensioenen en andere uitkeringsstelsels, de IGO en het leefloon.

Alle resultaten zijn opgesplitst naargelang de leeftijdsgroepen 0-17, 18-54, 55-66 en 67-plus. Deze indeling is ingegeven door enerzijds de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 67 in 2030 (66 vanaf 2025) en anderzijds door de bevinding dat het gemiddeld equivalent inkomen van de leeftijdsgroep 55-66 jaar opvallend sterker stijgt dan dat van de jongere én van de oudere leeftijdsgroepen.

Armoederisico

Gegeven het referentiekader van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, zoals uitgewerkt in haar rapport van 2022, daalt het armoederisico voor de gehele bevolking en voor alle leeftijdsgroepen tot minstens 2030. Voor de bevolking als geheel stijgt het daarna geleidelijk tot het einde van de projectieperiode. De meer geleidelijke daling bij de ouderen komt pas ten einde in de jaren 2040, waarna een stijging vanaf het begin van de jaren 2050 wordt ingezet. De bevolkingsgroep van 55 tot 66 jaar ondervindt de sterkste daling van het armoederisico, en deze evolutie keert pas om in het midden van de jaren 2030. De ontwikkeling bij de jongere groepen (0-17 en 18-54) lijkt op die van de bevolking als geheel, terwijl voor de groep jonger dan 18 het armoederisico steeds hoger blijft dan dat van de 18-54-jarigen.

Het armoederisico van huishoudens waar tenminste één persoon betaald werk heeft, is constant en laag in alle leeftijdsgroepen. Zowel in de leeftijdsgroep 18-54 jaar als in die tussen 55 en 66 jaar is de proportie personen in baanloze huishoudens met voorsprong de belangrijkste directe determinant van het armoederisico. Baanloze huishoudens zijn huishoudens met personen op actieve leeftijd, waar niemand betaalde arbeid verricht. Het gaat meestal om alleenstaanden met of zonder kinderen, terwijl onder immigranten de baanloosheid veel hoger is dan onder personen geboren in België. Vanwege de geprojecteerde stijging van de werkzaamheidsgraad (meest uitgesproken onder de 55-plussers) daalt de proportie personen in baanloze huishoudens tot het begin van de jaren 2030. Tegelijk wijzigt het profiel van deze personen: meer invaliden en minder werklozen en 'overige niet-actieven' (anders dan invaliden, waaronder personen met een leefloon). Hierdoor daalt in deze periode het armoederisico van baanloze huishoudens, hoewel het vooral in de leeftijdsgroep 18-54 jaar zeer hoog blijft. De stijging van het risico op armoede van baanloze huishoudens vanaf het begin van de jaren 2030 is te wijten aan de achteruitgang ten opzichte van de armoededrempel van de minimumuitkeringen in de invaliditeit en de werkloosheid, en van het leefloon.

Het armoederisico van kinderen beneden 18 jaar hangt af van dat van hun ouders in hetzelfde huishouden. De evolutie van hun armoederisico volgt dan ook die van de bevolking tussen 18 en 54 jaar, maar ligt steeds 4 tot 5 procentpunt hoger. Dit verschil ontstaat enerzijds doordat kinderen vaker dan volwassenen in éénoudergezinnen leven en anderzijds omdat het armoederisico toeneemt met het aantal kinderen in het gezin.

Onder ouderen van 67 jaar en ouder daalt het armoederisico tot het midden van de jaren 2040 en stijgt het vanaf het midden van de jaren 2050. Het armoederisico van gepensioneerden verloopt in grote mate parallel aan dat van ouderen. Binnen deze groep zijn er echter grote verschillen naargelang het gezinstype. Voor koppels wordt een zeer sterke daling van het armoederisico geprojecteerd, gevolgd door stabiliteit. Voor alleenstaande vrouwen is er stabiliteit tot het midden van de jaren 2040, waarna het armoederisico van deze groep een scherpe toename laat zien. Het verloop voor alleenstaande

mannen is gelijkaardig, maar hun armoederisico is steeds aanzienlijk lager dan dat van alleenstaande vrouwen. De evolutie van het armoederisico van ouderen kan worden begrepen als de – per periode verschillende – balans van vier ontwikkelingen. Ten eerste spelen de minimumpensioenen en de IGO een belangrijke rol. Vanaf het midden van de jaren 2045 zouden deze afnemen vergeleken met de armoededrempel, omdat de welvaartsaanpassingen conform het Generatiepact lager zouden zijn dan de loongroei. Hierdoor zou het armoederisico van alleenstaande vrouwen én mannen stijgen. Dit is vooral het geval na 2060, wanneer de IGO een te laag niveau bereikt ten opzichte van de geprojecteerde armoededrempel om het risico op armoede te vermijden. Ten tweede neemt het aantal vrouwen met een eigen rustpensioen toe tot het midden van de jaren 2050, dankzij langere loopbanen en hogere lonen onder de vrouwen die in de komende decennia met pensioen zullen gaan, vergeleken met de huidige gepensioneerde vrouwen. Dit is de voornaamste reden voor het sterk dalende armoederisico van gehuwde en samenwonende vrouwen (en van hun partners). Ten derde verschuift de samenstelling van de groep oudere alleenstaande vrouwen: de proportie weduwen wordt meer dan gehalveerd, terwijl de aandelen van nooit gehuwde en gescheiden vrouwen toenemen. Weduwen hebben, ten opzichte van andere alleenstaande vrouwen, een laag armoederisico dankzij de overlevingspensioenen, die gebaseerd zijn op het rustpensioen van hun overleden echtgenoot, en het feit dat veel weduwen een overlevingspensioen combineren met een eigen rustpensioen. Hoewel ook onder alleenstaande vrouwen het gemiddelde rustpensioen stijgt, zien we geen daling van hun armoederisico vanwege het dalende aandeel van de weduwen in deze groep. Ten slotte is er het blijvende hoge risico op armoede van immigranten (personen geboren buiten België), terwijl het aandeel van deze groep onder ouderen stijgt vanaf de jaren 2030. Het gebruikte model veronderstelt dat de huidige achterstellingen van migranten op de arbeidsmarkt in projectie gehandhaafd zouden blijven. Deze blijvend zwakkere arbeidsmarktpositie van migranten vertaalt zich in kortere loopbanen en lagere pensioenrechten.

Inkomensongelijkheid

De inkomensongelijkheid onder de bevolking als geheel zou tot het begin van de jaren 2030 dalen, om vanaf het begin van de jaren 2040 weer te stijgen. Gedurende de gehele periode is de inkomensongelijkheid bij de ouderen aanzienlijk kleiner dan bij de andere leeftijdsgroepen. Zoals voor het armoederisico het geval is, wordt de evolutie van de ongelijkheid binnen de bevolking 18-54 jaar (evenals voor de kinderen tot en met 17 jaar) grotendeels bepaald door de baanloze huishoudens. Onder de baanloze huishoudens is de ongelijkheid hoger dan onder de huishoudens met werkende personen en vanaf 2025 stijgend, terwijl hun gemiddeld equivalent inkomen achterblijft bij het algemene gemiddelde. In de leeftijdsgroep 55-66 jaar daalt de inkomensongelijkheid van het equivalent inkomen vrij sterk tot het midden van de jaren 2030, gevolgd door een stijging tot het einde van de jaren 2050.

Voor de ouderen van 67 jaar en ouder wordt een daling van de inkomensongelijkheid geprojecteerd tot het midden van de jaren 2040, gevolgd door een stijging. De verklaring voor deze ontwikkelingen moet vooral gezocht worden bij de toename van de proportie vrouwen met een eigen rustpensioen. De veralgemening van het tweeverdienersmodel onder de oudere koppels heeft een sterk verminderend effect op de inkomensongelijkheid binnen deze groep, maar ook voor de groep ouderen als geheel tot het midden van de jaren 2040. Tegelijk stijgt hierdoor het gemiddeld equivalent inkomen van koppels aanzienlijk sneller dan dat van alleenstaanden, waardoor de ongelijkheid tussen gezinstypes toeneemt en de daling van de ongelijkheid bij de groep ouderen als geheel kleiner is dan de daling van de

ongelijkheid bij de koppels. Daarnaast speelt het equivalente inkomen van oudere immigranten een rol, dat onder de gebruikte veronderstellingen steeds lager ligt dan dat van oudere autochtonen, terwijl het aandeel van de immigranten onder de ouderen toeneemt.

Alternatief scenario

In een alternatief economisch scenario is de gemiddelde loongroei vanaf 2033 beperkt tot 1% per jaar, in plaats van verder te stijgen tot 1,5% per jaar. Hierdoor gaan de minima in de pensioenen en andere uitkeringsstelsels er niet op achteruit vergeleken met de armoededrempel, zoals dat wel in het basisscenario het geval was. Dit heeft tot gevolg dat het armoederisico van de bevolking op actieve leeftijd in dit scenario na 2030 stabiel blijft. Voor de ouderen blijft het armoederisico dalen tot het begin van de jaren 2050, maar daarna blijft het praktisch constant. Bij oudere alleenstaanden stijgt het armoederisico ook in dit alternatieve scenario, maar veel minder dan in het referentiescenario. Ook de inkomensongelijkheid stijgt in het alternatieve scenario niet na het midden van de jaren 2030.

Synthèse

Les rapports annuels du Comité d'étude sur le vieillissement combinent des analyses de la soutenabilité financière et de la soutenabilité sociale du système des pensions. Le Bureau fédéral du Plan (BFP) utilise, depuis 2009, le modèle de microsimulation dynamique MIDAS (Microsimulation for the Development of Adequacy and Sustainability) pour analyser la soutenabilité sociale des pensions en Belgique. Au cours des dernières années, MIDAS a fait l'objet d'une révision majeure afin d'améliorer la validité des projections. Cette révision est décrite dans un working paper précédemment publié (Dekkers, Desmet et Van den Bosch, 2023). Dans ce nouveau working paper, nous présentons une projection à l'horizon 2070 du risque de pauvreté et des inégalités de revenus parmi les personnes âgées, les pensionnés et dans la population de moins de 65 ans. Cette projection montre comment les risques de pauvreté évoluent au cours des prochaines décennies dans un scénario fondé sur les politiques socio-économiques actuelles ainsi que les évolutions démographiques et socioéconomiques attendues.

La projection est cohérente avec les hypothèses et les projections en matière de population, de marché du travail et de revenus de l'édition 2022 du rapport du Comité d'étude sur le vieillissement. Dans cette édition, les hypothèses importantes pour la projection de la pauvreté sont, d'une part, la croissance salariale de long terme de 1,5% par an (à partir de 2045) et, d'autre part, l'adaptation au bien-être de 1% par an de l'ensemble des allocations minimums. Le modèle reproduit le plus possible les différences socioéconomiques entre les groupes d'individus et les cohérences au sein de ces groupes - telles qu'observées dans les données de départ du modèle de microsimulation, en fonction notamment du niveau d'éducation, du statut migratoire et des types de ménages.

Le choix des indicateurs de risque de pauvreté et d'inégalités de revenu est également repris du Comité d'étude sur le vieillissement. Une personne présente un risque de pauvreté si elle dispose d'un revenu disponible équivalent inférieur au seuil de pauvreté, fixé à 60% du revenu disponible équivalent médian national. Ce seuil augmente donc parallèlement à la prospérité générale. Le revenu équivalent est le revenu disponible net corrigé pour tenir compte de la taille et de la composition du ménage. Il mesure le niveau de vie. Les inégalités de revenus sont calculées sur la base de ce revenu équivalent.

Par rapport à l'EU-SILC, le seuil de pauvreté dans MIDAS se situe à un niveau moins élevé, car certaines composantes du revenu, comme par exemple les revenus du patrimoine et les pensions complémentaires du second pilier, ne sont pas simulées dans MIDAS. Cela a des implications sur les risques de pauvreté projetés. Pour la population d'âge actif et pour les enfants, les différences avec les estimations basées sur l'EU-SILC sont limitées. Cependant, pour les personnes âgées (67 ans et plus), le niveau du risque de pauvreté qui ressort de MIDAS est nettement inférieure au niveau de l'EU-SILC. Le niveau inférieur du seuil de pauvreté de MIDAS a également des conséquences en matière de comparaison entre le seuil de pauvreté d'une part et la GRAPA, le revenu d'intégration et les minima de pensions et d'autres prestations d'autre part.

Les résultats sont présentés pour les groupes d'âge 0-17, 18-54, 55-66 et 67+ ans. La délimitation de ces groupes d'âge se justifie par le relèvement de l'âge légal de la retraite à 67 ans en 2030 (66 ans à partir

de 2025), mais aussi par le constat que, en projection, le revenu équivalent moyen du groupe d'âge 55-66 ans augmente notablement plus que celui des groupes plus jeunes et plus âgés.

Risque de pauvreté

Etant donné le cadre de référence du Comité d'étude sur le vieillissement, tel que détaillé dans le rapport de l'édition 2022, il ressort de la projection que le risque de pauvreté diminue pour l'ensemble de la population et pour tous les groupes d'âge jusqu'en 2030 au moins. Pour l'ensemble de la population il augmente ensuite progressivement jusqu'à la fin de la période de projection. Le risque de pauvreté des âgés, dont la baisse est plus progressive et se poursuit jusqu'en 2040, augmente à partir du début des années 2050. La baisse la plus forte du risque de pauvreté est observée dans la population âgée de 55 à 66 ans jusqu'au milieu des années 2030. Après cette date, leur risque de pauvreté suit une courbe croissante. L'évolution de la pauvreté pour les groupes les plus jeunes (0-17 et 18-54) ressemble à celle de la population dans son ensemble tandis que le risque de pauvreté des moins de 18 ans reste supérieur à celui des 18-54 ans.

Le risque de pauvreté des ménages comptant au moins une personne qui exerce une activité rémunérée est constant et faible dans tous les groupes d'âge. Tant dans le groupe des 18-54 ans que dans celui des 55-66 ans, la proportion de personnes vivant dans des ménages sans emploi est de loin le principal déterminant direct du risque de pauvreté. Les ménages sans emploi sont des ménages composés de personnes en âge de travailler dont aucune n'occupe un emploi rémunéré. Il s'agit le plus souvent d'isolés avec ou sans enfants. En outre, la proportion de personnes vivant dans des ménages sans emploi est beaucoup plus élevée parmi les immigrés que parmi les personnes nées en Belgique. Compte tenu de la progression attendue du taux d'emploi (plus prononcée parmi les plus de 55 ans), la proportion de personnes dans les ménages sans emploi diminue jusqu'au début des années 2030. Dans le même temps, le profil de ces personnes change : plus d'invalides, moins de chômeurs et moins d'"autres inactifs" (autres que les invalides, notamment les bénéficiaires du revenu d'intégration). Par conséquent, le risque de pauvreté des ménages sans emploi diminue au cours de cette période, même s'il reste très élevé, en particulier dans le groupe d'âge des 18-54 ans. La progression du risque de pauvreté des ménages sans emploi à partir du début des années 2030 s'explique par le recul, par rapport au seuil de pauvreté, des allocations minimums d'invalidité et de chômage, ainsi que du revenu d'intégration.

Le risque de pauvreté des enfants de moins de 18 ans dépend de celui des parents au sein du même ménage. Par conséquent, l'évolution de leur risque de pauvreté suit celle de la population âgée de 18 à 54 ans, mais est toujours supérieure de 4 à 5 points de pourcentage. Cet écart s'explique, d'une part, par le fait que les enfants sont plus susceptibles que les adultes de vivre dans des familles monoparentales, et, d'autre part, par la corrélation positive entre le risque de pauvreté et le nombre d'enfants au sein du ménage.

Parmi les personnes âgées de 67 ans et plus, le risque de pauvreté diminue jusqu'au milieu des années 2040 et augmente à partir du milieu des années 2050. Le risque de pauvreté des pensionnés évolue en grande partie parallèlement à celui des personnes âgées. On observe toutefois, au sein de ce groupe, de grandes différences selon le type de ménage. Parmi les couples, le risque de pauvreté projeté baisse très nettement et se stabilise ensuite. Chez les femmes isolées, la stabilité prévaut jusqu'à la moitié des années 2040, après quoi le risque de pauvreté s'accroît sensiblement. L'évolution est similaire pour les

hommes isolés, mais leur risque de pauvreté est toujours nettement inférieur à celui des femmes isolées. L'évolution du risque de pauvreté des personnes âgées est le fruit de quatre processus dont les contributions respectives varient selon les périodes. Premièrement, les pensions minimums et la GRAPA jouent un rôle important. À partir du milieu des années 2040, en raison du différentiel entre croissance salariale et adaptations au bien-être conformes au Pacte des générations, elles diminuent par rapport au seuil de pauvreté de sorte que le risque de pauvreté des femmes et des hommes isolés augmente. C'est particulièrement le cas après 2060, lorsque la GRAPA atteint un niveau trop faible par rapport au seuil de pauvreté projeté que pour faire face au risque de pauvreté. Deuxièmement, le nombre de femmes disposant de leur propre pension de retraite augmente jusqu'au milieu des années 2050. En effet, les femmes qui prendront leur retraite aux cours des prochaines décennies ont des carrières plus longues et mieux rémunérées que les femmes actuellement à la retraite. C'est la principale raison pour laquelle le risque de pauvreté des femmes mariées et cohabitantes (et de leurs partenaires) a fortement diminué. Troisièmement, la composition du groupe des femmes âgées isolées évolue : la proportion de veuves diminue de plus de moitié, tandis que la part des femmes non mariées augmente, tout comme la part des femmes divorcées. Comparées aux autres femmes isolées, les veuves sont exposées à un faible risque de pauvreté grâce aux pensions de survie basées sur la pension de retraite de leur conjoint décédé. De plus, de nombreuses veuves combinent une pension de survie et leur propre pension de retraite. Bien que la pension de retraite moyenne des femmes isolées augmente aussi, nous ne constatons pas de baisse de leur risque de pauvreté dès lors que la part des veuves dans ce groupe se réduit. Enfin, il y a le risque de pauvreté élevé et persistant des immigrés (personnes nées en dehors de la Belgique) combiné à l'augmentation de la part de ce groupe parmi les âgés à partir des années 2030. Le modèle utilisé suppose que les désavantages actuels des immigrés sur le marché du travail sont maintenus en projection. Cette position persistante moins favorable des immigrés sur le marché du travail se traduit par des carrières plus courtes et des droits à la pension plus faibles.

Inégalités de revenus

Les inégalités de revenus au sein de l'ensemble de la population diminuent jusqu'au début des années 2030, avant d'augmenter à nouveau à partir du début des années 2040. Sur l'ensemble de la période, les inégalités de revenus parmi les personnes âgées sont sensiblement moindres que dans les autres groupes d'âge. Comme pour le risque de pauvreté, l'évolution des inégalités au sein de la population de 18 à 54 ans (comme pour les enfants de moins de 17 ans) est largement déterminée par les ménages sans emploi. Les inégalités sont plus importantes parmi les ménages sans emploi que parmi les ménages avec emploi et se creusent à partir de 2025, tandis que leur revenu équivalent moyen reste inférieur à la moyenne globale. Dans le groupe des 55-66 ans, les inégalités de revenus se réduisent assez nettement jusqu'au milieu des années 2030 pour ensuite se creuser à nouveau jusqu'à la fin des années 2050.

S'agissant des personnes âgées de 67 ans et plus, les inégalités de revenus devraient diminuer jusqu'au milieu des années 2040 pour ensuite augmenter. Cette évolution s'explique surtout par la hausse de la proportion de femmes qui perçoivent une pension de retraite propre. La généralisation du modèle de ménage à deux revenus parmi les couples âgés réduit sensiblement les inégalités de revenus au sein de ce groupe, mais aussi au niveau de l'ensemble des personnes âgées jusqu'au milieu des années 2040. Simultanément, le revenu équivalent moyen des couples augmente donc nettement plus rapidement que celui des isolés, de sorte que l'inégalité entre les types de ménages augmente et que la diminution

de l'inégalité parmi l'ensemble des personnes âgées est plus faible que la diminution de l'inégalité entre les couples. En outre, selon les hypothèses retenues, le revenu équivalent des immigrants âgés reste inférieur à celui des natifs âgés, tandis que la part des immigrants parmi les personnes âgées augmente.

Scénario alternatif

Dans le scénario économique alternatif considéré, la croissance moyenne des salaires se limite, à partir de 2033, à 1% par an, au lieu de continuer de croître pour atteindre 1,5% par an en 2045. Par conséquent, les minima dans les régimes de pension et autres régimes de prestations ne fléchissent pas par rapport au seuil de pauvreté, comme c'est le cas dans le scénario de référence. Par conséquent, le risque de pauvreté de la population en âge de travailler reste stable après 2030 dans ce scénario. Pour les personnes âgées, le risque de pauvreté continue de diminuer jusqu'au début des années 2050, mais reste pratiquement constant par la suite. Chez les personnes âgées isolées, le risque de pauvreté augmente également dans ce scénario alternatif, mais beaucoup moins que dans le scénario de référence. De la même façon, les inégalités de revenus n'augmentent plus après le milieu des années 2030 dans ce scénario alternatif.

1. Inleiding

De vergrijzing van de bevolking zet het vraagstuk van de financiële houdbaarheid van de wettelijke pensioenen in België op de politieke agenda en geeft aanleiding tot hervormingen van dit systeem (zie de jaarlijkse rapporten van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, SCvV). Tegelijk is er bezorgdheid of de sociale doelstellingen van het pensioensysteem nu en in de toekomst gewaarborgd kunnen worden. Deze zijn het voorkomen van armoede bij gepensioneerden en het behoud van de verworven levensstandaard na pensionering.

Projecties in verband met de financiële houdbaarheid worden uitgevoerd met het macro-budgettair model MALTESE. Voor de projectie van indicatoren van de sociale houdbaarheid gebruikt het Federaal Planbureau sinds 2009 het dynamische microsimulatiemodel MIDAS (*Microsimulation for the Development of Adequacy and Sustainability*). De term ‘micro’ duidt op het feit dat dit model werkt met gegevens op het niveau van personen en huishoudens. Het startpunt is een dataset voor een steekproef uit de gehele bevolking in het jaar 2011. De gegevens zijn afkomstig uit administratieve bronnen en de Census van 2011. MIDAS is een dynamisch model omdat personen over de tijd heen worden gevolgd. Het model modelleert de levenslopen van personen en de transities die zij doormaken op het gebied van huishoudensvorming, arbeidsmarkt en inkomens. Ook nieuwe geboorten en migratie worden gesimuleerd. MIDAS heeft de laatste jaren een omvangrijke revisie ondergaan, ter verbetering van de validiteit van de projecties en verschilt dus aanzienlijk van de versie die werd beschreven in Dekkers et al. (2010). In een vorige working paper (Dekkers, Desmet en Van den Bosch, 2023) deden wij verslag van deze revisie.¹ Een belangrijke innovatie is de modellering van internationale emigratie en immigratie. Een tweede methodologische verbetering in MIDAS 2.0 is de aansluiting van de samenstelling van de huishoudens in het model aan de projecties van de LIPRO-posities (positie van individuen binnen huishoudens) die het Planbureau produceert. Ook de modules inzake de arbeidsmarktposities (die naast de werkenden per statuut ook onder meer werklozen, invaliden en gepensioneerden omvatten) zijn grondig herzien. Ten slotte zijn een aantal inkomensmodules toegevoegd en andere herzien.

In deze working paper rapporteren wij een projectie van het armoederisico van gepensioneerden, ouderen en ook van de bevolking beneden 65 jaar. Ook de toekomstige evolutie van de inkomensongelijkheid wordt gesimuleerd. De nadruk ligt echter op de projectie van armoederisico's. Het ontbreken van bepaalde inkomenscomponenten, met name inkomen uit vermogen en pensioenen uit de tweede pijler, is wellicht een minder zwaarwegende beperking voor de projectie van armoederisico's dan voor die van inkomensongelijkheid. Deze inkomens vloeien immers grotendeels naar hogere inkomensgroepen. Projectie van indicatoren van het behoud van de verworven levensstandaard is met de huidige versie van MIDAS niet voorzien. De redenen hiervoor zijn tweërlei. Gegeven de complexiteit van dit terrein en het gebrek aan gegevens in de startdata is het op dit moment niet mogelijk om de pensioenen in de 2de pijler te projecteren, terwijl deze van steeds groter belang worden voor de levensstandaard na pensionering. Daarnaast zijn er voor deze dimensie van sociale houdbaarheid geen algemeen aanvaardde indicatoren beschikbaar.

¹ Ter wille van de beknoptheid zullen wij steeds naar deze working paper verwijzen als WP 02-23.

Deze projecties hebben hun beperkingen, zoals alle projecties. Voor projecties is een model nodig, en modellering impliceert een vereenvoudigde weergave van de realiteit. Daarenboven is het een model voor de lange termijn.² Het is uiteraard niet voor de hand liggend om een projectie te maken van het niveau van een indicator zoals het armoederisico over 50 jaar. Het doel van MIDAS is de gevolgen op lange termijn te tonen voor het armoederisico van ouderen, gepensioneerden en andere bevolkingsgroepen van het huidige beleid inzake pensioenen en andere uitkeringen, gegeven de verwachte demografische en sociaal-economische evoluties. Die laatste omvatten de projectie van de bevolking naar leeftijd, geslacht en gezinssituatie (projecties van Statbel en FPB), de projectie van de werkgelegenheid en van de aantallen uitkeringstrekkers in de diverse takken van de sociale zekerheid en de projectie van de loongroei (projecties van het FPB met de modellen HERMES en MALTESE). Zoals de Studiecommissie voor de Vergrijzing benadrukt, berusten deze projecties op onzekere hypothesen. Vandaar dat zij, naast het referentiescenario, ook alternatieve scenario's voorstelt voor sleutelparameters zoals de productiviteitshypothese. In deze working paper bespreken wij daarom ook een projectie op basis van het zogenaamde scenario "lagere jaarlijkse productiviteitsgroei op lange termijn" van de Studiecommissie: 1% in plaats van 1,5% zoals in het referentiescenario. "Vooruitzichten beweren niet 'het' exacte cijfer te geven voor een gegeven horizon, maar vormen een besluitvormingsinstrument dat het debat ter zake kan kaderen." (Hoge Raad voor Financiën, 2021, 4). De projecties in deze working paper zijn niet alleen van belang voor het vraagstuk van de vergrijzing, maar ook relevant voor het beleid om de doelstellingen inzake armoede van de 'Sustainable Development Goals' en van de Europese Unie voor 2030 te verwezenlijken.

Dynamische microsimulatie is daarenboven nog onderhevig aan een bijkomende factor van onzekerheid. De projecties van de bevolking, de arbeidsmarkt en de loongroei leggen het kader vast waarbinnen het microsimulatiemodel moet opereren, maar laten nog veel vrijheidsgraden open. Bijvoorbeeld, voor een bepaald jaar is de verdeling van de bevolking (per geslacht en leeftijdsgroep) over arbeidsmarktposities én over gezinstypen gegeven, maar deze leggen niet vast hoe die arbeidsmarktposities zijn verdeeld over personen in verschillende gezinstypen. Bijvoorbeeld, wat is het aandeel werkenden onder alleenstaanden? Voor alle parameters en kenmerken die niet volgen uit de genoemde projecties hanteert MIDAS de leidraad om zoveel mogelijk de situatie of verdeling te behouden zoals die is geobserveerd in de startdata.

De structuur van deze working paper is als volgt. Het volgende hoofdstuk gaat in op de gebruikte methodologie, inclusief een korte inleiding in de opzet van het MIDAS model, de meting van het armoederisico en inkomensongelijkheid en de gebruikte sociaal-economische en beleidshypothesen. In hoofdstuk 3 komt de projectie van armoederisico's aan de orde. Hoofdstuk 4 bespreekt de projectie van de inkomensongelijkheid. Projecties voor een alternatief scenario met lagere productiviteitsgroei worden behandeld in hoofdstuk 5. Hoofdstuk 6 bevat de conclusies. Appendix 1 bevat resultaten voor alternatieve armoededrempels. In Appendix 2 vergelijken we onze projecties van armoederisico's met observaties op basis van EU-SILC en met de originele startdata. Appendix 3 geeft een overzicht van de projecties van MIDAS gedurende de afgelopen 14 jaar.

² MIDAS bevat modules voor de simulatie van sociale zekerheids- en bijstandsuitkeringen en van belastingen en sociale bijdragen, maar de doorrekening op korte termijn van wijzigingen in deze systemen is niet het doel van MIDAS. De modellen EXPEDITION en REPLICA van het FPB (De Vil e.a., 2018) zijn veel beter geschikt om na te gaan wat de directe impact van wijzigingen in de regelgeving is.

2. Methodologie

2.1. Opzet van MIDAS

MIDAS is een dynamisch microsimulatiemodel voor de lange termijn. In ieder simulatiejaar doorlopen alle individuen in de steekproef een aantal modules, die de verschillende kenmerken en inkomens bepalen. De modules in MIDAS bepalen achtereenvolgens demografische kenmerken en transities, de arbeidsmarktpositie en de inkomens (bruto en netto). Gezamenlijk leggen deze de situatie van ieder individu in de steekproef volledig vast, waaruit vervolgens per jaar indicatoren voor het armoederisico en de inkomensongelijkheid berekend kunnen worden.

Demografische modules bepalen achtereenvolgens op individueel niveau:

- emigratie en immigratie;
- sterfte;
- verlaten van het ouderlijk huis;
- geboorten en moederschap;
- onderwijsniveau;
- scheiding en uiteengaan van ongehuwd samenwonende partners;
- koppeling van partners en huwelijk.

Arbeidsmarkt modules bepalen de arbeidsmarktpositie van individuen. MIDAS onderscheidt elf posities:

- werknemer in de private sector;
- werknemer in de publieke sector;
- ambtenaar;
- zelfstandige;
- student of scholier (inclusief nog-niet-schoolgaande kinderen);
- uitkeringsgerechtigde werkloze;
- invalide (voorheen werknemer);
- invalide (voorheen zelfstandige);
- werkloze met bedrijfstoelage;
- gepensioneerde;
- andere niet-actieve.

Iedere persoon in MIDAS heeft in ieder simulatiejaar slechts één arbeidsmarktpositie. Combinaties van bijvoorbeeld werknemer met deeltijdse werkloosheid of deeltijdse invaliditeit worden niet gesimuleerd (met uitzondering van loopbaanonderbreking en betaalde arbeid door gepensioneerden). Een persoon

kan gepensioneerd worden als hij/zij aan de loopbaanvoorwaarden voldoet of de wettelijke pensioenleeftijd bereikt. 'Andere niet-actieve' is een restcategorie.

De volgende inkomens worden gesimuleerd:

- lonen van werknemers, salarissen van ambtenaren en arbeidsinkomens van zelfstandigen;
- rust- en overlevingspensioenen uit de eerste pijler en de Inkomensgarantie voor ouderen (IGO);
- werkloosheidsuitkeringen (inclusief die voor werklozen met bedrijfstoelage) en loopbaanonderbrekingsuitkeringen;
- invaliditeitsuitkeringen;
- kinderbijslag en geboortepremie;
- leefloon en de Inkomensvervangende Tegemoetkoming;
- tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB)³ (in Vlaanderen nu: Zorgbudget voor ouderen met een zorgnood).

De lijst van gesimuleerde inkomens vertoont een aantal lacunes, waarvan de belangrijkste de inkomsten uit vermogen en de aanvullende pensioenen in de 2de pijler zijn. Voor inkomsten uit vermogen ontbreken de nodige gegevens in de startdata. Voor de aanvullende pensioenen beschikken we wel over enkele gegevens, maar de veelheid van regelingen en fondsen maakt het vooralsnog onmogelijk om deze inkomenscomponent te simuleren op een voldoende betrouwbare manier.

Belangrijke vereenvoudigingen in MIDAS volgen uit het feit dat het een jaarmodel is: voor iedere transitie wordt aangenomen dat deze aan het begin van een simulatiejaar plaatsvindt. Dit betekent dat iedere situatie of positie voor het volledige jaar geldt en dat inkomens gedurende het gehele jaar in diezelfde posities ontvangen worden.

De opzet van MIDAS is zodanig dat de resultaten overeenkomen met de hypothesen en projecties van bevolking, arbeidsmarkt en inkomens die door de Studiecommissie voor de Vergrijzing worden gehanteerd (zie WP 02-23, hoofdstuk 2). Gegeven deze opzet wordt getracht de verdelingen in de startdata naargelang onder meer onderwijsniveau, migratiestatus en gezinstypen zoveel mogelijk te behouden. Hierbij spelen de zogenaamde gedragsvergelijkingen⁴ een cruciale rol.

De basisgegevens voor de simulaties in deze working paper zijn voornamelijk afkomstig uit diverse instellingen van de sociale zekerheid via het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, dat beheerd wordt door de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid en hebben betrekking op het jaar 2011. Deze data zijn aangevuld met fiscale variabelen uit de IPCAL (database van het Ministerie van Financiën) en enkele gegevens (opleiding, woonstatuut) uit de administratieve Census van 2011. Ten behoeve van de simulatie van de pensioenen zijn ook retrospectieve gegevens inzake de arbeidsmarktloopbanen opgevraagd. Een update met gegevens voor het jaar 2017 is in uitvoering. Na verwijdering van een aantal gevallen met duidelijke indicaties van onvolledige gegevens uit de

³ In het Frans: allocation d'aide aux personnes âgées (APA)

⁴ Gedragsvergelijkingen zijn vergelijkingen die ofwel de kans bepalen voor een persoon in de simulatie om (meestal) een bepaalde transitie te maken, ofwel mede het aantal gewerkte uren en het arbeidsinkomen bepalen; zie WP 02-23.

steekproef omvat de steekproef van de startdata 553 722 individuen. Voor meer details over de startdata, zie WP 02-23, hoofdstuk 3.

2.2. Meting van risico op armoede en inkomensongelijkheid

In deze working paper worden voor de projectie van armoede en inkomensongelijkheid de concepten en de methodologie overgenomen die zijn ontwikkeld binnen de Europese Unie; dit in navolging van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (Hoge Raad voor de Financiën, 2022, pp. 61-62). Sinds 2001 wordt armoede in dat kader voornamelijk geanalyseerd op basis van de zogenaamde armoederisico-indicator. Volgens deze indicator heeft een persoon een risico op armoede indien hij een equivalent beschikbaar inkomen heeft dat lager is dan de armoededrempel, gedefinieerd als 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen. De term 'armoederisico' wordt gebruikt om aan te geven dat iemand met een inkomen beneden 60% van het mediaan inkomen niet noodzakelijk arm is. Dat laatste hangt ook af van andere elementen zoals vermogen, schulden, kosten van gezondheidszorg, enz.

Het equivalent beschikbaar inkomen wordt bepaald op het niveau van huishoudens. Allereerst wordt de som van de bruto-inkomens van alle gezinsleden berekend en vervolgens verminderd met belastingen en sociale bijdragen. We krijgen dan het netto, of beschikbaar, gezinsinkomen. Dit wordt gedeeld door de zogenaamde equivalentiefactor van het huishouden, om het equivalent inkomen te bekomen. De equivalentiefactor is de som van de gewichten per lid van het huishouden, die zijn vastgelegd in de zogenaamde gecorrigeerde OESO-equivalentieschaal. Deze schaal kent gewicht 1 toe aan de eerste volwassene, 0,5 aan elke bijkomende volwassene en kinderen van 14 jaar en ouder en 0,3 aan elke persoon jonger dan 14 jaar. Het equivalent inkomen weerspiegelt daarmee enerzijds het feit dat een groot huishouden een hoger inkomen nodig heeft dan een alleenstaande om dezelfde levensstandaard te bereiken. Anderzijds wordt ook rekening gehouden met de schaalvoordelen die voortvloeien uit een gezamenlijke huishouding en met de samenstelling van het gezin (bijvoorbeeld de lagere kosten van levensonderhoud van kinderen). We gebruiken het equivalent inkomen als indicator van de economische levensstandaard van de bevolking. Inkomensongelijkheid wordt dan ook gemeten op basis van het equivalent inkomen.

De armoedestatus (risico op armoede of niet) die wordt bepaald op het niveau van het huishouden, wordt vervolgens toegekend aan alle individuen die leven in dat huishouden. Alle resultaten die hieronder worden gepresenteerd zijn in termen van individuen, niet van huishoudens. Dit is de gangbare werkwijze in het onderzoek naar armoede en ongelijkheid en wordt ook door Eurostat toegepast.

Zoals hierboven aangegeven, kunnen in MIDAS niet alle inkomenscomponenten gesimuleerd worden. Om deze redenen ligt het bedrag van de armoededrempel die gebruikt wordt in de projectie in 2018 9,8% lager dan het bedrag van de EU-SILC armoededrempel.⁵ Het niveau van indicatoren, berekend op basis van dit model, kan dus afwijken van het niveau van indicatoren geraamd op basis van EU-SILC. Tabel 1 laat zien dat de armoederisico's die het model projecteert voor de bevolking op actieve

⁵ We voeren deze vergelijking uit voor het jaar 2018, dat wil zeggen vóór de coronacrisis toesloeg. MIDAS is een jaarmodel wat zich vooral richt op projecties over de langere termijn. Hierdoor kunnen de gevolgen van deze crisis, zoals een grote stijging van de tijdelijke werkloosheid, en van de diverse steunmaatregelen, niet volledig adequaat gesimuleerd worden.

leeftijd en voor de kinderen weinig afwijken van de schattingen op basis van EU-SILC. Voor de ouderen (67+) ligt de MIDAS projectie van het armoederisico echter ver beneden het EU-SILC cijfer. In Appendix 2 gaan we in detail in op de redenen voor dit verschil. Hierbij wordt de MIDAS-projectie niet alleen vergeleken met EU-SILC, maar ook met administratieve gegevens uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming (DWH-AM&SB) en de IPCAL databank van de belastingen. We vatten de resultaten hier samen. Een eerste reden voor het verschil tussen MIDAS en EU-SILC is de sterke concentratie van de inkomens van de ouderen (volgens alle drie de bronnen) rond en vlak boven de armoededrempel, wat betekent dat een geringe verschuiving van de armoededrempel kan resulteren in relatief omvangrijke veranderingen in de armoederisicocijfers. Ten tweede blijkt dat armoedecijfers voor ouderen op basis van het *bruto*-inkomen weinig verschillen tussen EU-SILC en MIDAS. Daarnaast wijken netto-armoederisico's voor ouderen berekend op basis van de DWH-AM&SB gegevens veel minder af van de MIDAS resultaten dan de schattingen op basis van EU-SILC. Een vergelijking op individueel niveau van de bruto- en netto-inkomens in de drie bronnen wijst naar verschillen in de berekening van belastingen en bijdragen in EU-SILC. STATBEL gebruikt een gemengde procedure om het beschikbaar inkomen te bepalen (i.e. zowel op basis van observaties als op basis van imputaties). Mogelijk geeft deze procedure soms aanleiding tot een over- of onderschatting van de werkelijk verschuldigde belastingen bij de 67-plussers. Dit blijkt onder andere uit het feit dat er oudere gezinnen zijn waarvoor het inkomen na aftrek van belastingen groter is dan het bruto inkomen. Waarom dit zo is, is momenteel onduidelijk.

Tabel 1 Vergelijking armoederisico's per leeftijdsgroep tussen EU-SILC en projectie van MIDAS voor 2018

%	0-17	18-54	55-66	67+	Allen
EU-SILC	19,9	13,1	12,3	16,8	14,7
MIDAS-projectie	18,5	14,0	12,5	9,4	13,9

Bron: EU-SILC 2019 (met inkomens 2018) en eigen berekeningen; MIDAS-projectie

Noot: Indeling naar leeftijd zoals gebruikt voor de presentatie van de resultaten, zie sectie 3.1.

De lagere armoededrempel in MIDAS heeft niet alleen consequenties voor de armoederisico's, maar ook voor de vergelijkingen tussen de armoededrempel enerzijds en anderzijds de minima in de pensioenen en andere uitkeringsstelsels, de IGO en het leefloon. Vanwege de lagere armoededrempel liggen de minimumuitkeringen verder boven de MIDAS armoededrempel dan de SILC armoededrempel, die voor de beschrijving van de huidige stand van zaken wordt gebruikt in de rapporten van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (bijvoorbeeld Hoge Raad voor de Financien, 2022, figuur 17 op p. 71).

Ten slotte willen we vermelden dat we de gevoeligheid van de projectieresultaten hebben nagegaan door toepassing van alternatieve armoededrempels op 50% en 70% van het mediaan equivalent inkomen (zie sectie 5.1 en Annex 1). De resultaten verschillen vanzelfsprekend qua niveau van de armoederisico's, maar zijn wat betreft de evoluties zeer gelijklopend.

2.3. Hypothesen inzake sociaal-economische evoluties en het beleid

Zoals vermeld, wordt gezorgd dat de resultaten van MIDAS overeenkomen met de projecties van bevolking door het FPB (in samenwerking met Statbel) en van arbeidsmarkt en inkomens door het macro-projectiemodel MALTESE, die gemaakt zijn voor het rapport van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, editie 2022. Dit houdt in dat de hypothesen ter zake van de Studiecommissie worden

overgenomen (zie Hoge Raad voor de Financiën, 2022, pp. 16-29. Zoals zal blijken, is de geprojecteerde loongroei een belangrijke determinant van niveau en verdeling van het risico op armoede. In het referentiescenario stijgt deze geleidelijk naar het lange-termijn niveau van 1,5%, dat bereikt wordt in 2045. In een alternatief scenario is de gemiddelde loongroei vanaf 2033 beperkt tot 1% per jaar.

De hypothesen inzake sociaal beleid hebben betrekking op de reële herwaarderingen van sociale uitkeringen, naast hun automatische aanpassing aan de prijsevolutie (Hoge Raad voor de Financiën, 2022, pp. 27-28. Voor de jaren 2021 en 2022 zijn de maatregelen inzake welvaartsvastheid van de sociale partners en de regeringsmaatregelen in de projectie opgenomen. Vanaf 2023 worden de sociale uitkeringen, bovenop de maatregelen beslist door de regering voor de jaren 2023 en 2024, geherwaardeerd volgens de parameters die worden gebruikt voor de berekening van de in het Generatiepact voorziene minimale enveloppes in alle takken van de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de socialebijstandsregeling.⁶ Dit houdt in:

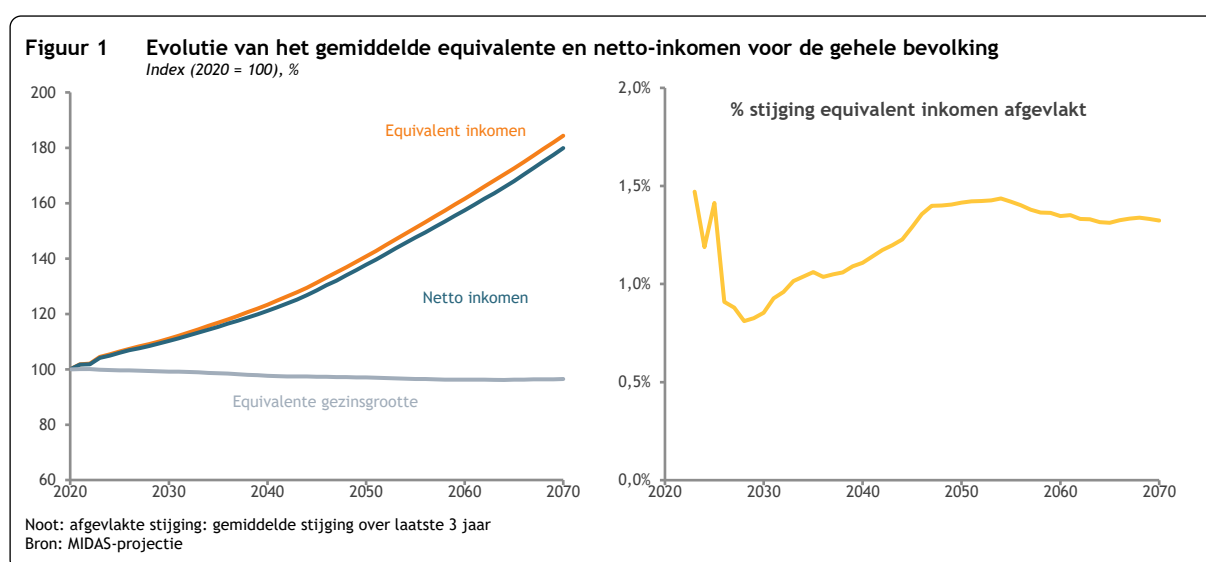
- een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 0,5% van alle inkomensvervangende sociale uitkeringen, met uitzondering van de forfaitaire (en minimum)uitkeringen;
- een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 1% van alle forfaitaire sociale (en minimum)uitkeringen;
- een jaarlijkse verhoging met 1,25% van de plafonds die in aanmerking worden genomen voor de berekening van de inkomensvervangende sociale uitkeringen en, in de pensioenregeling van werknemers, van het minimumrecht per loopbaanjaar.

⁶ De projectie kon dus geen rekening houden met de aanpassingen aan de welvaartsverhogingen voor de jaren 2023 en 2024 die recent beslist zijn, noch met de beperking van de verhogingen van de minimumpensioenen en de IGO voor 2024.

3. Projecties van armoederisico's

3.1. Globale evolutie van het inkomen

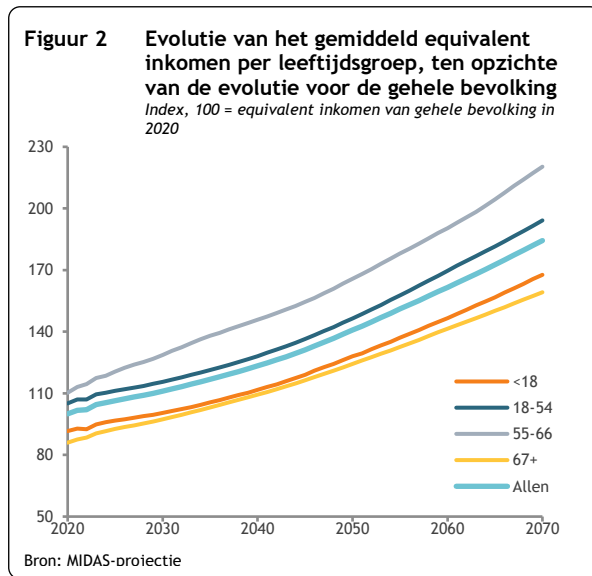
We gebruiken het equivalente inkomen als een indicator van de economische welvaart, of levensstandaard van de bevolking. Figuur 1 toont dat het gemiddelde equivalente inkomen per hoofd van de bevolking voortdurend stijgt over de gehele projectieperiode. Tussen 2020 en 2023 heeft de verandering tussen jaren een onregelmatig verloop vanwege de Covid-epidemie, de daarmee samenhangende herstelmaatregelen van de overheid en het verwachte economisch herstel in 2023. In de tweede helft van de jaren 2020 valt de toename van het equivalent inkomen terug naar waarden tussen 0,5% en 1% per jaar. Daarna stijgt de groei geleidelijk tot 1,4% in de tweede helft van de jaren 2040 en blijft daarna ongeveer op dit niveau. De armoeddrempel is gelijk aan 60 percent van het mediane equivalente inkomen en volgt daarom dezelfde evolutie.⁷

Het equivalent inkomen is het resultaat van enerzijds de netto-inkomens van de huishoudens en anderzijds de omvang van deze huishoudens, omgezet naar de equivalente gezinsgrootte. Figuur 1 laat zien dat de evolutie van het equivalente inkomen in feite die van het netto-inkomen zeer dicht volgt. De groei van het equivalent inkomen wordt slechts in zeer beperkte mate beïnvloed door een kleine daling van de gezinsgrootte. Die laatste is vooral het gevolg van de toename van de proportie alleenstaanden onder de bevolking op actieve leeftijd (zie WP 02-23, pp. 27-28).

⁷ De evolutie van de mediaan is nagenoeg gelijk aan die van het gemiddelde.

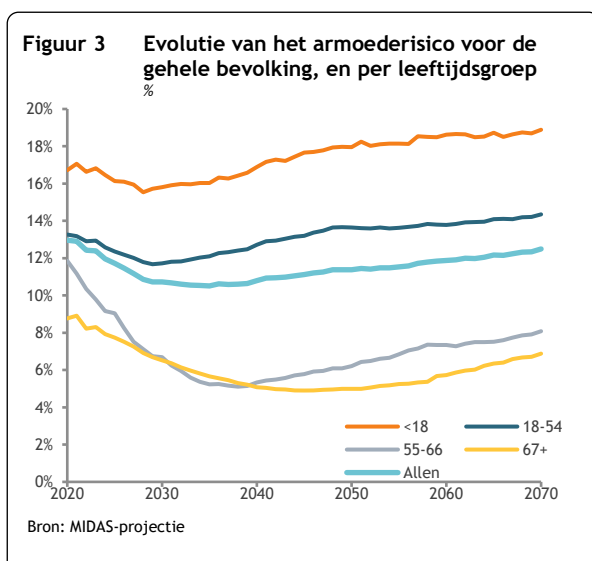
Figuur 2 toont de evolutie van het gemiddeld equivalent inkomen per brede leeftijdsgroep. De onderscheiden leeftijdsgroepen zijn 0-17, 18-54, 55-66 en 67+. Deze indeling is ingegeven door enerzijds

de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 67 in 2030 (66 vanaf 2025) en anderzijds door de bevinding dat de inkomensevolutie van de leeftijdsgroep 55-66 jaar sterk afwijkt van die van de jongere én van de oudere leeftijdsgroepen. Alle leeftijdsgroepen ervaren – op de langere termijn – een sterke groei van hun gemiddeld equivalent inkomen, maar niet in dezelfde mate. Voor de 55-66-jarigen stijgt het opvallend meer dan dat van de bevolking als geheel; vanaf het midden van de jaren 2030 is het equivalent inkomen voor deze leeftijdsgroep 17-18% hoger dan het algemene gemiddelde (zie sectie 3.4 voor de redenen voor deze evolutie). De grootste groep op actieve

leeftijd (tussen 18 en 54 jaar) ziet hun relatieve gemiddelde inkomenspositie iets achteruitgaan tot het midden van de jaren 2030. Dit komt vooral omdat in deze periode het algemene gemiddelde wordt opgetrokken door de genoemde sterke verbetering voor de 55-66-jarigen. Daarna herstelt het zich weer. Kinderen beneden 18 jaar leven bijna altijd in het huishouden van hun ouders, en de evolutie van het equivalent inkomen in die huishoudens volgt dat van de 18-54-jarigen. Tegelijk ligt het niveau van het equivalent inkomen van de kinderen gemiddeld steeds tussen 7% en 9% onder dat van de bevolking als geheel. Ouderen vanaf 67 jaar ervaren tot het einde van de jaren 2030 een toename van het gemiddelde equivalent inkomen die sterker is dan voor de bevolking als geheel. Vanaf het midden van de jaren 2040 zet zich een omgekeerde beweging in. De redenen voor deze verschillende evoluties van het gemiddeld equivalent inkomen per leeftijdsgroep zijn dezelfde als voor de evolutie van de armoederisico's en worden hieronder besproken.

Zoals uiteengezet in sectie 2.2 wordt het armoederisico berekend door het equivalent huishoudinkomen te vergelijken met een armoedegrens, die wordt vastgesteld als 60% van het mediane equivalente

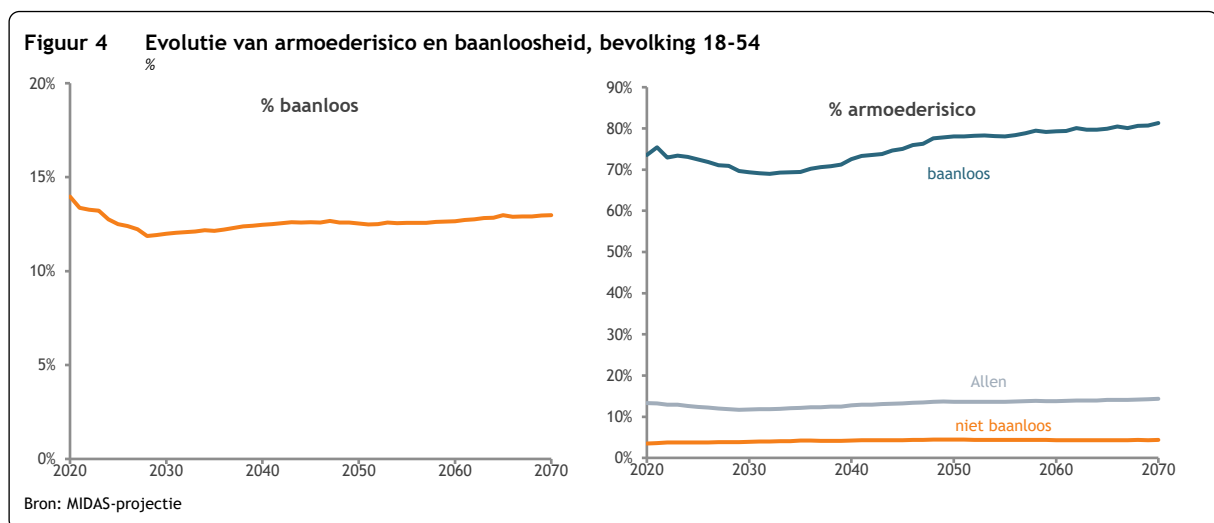
inkomen. Eenieder die in een huishouden leeft waarvan het equivalent inkomen onder deze grens ligt, wordt verondersteld een armoederisico te hebben. Het armoederisico daalt voor de gehele bevolking en voor alle leeftijdsgroepen tot minstens 2030 (figuur 3). Voor de bevolking als geheel en voor de kinderen en de personen tussen 18 en 54 jaar, stijgt het daarna geleidelijk tot het einde van de projectieperiode. De bevolkingsgroep tussen 55 en 67 jaar ondervindt de sterkste daling van het armoederisico en deze evolutie keert pas om in het midden van de jaren 2030. De meer geleidelijke daling bij de ouderen (67+) komt pas ten einde in de jaren 2040; in deze leeftijdsgroep zet

de stijging in vanaf het begin van de jaren 2050. Het geprojecteerde armoederisico voor ouderen is steeds veel lager dan dat van de bevolking als geheel. Het omgekeerde is het geval voor het geobserveerde armoedecijfer uit EU-SILC; zie sectie 2.2 voor toelichting bij dit verschil.

3.2. De evolutie van het armoederisico onder de bevolking 18-54

De proportie personen in baanloze huishoudens is met voorsprong de belangrijkste directe determinant van het armoederisico in de bevolking op actieve leeftijd (De Vil et al., 2021). Baanloze huishoudens zijn huishoudens met personen op actieve leeftijd, waar niemand betaalde arbeid verricht en er dus geen inkomen uit werk binnenkomt.⁸ Deze huishoudens zijn voor hun levensonderhoud dus volledig afhankelijk van uitkeringen van sociale zekerheid of sociale bijstand.

Figuur 4 (rechter grafiek) laat zien dat het armoederisico van personen in baanloze huishoudens steeds zeer groot is: het is in alle jaren minstens 69 percent. Daarentegen is het armoederisico van niet-baanloze huishoudens zeer laag en praktisch constant. Over de gehele projectieperiode varieert het tussen een minimum van 3,4 percent en een maximum van 4,3 percent.⁹ Dit betekent dat het armoederisico van de gehele groep 18-54-jarigen bepaald wordt door enerzijds de evolutie van het risico op armoede van de baanloze huishoudens en anderzijds door de proportie personen in deze leeftijdsgroep die leven in baanloze huishoudens. Het armoederisico van baanloze huishoudens daalt tot het begin van de jaren 2030 en stijgt daarna weer geleidelijk tot 2070. De proportie personen van 18 tot 54 jaar die in baanloze huishoudens leven daalt tussen 2020 en 2029 en blijft daarna ongeveer constant tussen 12 percent en 13 percent. Hieronder gaan we op beide evoluties nader in, beginnend met de evolutie van de proportie mensen in baanloze huishoudens.

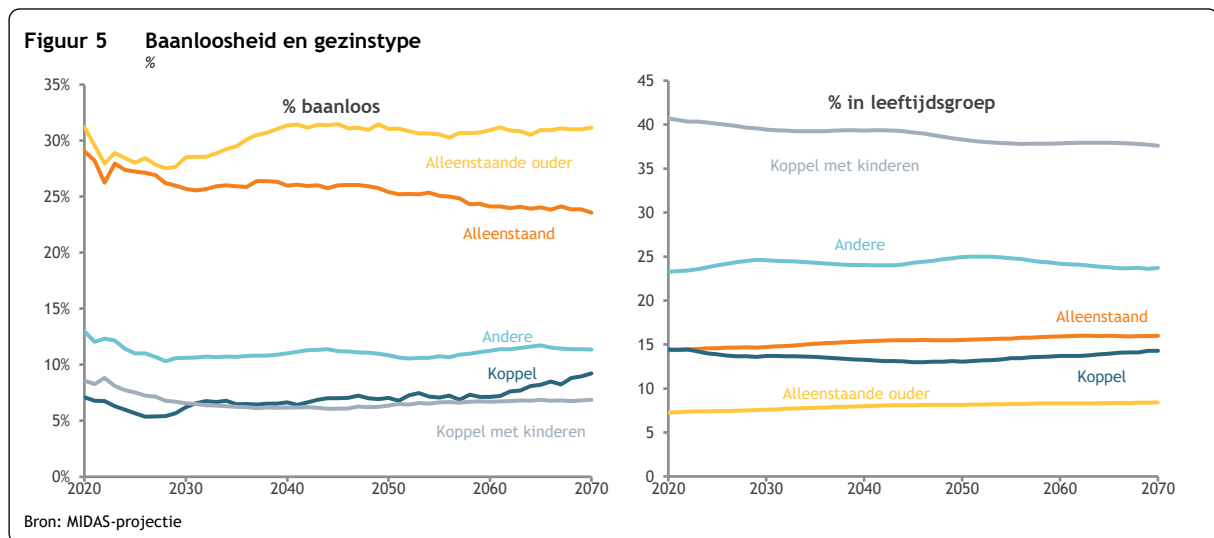

De omvang en evolutie van de baanloosheid wordt zowel bepaald door de werkgelegenheid als door de gezinsvorming. Personen kunnen aan de baanloosheid ontsnappen door zelf te werken, maar ook

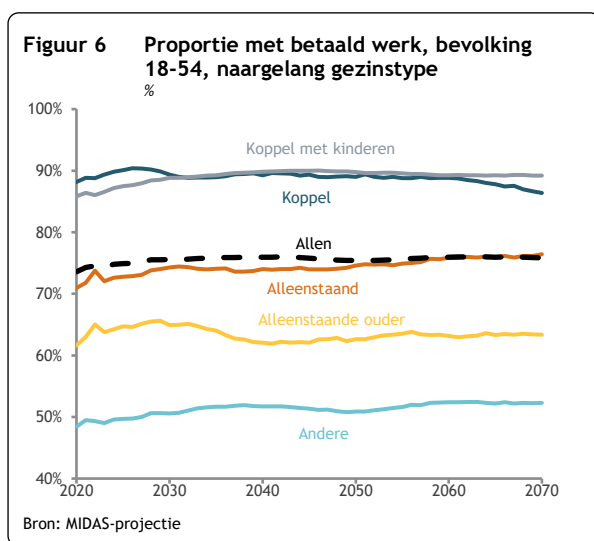
⁸ Voor de literatuur over dit begrip, en de relatie tot het verwante begrip "zeer lage werk intensiteit", zie De Vil et al. (2021).

⁹ De geprojecteerde percentages baanloze huishoudens liggen wat hoger dan de EU-SILC cijfers voor hetzelfde jaar (zie De Vil et al. (2021)). Dit is waarschijnlijk toe te schrijven aan de assumptie dat alle personen per jaar slechts één arbeidsmarktstatus hebben, en bijvoorbeeld geen werkloosheid en werk kunnen combineren (zie WP 02-23, sectie 6.1). Dezelfde assumptie is waarschijnlijk de reden voor de bevinding dat in de MIDAS projectie het contrast tussen de armoederisico's van baanloze en niet-baanloze huishoudens wat sterker is dan volgens EU-SILC.

door het betaald werk van andere gezinsleden. Het is daarom niet verrassend dat personen in koppels (met of zonder kinderen) veel minder vaak baanloos zijn dan alleenstaanden (met of zonder kinderen) (figuur 5, linker grafiek). De proportie baanloze huishoudens daalt onder alleenstaanden en alleenstaande ouders tot het begin van de jaren 2030 en blijft daarna ongeveer constant. Bij de koppels zien we dezelfde evolutie, maar minder uitgesproken.¹⁰ Figuur 5 (rechter grafiek) laat zien dat gedurende de gehele periode de proportie koppels met kinderen enigszins daalt, terwijl die van alleenstaanden met en zonder kinderen licht toeneemt. Deze evoluties volgen uit de aligering van MIDAS aan de projecties van de LIPRO-positie (positie in het huishouden; Vandresse, 2014; zie WP 02-23, sectie 5.4). Deze 'verdunding' van de huishoudens heeft een licht opdrijvend effect op de baanloosheid.

De voornaamste reden voor de algemene daling van de baanloosheid in het begin van de projectieperiode is de geprojecteerde stijging van de werkzaamheidsgraad tot het begin van de jaren 2030 (figuur 6). Hierin volgt MIDAS de hypothesen van de SCvV ter zake (zie WP 02-23, sectie 6.1).

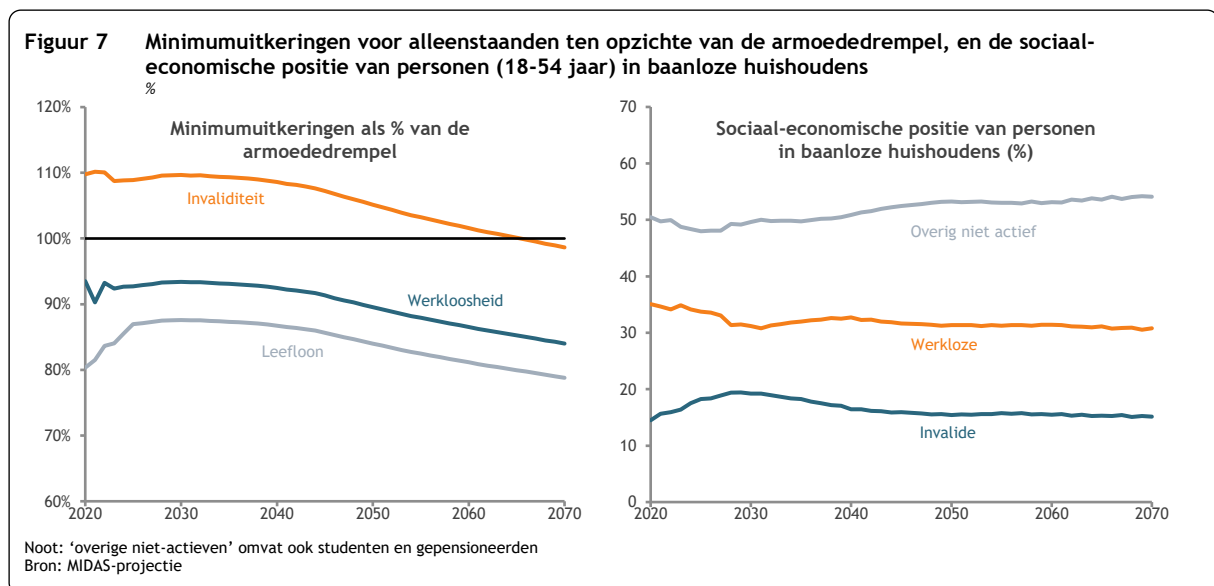

Deze stijging doet zich voor bij alle gezinstypes. Overigens blijkt uit figuur 6 ook dat de hoge mate van baanloosheid bij alleenstaanden niet alleen te wijten is aan het feit dat zij het huishouden niet delen met – mogelijk werkende – andere gezinsleden. Zij hebben ook zelf veel minder vaak betaald werk dan personen met een partner. Uit onderzoek blijkt dat de lage werkzaamheidsgraad van alleenstaanden voor een deel verklaard wordt door hun kenmerken: zij zijn lager opgeleid dan personen met een partner en zijn vaker in hun activiteiten beperkt door gezondheidsproblemen (De Vil e.a., 2021; Hermans et al., 2020). Merk op

¹⁰ De lichte stijging van de baanloosheid bij koppels naar het einde van de projectieperiode is te wijten aan een relatieve toename van het aantal personen in koppels tussen 18 en 24 jaar. Omdat het vaak gaat om studenten, is de baanloosheid in deze groep relatief hoog.

dat de werkzaamheidsgraad van alleenstaande ouders lager is dan die van alleenstaanden zonder kinderen, terwijl figuur 5 laat zien dat zij toch minder vaak baanloos zijn. De reden is dat dit gezinstype ook alleenstaande ouders met volwassen kinderen omvat, die betaald werk kunnen hebben.

Er zijn twee hoofdredenen voor de evolutie van het armoederisico onder baanloze huishoudens, dat daalt tot het begin van de jaren 2030 en daarna weer geleidelijk stijgt (figuur 4). Dit zijn enerzijds het niveau van de minimumuitkeringen in de sociale zekerheid en de bijstand ten opzichte van de armoederempel en anderzijds verschuivingen in de sociaal-economische positie van deze groep. Het verloop van beide factoren wordt getoond in figuur 7. De geobserveerde waarden tot 2022 van de minimumuitkeringen als percentage van de armoederempel vertonen een wat grillig verloop, vanwege de onregelmatige verhogingen van deze uitkeringen en de variërende stijging van de armoederempel. Vanaf 2023 volgen de minimumuitkeringen en het leefloon de sociale hypothesen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, volgens welke deze jaarlijks met 1 percent (in reële termen) worden verhoogd. Tot 2030 betekent dit een sterkere stijging dan de armoederempel, maar daarna blijven de minimumwerkloosheidsuitkering en het leefloon steeds verder achter bij de armoederempel, omdat die vanaf dan met meer dan 1 percent per jaar toeneemt (zie figuur 1). De minimuminvaliditeitsuitkering voor alleenstaanden daalt eveneens ten opzichte van de armoederempel, maar zakt pas op het einde van de projectieperiode beneden de laatste. Deze evoluties verklaren de geleidelijke toename vanaf 2030 van het armoederisico van personen in baanloze huishoudens.

De daling van het armoederisico van baanloze huishoudens tussen 2020 en 2030 is voornamelijk te danken aan een verschuiving in de sociaal-economische positie van de betreffende personen en daarmee samenhangend van het soort van uitkering dat deze huishoudens ontvangen (figuur 7, rechter grafiek). Het aandeel van de invaliden neemt toe, terwijl dat van werklozen en – in mindere mate – dat van overige niet-actieven (anders dan invaliden) in deze periode afneemt.¹¹ Omdat invaliditeitsuitkeringen – ceteris paribus – generieuzer zijn dan werkloosheidsuitkeringen, het leefloon

¹¹ Deze 'overige niet-actieven' omvatten zowel ontvangers van een leefloon, als personen zonder eigen inkomen die inwonen bij uitkeringsgerechtigde werklozen of invaliden.

en andere bijstandsuitkeringen betekent deze verschuiving een verbetering van de gemiddelde inkomenssituatie van deze groep als geheel en dus een vermindering van hun armoederisico.

Tot slot van deze sectie laat figuur 8 de evolutie van het armoederisico zien naargelang de immigratiestatus. Voor de immigratiestatus maken wij onderscheid tussen vier categorieën (zie WP 02-23, hoofdstuk 4):

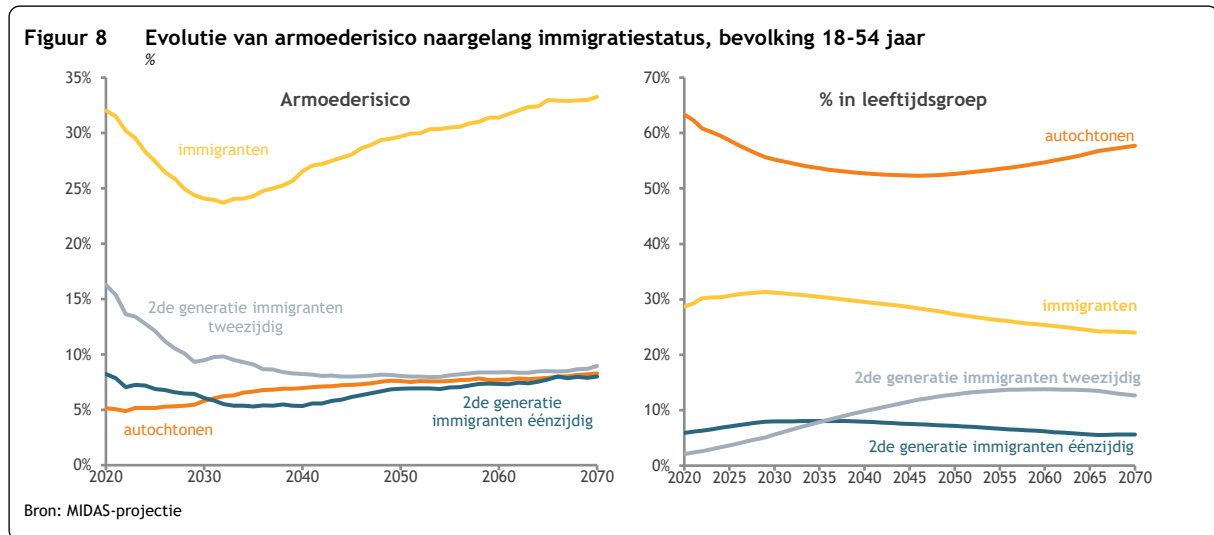
- autochtonen: zelf geboren in België, evenals beide ouders;
- tweede-generatie immigranten-éénzijdig: zelf geboren in België, één ouder in België geboren, de andere buiten België;
- tweede-generatie immigranten-tweezijdig: zelf geboren in België, beide ouders buiten België geboren;
- immigranten: geboren buiten België.

Het armoederisico van immigranten is doorheen de projectieperiode aanzienlijk hoger dan dat van autochtonen en ook dan dat van tweede-generatie immigranten. De voornaamste directe reden is de hoge mate van baanloosheid in deze groep. Deze is zelf voornamelijk het gevolg van de lagere werkzaamheidsgraad van immigranten.¹² Hierbij wordt verondersteld dat de huidige relatief zwakkere arbeidsmarktpositie van immigranten (Corluy en Mussche, 2014; Lelkes en Zólyomi, 2011) in de projectie gehandhaafd zou blijven. De evolutie van het armoederisico van immigranten volgt die van personen in baanloze huishoudens (figuur 4). De reden voor de daling tot 2030 is de stijging in de proportie immigranten met werk, parallel aan de algemene toename van de werkzaamheidsgraad in deze periode (zie WP 02-23, figuur 2). Eenzelfde evolutie werd overigens waargenomen in de periode 2015-2020: de werkgelegenheidsgraad neemt toe voor zowel immigranten als personen geboren in België, maar de kloof blijft bestaan.¹³

Voor tweede-generatie immigranten evolueert het armoederisico geleidelijk aan naar het lagere niveau van autochtonen. Hierbij speelt een rol dat de proportie werkenden onder tweede-generatie immigranten sterk toeneemt naarmate veel leden van deze groep ouder worden en de proportie studenten en scholieren kleiner wordt (WP 02-23, sectie 4.3). De evolutie van het armoederisico bij autochtonen volgt die van de bevolking tussen 18 en 54 jaar in het algemeen.

¹² De lagere werkzaamheidsgraad van immigranten op individueel niveau vertaalt zich naar baanloosheid op huishoudniveau mede vanwege de homogamie van immigranten en autochtonen: immigranten zijn in meerderheid gehuwd of samenwonend met andere immigranten, terwijl – mutatis mutandis – hetzelfde geldt voor autochtonen (zie figuur 11 in WP 02-23).

¹³ Eurostat tabel LFSA_ERGACOB.

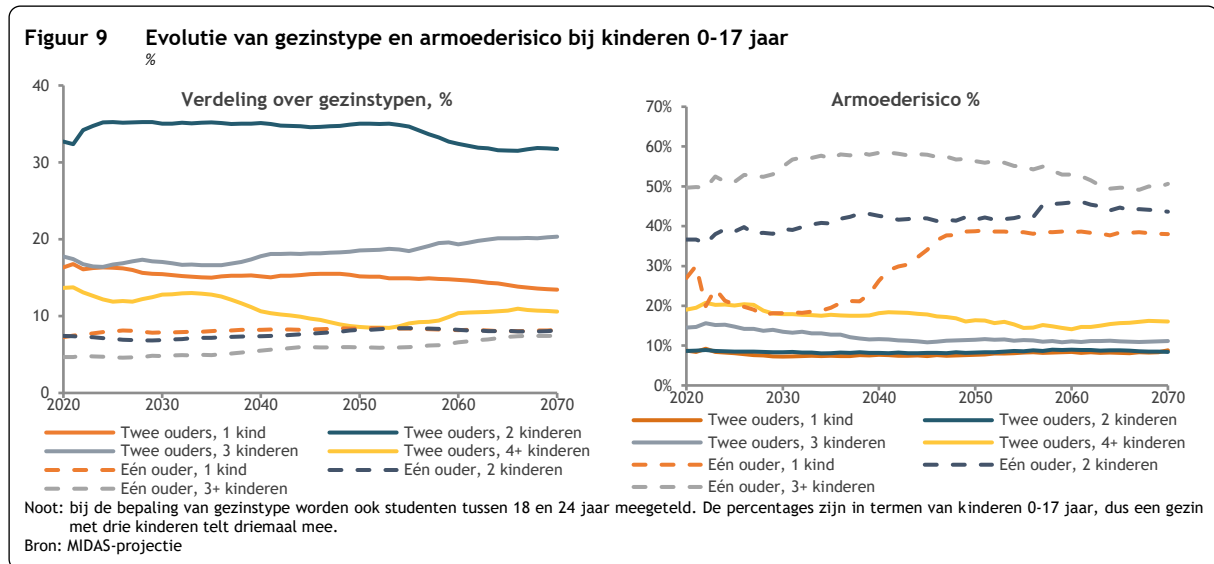

3.3. De evolutie van het armoederisico onder kinderen beneden 18 jaar

Het armoederisico van kinderen beneden 18 jaar hangt af van dat van hun ouders in hetzelfde huishouden. De evolutie van het armoederisico van kinderen beneden 18 jaar volgt dan ook die van de bevolking tussen 18 en 54 jaar en is onderhevig aan dezelfde factoren. Tot het begin van de jaren 2030 is er een daling van het armoederisico van kinderen, gevolgd door een beperkte stijging tot 2040 (figuur 3). Deze laatste stijging doet zich alleen voor bij de kinderen die wonen bij alleenstaande ouders (figuur 9, rechter grafiek). Onder de kinderen in gezinnen met twee ouders¹⁴ en één of twee kinderen blijft het armoederisico constant relatief laag tussen 7 en 10 procent. Voor kinderen in grote gezinnen met twee ouders en drie of meer kinderen is het armoederisico initieel hoger, maar daalt dit enigszins over de gehele projectieperiode gezien. De algemene stijging van het armoederisico van kinderen na 2030 kan voor een deel worden toegeschreven aan een lichte toename van het aandeel van éénoudergezinnen onder de bevolking beneden 18 jaar (figuur 9, linker grafiek; zie WP 02-23 sectie 5.4).¹⁵

¹⁴ Door scheiding en nieuw samengestelde gezinnen hoeven dit niet noodzakelijk hun ouders bij geboorte of adoptie te zijn.

¹⁵ Als deze aandelen constant waren gebleven op het niveau van 2012, dan zou in 2070 het algemene armoederisico van kinderen ongeveer 0,9 procentpunt lager liggen.

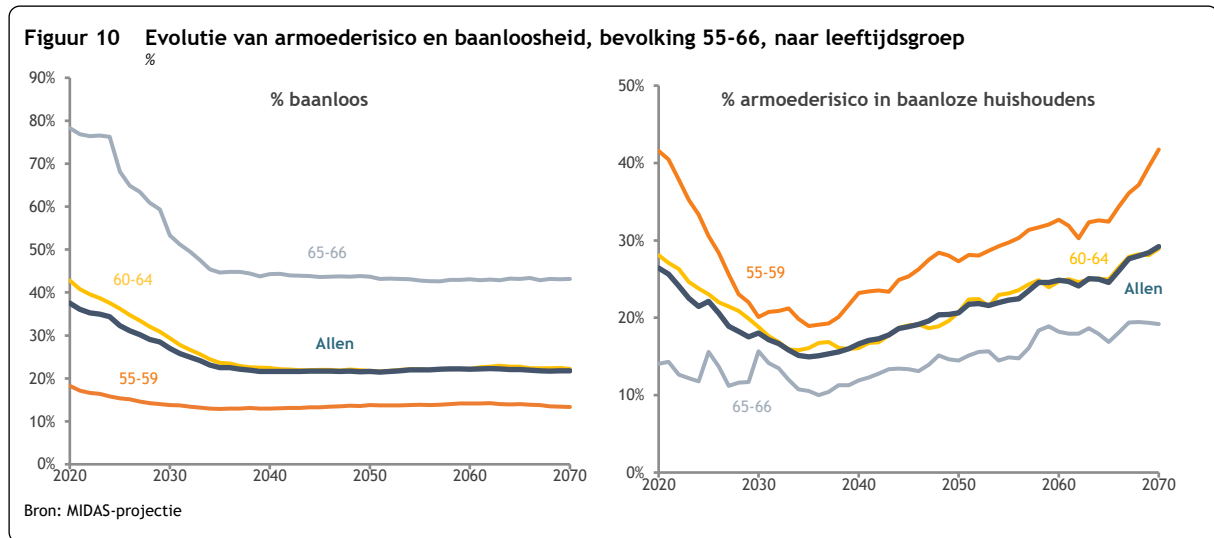
Een belangrijke reden voor het hoge armoederisico van éénooudergezinnen is dat vaak geen enkele volwassene in deze gezinnen betaald werk heeft (zie boven).¹⁶ Daarnaast is ook het armoederisico van éénooudergezinnen waar wél iemand werkt relatief hoog en stijgend: van 13 naar 21 percent in geval van twee kinderen en van 21 naar 32 percent voor deze gezinnen met drie of meer kinderen.

Merk op dat het armoederisico van kinderen steeds 4 tot 5 percent-punt hoger ligt dan dat van 18-54-jarigen. Dit verschil ontstaat enerzijds doordat kinderen vaker dan volwassenen in éénooudergezinnen leven en anderzijds omdat – ook bij gezinnen met twee ouders – het armoederisico toeneemt met het aantal kinderen in het gezin. De proportie baanloze huishoudens is onder gezinnen met twee ouders steeds groter in gezinnen met drie of meer kinderen dan wanneer er één of twee kinderen zijn.

3.4. De evolutie van het armoederisico onder de bevolking 55-66

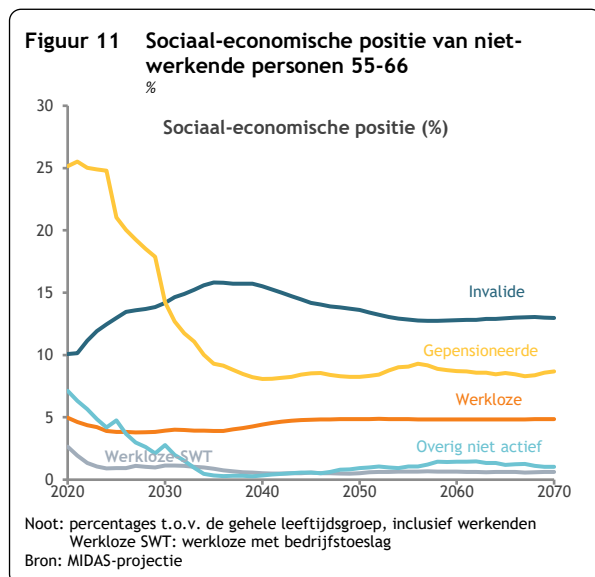
Zoals hierboven al is getoond (figuren 2 en 3), ondervindt de leeftijdsgroep tussen 55 en 66 jaar een sterke verbetering van hun inkomens- en armoedesituatie. Ook voor deze groep is de proportie personen in baanloze huishoudens een belangrijke determinant van het armoederisico. Figuur 10 (linker grafiek) laat zien dat de proportie personen in baanloze huishoudens in alle onderscheiden leeftijdsgroepen sterk daalt tot het midden van de jaren 2030. Bij de 65-66-jarigen zien we een sterke en sprongsgewijze daling vanwege de verhogingen van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 in 2025 en 67 in 2030. Toch blijft ook na dat jaar de proportie mensen in baanloze huishoudens relatief hoog onder 65- en 66-jarigen. Merk op dat ook vóór 2025 de baanloosheid in deze leeftijdsgroep niet volledig is, omdat sommigen samenwonen met werkende partners of kinderen. Ook bij de 60-64-jarigen daalt de proportie personen in baanloze huishoudens vrij fors tot een niveau rond 22 percent vanaf het midden van de jaren 2030. De daling is minder uitgesproken in de leeftijdsgroep 55-59 jaar, waar deze proportie initieel aanzienlijk lager was dan bij de 60-64-jarigen. Vanaf het begin van de jaren 2030 is in deze leeftijdsgroep het niveau van de baanloosheid gelijk aan dat van de 18-54-jarigen (figuur 4).

¹⁶ De leden van éénooudergezinnen kunnen ook volwassen kinderen ouder dan 18 jaar omvatten, die eventueel werken, naast de vader of moeder.

De daling van de baanloosheid in de leeftijdsgroep 55-66 jaar is uiteraard het resultaat van de sterke toename van de werkzaamheidsgraad in deze groep gedurende de laatste jaren, die zich volgens de MALTESE projectie nog zal voortzetten tot het midden van de jaren 2030 (zie WP 02-23, sectie 6.1.3). De verwachting is dat na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 in 2025 en tot 67 in 2030 het aantal werkenden ook onder de 65- en 66-jarigen geleidelijk zal toenemen (Hoge raad van Financiën, 2015, hoofdstuk3).

Het armoederisico van personen van 55-66 jaar in baanloze huishoudens daalt eerst tot het midden van de jaren 2030, en stijgt daarna weer vrij sterk (figuur 10, rechter grafiek). Voor de personen in niet-baanloze huishoudens is het armoederisico niet weergegeven: dit is constant op een laag niveau tussen 2 en 3 percent. De reden voor de daling tot 2035 is te vinden in belangrijke verschuivingen in de sociaal-economische positie van de betreffende personen.

Figuur 11 laat zien dat het aandeel 'overige niet-actieven' naar een zeer geringe proportie zakt. Deze groep heeft een zeer hoog armoederisico, en het verdwijnen van deze categorie doet het armoederisico van de leeftijdsgroep 55-66 jaar sterk dalen. Daarnaast daalt de proportie gepensioneerden onder de 55-66-jarigen drastisch, met uitgesproken sprongen in de jaren van de verhogingen van de wettelijke pensioenleeftijd. Een andere reden voor deze daling is de vermindering in deze leeftijdsgroep van de proportie vrouwen met een overlevingspensioen. De categorie van werklozen met bedrijfsstoelag

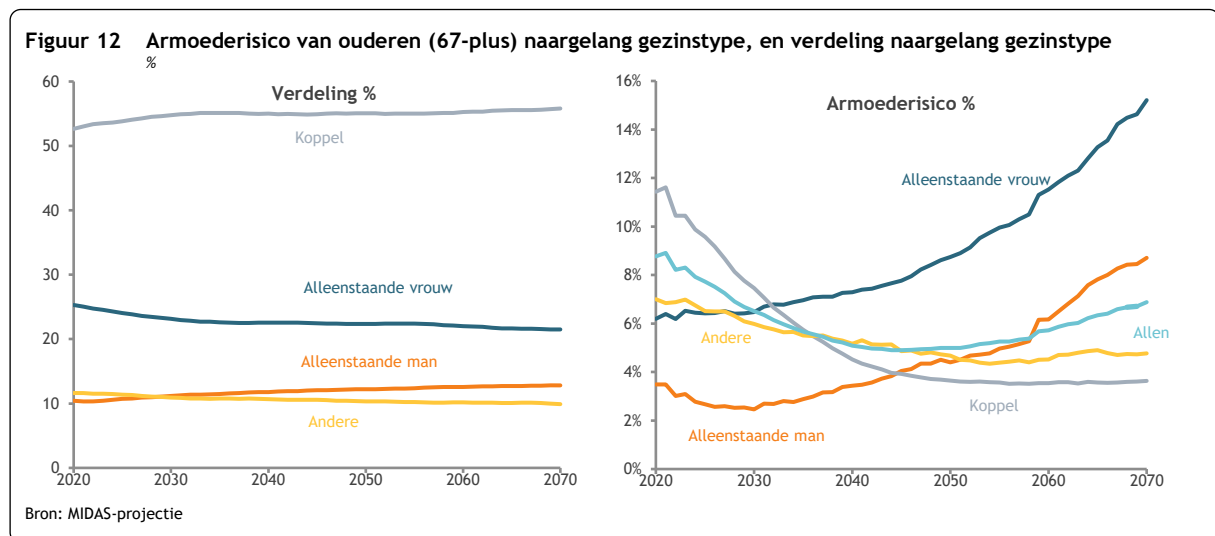
(SWT) daalt tot minder dan 1 percent van de totale leeftijdsgroep. Daarentegen verdubbelt de proportie personen in de invaliditeit tot het midden van de jaren 2030, gevolgd door een lichte daling.¹⁷

¹⁷ De verdeling van de bevolking (per leeftijdsgroep en geslacht) over sociaal-economische posities wordt in MIDAS via het systeem van aligeringen afgeleid van de MALTESE-projectie ter zake (zie WP 02-2, sectie 6.1). De positie 'overige niet-actieve' is een restcategorie, die wordt toegekend aan degenen die overblijven als de andere sociaal-economische posities zijn

Vanaf het midden van de jaren 2030 zijn er nog nauwelijks veranderingen in de samenstelling van deze leeftijdsgroep naargelang sociaal-economische positie. De stijging van het armoederisico van personen in baanloze huishoudens in de periode na 2035 is te wijten aan het achterblijven van de minima in de socialezekerheidsuitkeringen ten opzichte van de armoededrempel (figuur 7). De samenstelling van de groep baanloze huishoudens in de leeftijdsgroep 55-66 jaar verklaart waarom deze categorie doorheen de gehele projectieperiode een aanzienlijk lager armoederisico heeft dan de personen beneden 55 jaar in baanloze huishoudens. De eersten tellen meer gepensioneerden en invaliden (met relatief hoge uitkeringen) dan de laatsten, waarin werklozen en 'overige niet-actieven' (met lagere of geen uitkeringen) een groter aandeel hebben.

3.5. De evolutie van het armoederisico onder de bevolking 67+

Onder ouderen van 67 jaar en ouder daalt het armoederisico tot het midden van de jaren 2040 en begint het te stijgen vanaf het midden van de jaren 2050, een stijging die versnelt vanaf het midden van de jaren 2060. Figuur 12 laat zien dat het verloop sterk verschilt voor verschillende gezinstypes onder ouderen. Voor koppels wordt een zeer sterke daling van het armoederisico geprojecteerd, die weliswaar afvlakt vanaf het begin van de jaren 2050, maar nooit omslaat in een stijging. Voor alleenstaande vrouwen is er stabiliteit tot het midden van de jaren 2040, waarna het armoederisico van deze groep een scherpe toename laat zien. Het verloop voor alleenstaande mannen is gelijkaardig, maar hun armoederisico daalt enigszins in het begin van de jaren 2020 en is steeds aanzienlijk lager dan dat van alleenstaande vrouwen. Het armoederisico van personen in andere gezinstypen dan alleenstaanden en koppels daalt licht doorheen de projectieperiode.

De verdeling van de oudere bevolking naargelang gezinstype vertoont beperkte verschuivingen. Het aandeel van de koppels neemt licht toe, voornamelijk dankzij de stijging van de levensverwachting. Om dezelfde reden daalt de proportie alleenstaande vrouwen onder de ouderen. Vrouwen worden minder vaak en op latere leeftijd weduwen. Deze evolutie wordt in zekere mate gecompenseerd door de lagere huwelijksgeneigdheid en het hogere aantal scheidingen onder de bevolking op actieve leeftijd, die leidt

'opgevuld'. Gegeven de aligeringen, is de evolutie van het percentage 'overig niet-actieven' dus een directe implicatie van de MALTESE-projecties.

tot een hoger aantal ouderen die gescheiden zijn of nooit gehuwd zijn geweest.¹⁸ Deze laatste factor verklaart de stijging van de proportie alleenstaande mannen. Verweduwing speelt een minder belangrijke rol voor mannen dan voor vrouwen. Het aandeel van de andere gezinstypen daalt licht. Dit is een zeer heterogene categorie, die voornamelijk koppels en alleenstaande met inwonende volwassen kinderen omvat en daarnaast ook ouderen die in het huishouden van hun kinderen of andere familieleden leven. De stijging van het aandeel van koppels (met een dalend armoederisico) en de daling van het aandeel alleenstaande vrouwen (met sterk stijgend armoederisico) heeft een beperkt dempend effect op het armoederisico van ouderen als geheel. Als de proporties van de gezinstypes constant waren gebleven op het niveau van 2012, dan zou in 2070 hun armoederisico 0,7 procentpunt hoger zijn dan nu geprojecteerd.

De evolutie van het armoederisico van ouderen (67-plus) kan worden verklaard door vier factoren, die in verschillende perioden hun effect hebben en op een complexe manier op elkaar ingrijpen. Dit zijn:

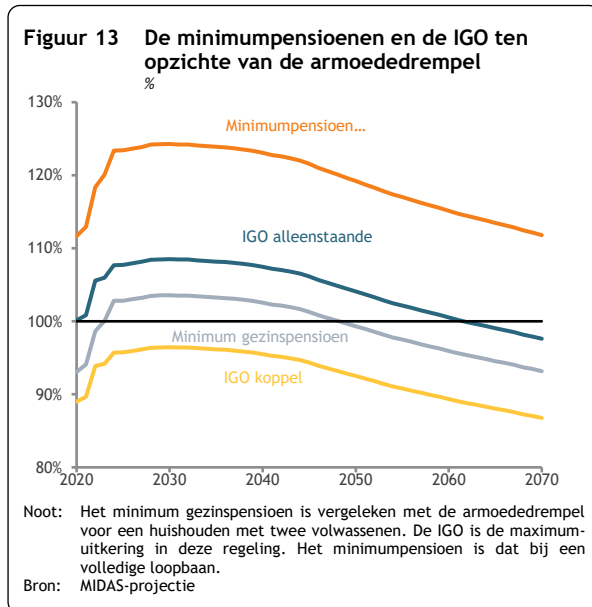
- Het verloop van de minimumpensioenen en de IGO ten opzichte van de armoededrempel. Hierdoor daalt tot het midden van de jaren 2030 het armoederisico van ouderen, waarna zich het omgekeerde effect voordoet.
- Het toenemend aantal vrouwen met een eigen rustpensioen, dankzij langere loopbanen en hogere lonen onder de vrouwen die in de komende decennia met pensioen zullen gaan, vergeleken met de huidige gepensioneerde vrouwen. Hierdoor daalt vooral het armoederisico van ouder koppels.
- Het dalend aandeel van de weduwen en de stijgende aandelen gescheiden en nooit gehuwde personen onder de alleenstaande vrouwen. Dit heeft een opdrijvend effect voor het armoederisico van deze groep.
- Het blijvend hoge armoederisico van oudere immigranten (personen geboren buiten België), terwijl het aandeel van de immigranten onder ouderen vooral vanaf de jaren 2030 sterk toeneemt.

We gaan hieronder op ieder van de boven genoemde factoren nader in.

¹⁸ Nooit gehuwden kunnen wel hebben samengewoond.

3.5.1. De evolutie van de minimumpensioenen en de IGO

Tussen 2020 en 2024 maken de minimumpensioenen en de IGO een forse opwaartse sprong dankzij de verhogingen door de regering in deze periode (figuur 13).¹⁹ Tot het midden van de jaren 2030 blijven zij nog stijgen omdat de welvaartsaanpassing van 1 procent per jaar (conform de parameters die worden

gebruikt voor de berekening van de welvaartsenveloppe) hoger is dan de groei van de armoededrempel (zie figuur 1). Daarna zet zich een relatieve daling in van de minima, wanneer de jaarlijkse groei van de armoededrempel hoger wordt dan 1 procent. Deze daling versnelt vanaf het midden van de jaren 2040, wanneer de armoedrempel met ongeveer 1,4 procent per jaar stijgt, onder invloed van de productiviteitsgroei op lange termijn volgens de hypothesen van het referentiescenario van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (1,5 procent per jaar). Het maximumniveau van de IGO voor een alleenstaande ligt daardoor vanaf 2055 beneden de armoededrempel. Het minimumpensioen blijft

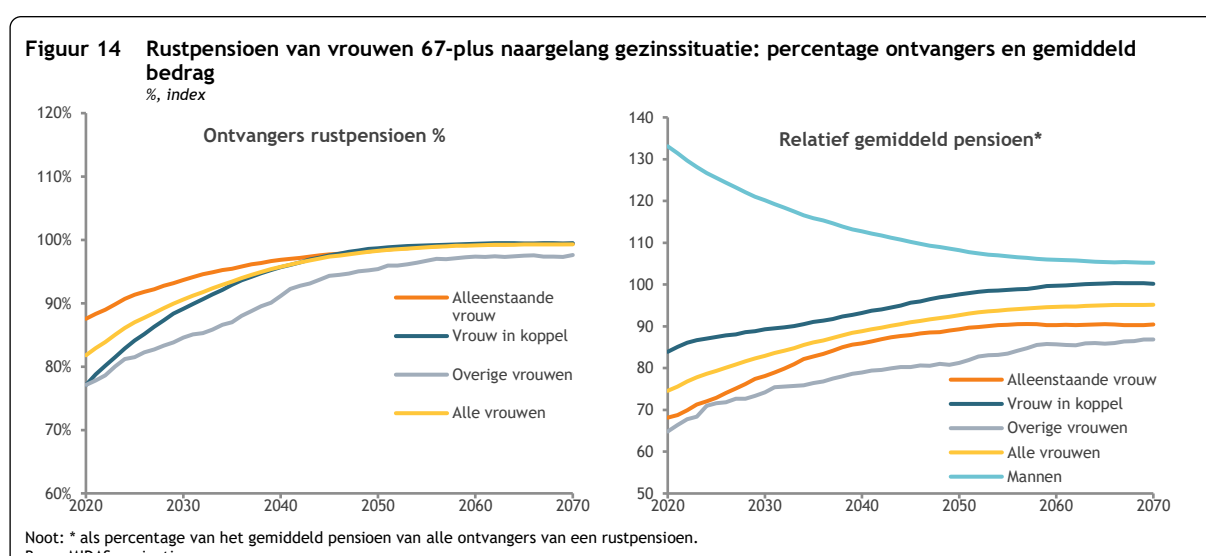
steeds aanzienlijk hoger dan de armoededrempel. Zoals vermeld in sectie 2.2 ligt de MIDAS-armoededrempel ongeveer 10% beneden de EU-SILC armoededrempel. Vanwege de lagere armoededrempel liggen de minimumuitkeringen verder boven de MIDAS armoededrempel dan boven de EU-SILC armoededrempel, zoals gepresenteerd in de rapporten van de Studiecommissie voor de Vergrijzing. Voor de interpretatie van de projecties van de armoederisico's is vooral de evolutie van deze verhoudingen relevant.

Het maximumniveau van de IGO voor een koppel blijft steeds beneden de armoededrempel, terwijl het minimumpensioen aan gezinstarief (het minimumpensioen van een alleenstaande bij een volledige loopbaan vermeerderd met 25 procent) alleen tussen 2024 en 2041 maximum 1 procent boven de armoededrempel ligt. Dat de minima minder adequaat zijn voor koppels dan voor alleenstaanden is in hoofdzaak te wijten aan verschillen tussen de equivalentieschalen voor koppels gebruikt in de Belgische wetgeving. Zo liggen de minimumpensioenen en de IGO voor een koppel 25% en 33% hoger dan voor een alleenstaande. Maar aangezien de equivalentieschaal in de armoedeberekening 50% hoger ligt, komt het equivalent inkomen voor koppels met een minimumpensioen of de IGO lager uit ten opzichte van de drempel dan het geval is voor alleenstaanden. Anderzijds zijn de minima veel belangrijker voor de bestaanszekerheid van alleenstaanden dan voor koppels.

¹⁹ Volgens het KB van 20 december 2020 inzake de verhoging van het gewaarborgd minimumpensioen.

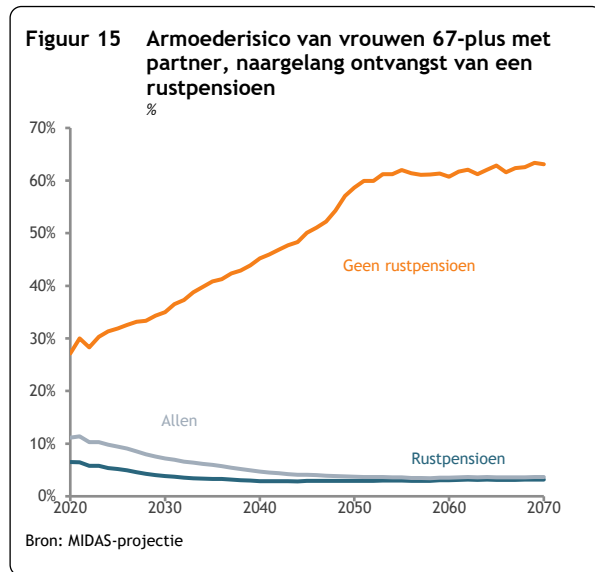
3.5.2. Meer vrouwen met een eigen rustpensioen

De toegenomen en nog altijd toenemende activiteitsgraad van vrouwen (Hoge Raad voor Financiën, 2022, figuur 16, p. 69) leidt de komende decennia tot een groeiende proportie vrouwen met een eigen rustpensioen. Figuur 14 (linker grafiek) laat zien dat deze stijging zich vooral voordoet bij de gehuwde of samenwonende vrouwen. Ook onder de alleenstaande vrouwen neemt de proportie met een rustpensioen toe, maar binnen deze groep ontvangt al in 2020 een veel groter percentage dit pensioen (88 percent) dan van de vrouwen in koppels (77 percent). Uiteraard speelt het gezinsspensioen hierbij een rol, waardoor kleine pensioenen van gehuwde vrouwen doorgaans op nul worden gezet en het pensioen van hun echtgenoot wordt verhoogd. Vanaf het midden van de jaren 2050 ontvangen bijna alle vrouwen een eigen rustpensioen, ongeacht de gezinssituatie, met uitzondering van de kleine categorie van vrouwen in andere gezinssituaties dan alleenstaande of koppel.

Het globaal gemiddelde rustpensioen maakt over de simulatieperiode een sterke stijging door; in 2070 is dit in reële termen 100 percent hoger dan in 2012 (niet in grafiek). Deze stijging is vooral groot voor de vrouwen, zodat hun gemiddeld pensioen toeneemt ten opzichte van dat van mannen (figuur 14, rechter grafiek). Alhoewel het rustpensioen van mannen ook met 51% stijgt ten opzichte van 2012, is deze stijging veel minder dan het algemene gemiddelde. Vrouwen die samenleven met een partner genieten een hoger rustpensioen dan alleenstaande vrouwen. Dit verschil verkleint tot het begin van de jaren 2040, om daarna weer enigszins toe te nemen. Tijdens de eerste helft van de projectieperiode kan het gezinsspensioen een rol spelen, maar daarna niet meer, omdat dan bijna alle vrouwen een rustpensioen ontvangen. Een blijvende factor is de doorgaans hogere leeftijd van alleenstaande vrouwen ten opzichte van vrouwen met een partner. Hoogbejaarden hebben doorgaans een lager rustpensioen dan meer recent gepensioneerden, vanwege de lagere lonen van de eersten tijdens hun actieve levensperiode.

Om aan het armoederisico te ontsnappen is het hebben van een eigen rustpensioen van groot belang voor vrouwen in koppels. Dit wordt duidelijk in figuur 15. Merk daarbij op dat hun echtgenoten zo goed als allen een rustpensioen hebben – onder mannen is de proportie met een rustpensioen immers

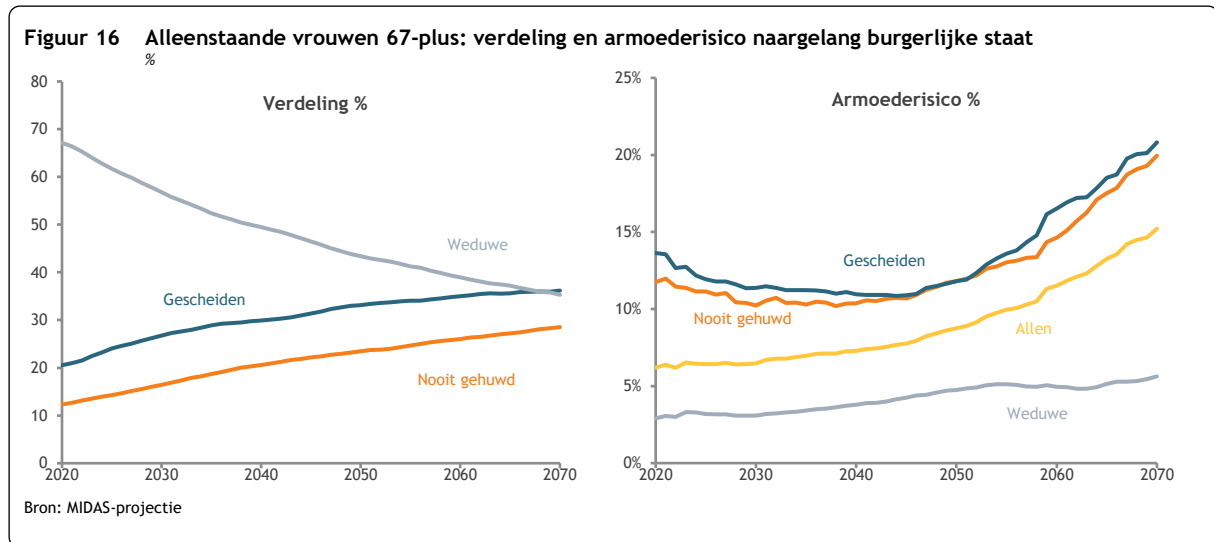
nagenoeg 100 percent. Als de vrouw geen rustpensioen heeft is het armoederisico hoog en sterk stijgend. Meestal zal het bij de éénverdieneren onder de gepensioneerden om een gezinspensioen gaan, wat kennelijk niet altijd beschermt tegen het risico op armoede. Wanneer de vrouw wel een rustpensioen heeft, is het armoederisico laag en dalend. De cumulatie van de twee pensioenen van de partners blijkt een tamelijk effectieve bescherming tegen het risico op armoede voor koppels te bieden en de stijging van het gemiddelde rustpensioen van vrouwen verbetert deze nog. Het aandeel van vrouwen zonder rustpensioen en dus van éénverdienerkoppels,

neemt overigens af (figuur 15), zodat deze groep rond het begin van de jaren 2050 bijna volledig verdwenen zou zijn.

3.5.3. Wat gebeurt er bij de alleenstaande vrouwen?

Zoals hierboven getoond (figuur 12) zijn de alleenstaande oudere vrouwen – die steeds meer dan 1/5 van de totale groep ouderen uitmaken – een uitzondering op de algemene daling van het armoederisico die tot het begin van de jaren 2040 wordt vastgesteld voor 67-plussers. Voor deze groep stijgt het armoederisico tussen 2015 en 2019, gevolgd door stabiliteit tot het midden van de jaren 2040, waarna het een scherpe toename laat zien. Dit is des te merkwaardiger omdat ook in deze groep de proportie vrouwen met een rustpensioen sterk stijgt, terwijl het gemiddelde rustpensioen dat zij ontvangen convergeert naar het algemene gemiddelde.

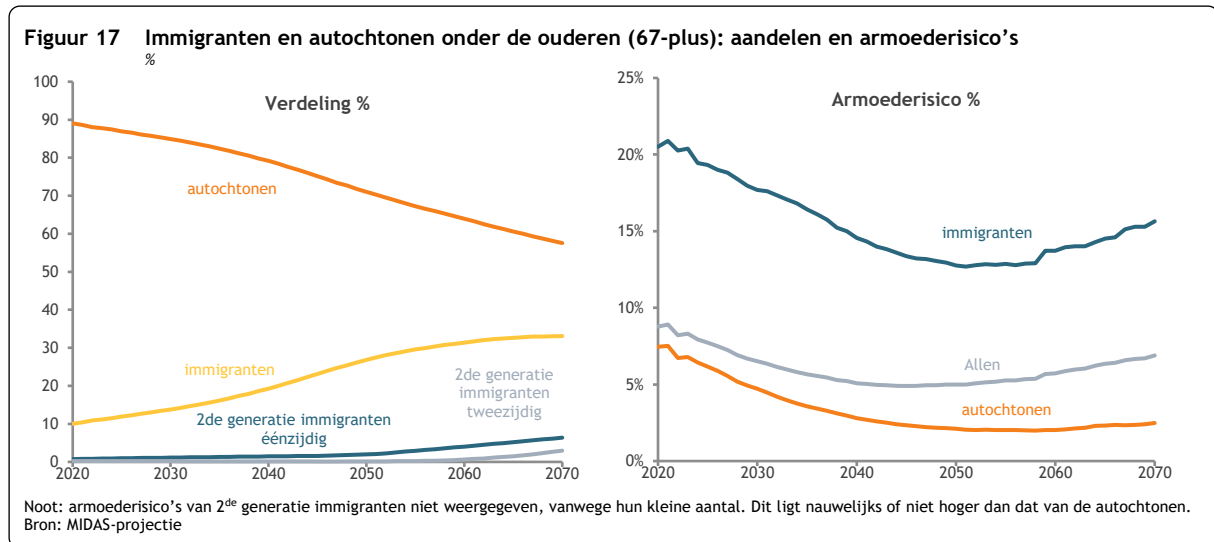
Figuur 16 toont de elementen om deze puzzel op te lossen. De linker grafiek laat zien dat de proportie weduwen onder alleenstaande oudere vrouwen meer dan halveert over de gehele projectieperiode. Zoals hierboven aangegeven, worden vrouwen dankzij de stijging van de levensverwachting van mannen minder vaak en op latere leeftijd weduwe. Tegelijk leiden de lagere huwelijksgeneigdheid en de toename van de scheidingen onder de bevolking op actieve leeftijd tot een hoger aantal oudere vrouwen die gescheiden zijn of nooit gehuwd zijn geweest.

Dankzij de relatief genereuze overlevingspensioenen en omdat de meeste weduwen een overlevingspensioen combineren met een eigen rustpensioen, is het armoederisico van weduwen laag. In de latere jaren van de projectieperiode neemt het aantal weduwen toe die een zodanig hoog rustpensioen genieten dat zij, vanwege de cumulatierregels, zelfs geen overlevingspensioen meer ontvangen. Het armoederisico van gescheiden en nooit gehuwde vrouwen daalt tot het midden van de jaren 2030. De evolutie van de minima en vooral van de IGO (figuur 13) ligt ten grondslag aan beide ontwikkelingen. Vanwege de verschuiving onder de alleenstaande vrouwen van weduwen naar gescheiden en nooit gehuwde vrouwen, blijft het armoederisico van de gehele groep tussen 2020 en het einde van de jaren 2030 toch stabiel. Nadien neemt het armoederisico van gescheiden en nooit gehuwde vrouwen weer toe – en daarmee ook van de gehele groep van alleenstaande vrouwen – vanwege de relatieve achteruitgang van de minimumpensioenen en de IGO ten opzichte van de armoededrempel. Een relatief groot aandeel van de echtgescheiden en nooit gehuwde vrouwen is afhankelijk van de IGO, meestal naast een klein rustpensioen. Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat deze vrouwen vaak geen volledige loopbaan hebben verworven, zodat zij niet aan de loopbaanvoorwaarde voor toegang tot minimumpensioen voldoen, of dat het minimumpensioen dat zij ontvangen beneden de armoededrempel ligt. Een belangrijke kanttekening bij deze vaststellingen is dat in MIDAS echtscheidingspensioenen niet worden gesimuleerd, zodat het armoederisico van echtgescheiden ouderen wellicht overschat wordt.

3.5.4. Het blijvend hoge armoederisico van oudere immigranten

De meeste immigranten kwamen en komen op relatief jonge leeftijd België binnen, maar werden en worden daarna ook ouder. De toename van immigratie sinds de jaren 2000 zal leiden tot een toenemend aandeel van immigranten onder de ouderen (figuur 17, linker grafiek), van 8 percent in 2012, tot 14 percent in 2030, 27 percent in 2050 en 33% in 2070. Onder immigranten worden hier personen geboren buiten België verstaan. Tegelijk daalt het aandeel van de autochtonen (personen geboren in België, van wie ook beide ouders zijn geboren in België). Tot het einde van de projectieperiode blijven de proporties tweede-generatie immigranten (zelf geboren in België, waarvan één of beide ouders geboren zijn buiten België) onder de ouderen erg beperkt (zie WP 02-23 hoofdstuk 4 en WP 02-23 Annex 2 voor meer details over de simulatie van de immigratie).

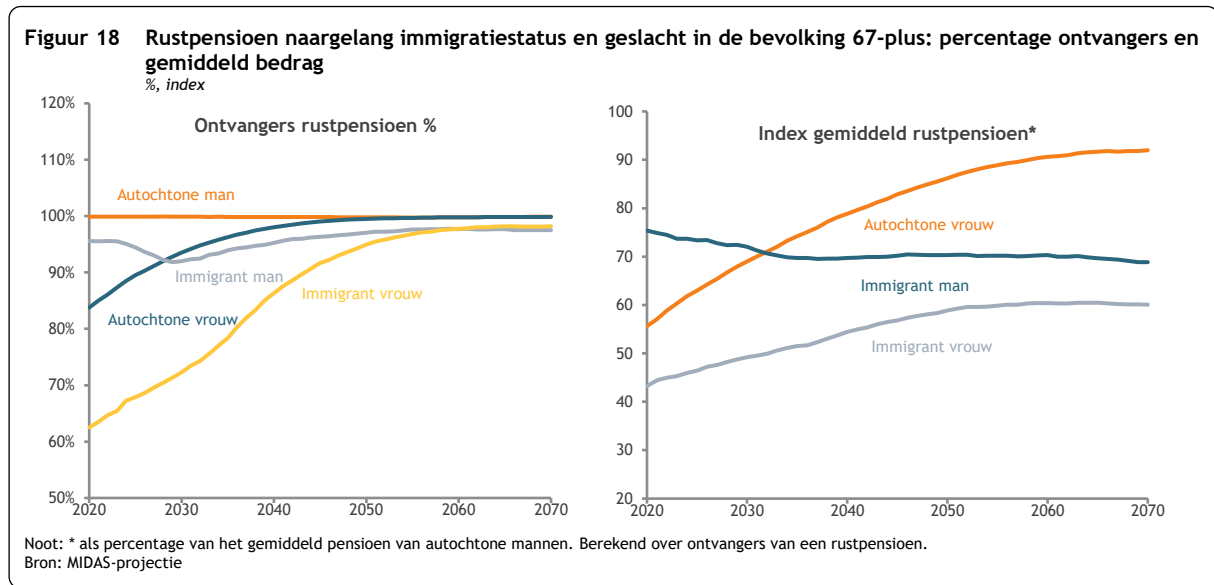

Immigranten hebben steeds een aanzienlijk hoger risico op armoede dan de autochtonen. Migranten hebben op het moment van pensionering meestal een kortere loopbaan dan de autochtone bevolking. Dit is te wijten aan hun zwakkere positie op de arbeidsmarkt, maar ook aan hun verhoudingsgewijs late intrede in de Belgische arbeidsmarkt. In de modellering wordt de veronderstelling gemaakt dat de huidige verhoudingsgewijs zwakke arbeidsmarktpositie van migranten (Peeters et al., 2017; Corluy en Mussche, 2014) zich in de projectie zou doortrekken. Zowel bij immigranten als autochtonen daalt het armoederisico tot het begin van de jaren 2050. Door het toenemende aandeel van de eersten is de daling van het armoederisico voor de ouderen als geheel beperkter dan voor de afzonderlijke groepen. Vanaf het begin van de jaren 2060 neemt het risico op armoede bij de oudere immigranten sterk toe, een ontwikkeling die zich bij de autochtonen nauwelijks voordoet. De stijging doet zich alleen voor bij de alleenstaande oudere migranten (zowel vrouwen als mannen) en kan toegeschreven worden aan het feit dat de IGO onder de armoededrempel komt te liggen.²⁰

De daling van het armoederisico bij immigranten tot 2050 hangt samen met een toenemende proportie immigranten met een eigen rustpensioen, vooral bij vrouwen (figuur 18 linker grafiek). De groei van de activiteitsgraad gedurende de afgelopen decennia, die zich volgens projectie nog zal doorzetten tot het midden van de jaren 2030, komt ook de pensioenopbouw van immigranten ten goede. Een gelijkaardige stijging zien we overigens bij autochtone vrouwen, bij wie de proportie met een eigen rustpensioen echter steeds hoger ligt dan bij hun geïmmigreerde seksegenoten en al in de jaren 2050 praktisch 100 percent bereikt. Bijna alle oudere autochtone mannen ontvangen een rustpensioen gedurende de gehele projectieperiode. Het gemiddelde rustpensioen van immigranten blijft echter ver achter bij dat van autochtonen (figuur 18, rechter grafiek). Dat van geïmmigreerde vrouwen stijgt weliswaar, maar is op het einde van de projectieperiode toch nog maar 60 percent van dat van autochtone mannen. Het gemiddeld pensioen van geïmmigreerde mannen is hoger dan dat van vrouwelijke immigranten, maar daalt enigszins doorheen de projectieperiode. Een mogelijke reden hiervoor is de veranderde

²⁰ Het begin van de scherpe stijging valt niet exact samen met het jaar dat de IGO voor het eerst beneden de armoededrempel duikt. Dit komt doordat de meeste ontvangers van de IGO ook een (klein) rust- of overlevingspensioen hebben, en deze pensioenen maar voor 90% worden meegerekend in de bestaansmiddelentoeets.

samenstelling van de gepensioneerde immigranten. Hun onderwijsniveau stijgt wel, maar minder dan dat van autochtone gepensioneerden.²¹

3.5.5. Samenvattend

Zoals hierboven vermeld, is de geprojecteerde evolutie van het armoederisico van ouderen (67-plus) het resultaat van de effecten van verschillende factoren, waarvan de balans per periode verschilt. In tabel 2 geven wij een overzicht. De welvaartsaanpassingen van de minima in de pensioenen en andere uitkeringsstelsels doen uiteraard op zich het armoederisico van de ontvangers dalen (vergeleken met een situatie waarin die welvaartsaanpassingen niet zouden plaatsvinden). Relevant is vooral hun verhouding tot de armoededrempel. Het feit dat zij tot 2030 – volgens het referentiescenario van de SCvV – de stijging van de armoededrempel overtreffen doet het armoederisico dalen. Omgekeerd betekent de bevinding dat zij vanaf het midden van de jaren 2040 minder zullen stijgen dan de armoededrempel dat het armoederisico van gepensioneerden zal stijgen. Het blijvend hoge armoederisico van immigranten, tezamen met hun groeiende aandeel onder de ouderen, heeft gedurende de gehele projectieperiode een opdrijvend effect op het armoederisico van de ouderen. Hetzelfde geldt voor de toename van de proportie nooit gehuwde en gescheiden ouderen, die het armoederisico van alleenstaande vrouwen doet toenemen. Tot 2050 worden beide ontwikkelingen echter gecompenseerd door andere factoren, met name de groei van het aantal vrouwen met een eigen rustpensioen (en de stijging van het gemiddelde rustpensioen van deze vrouwen), en de evolutie van de minima.

²¹ Tussen 2012 en 2070 stijgt de proportie met hoger onderwijs onder immigranten 67-plus van 6 naar 31 percent. Onder hun autochtone leeftijdsgenoten is de stijging van 14 naar 47 percent. De proportie ouderen met ten hoogste lager middelbaar daalt bij de immigranten van 81 naar 33 percent en bij de autochtonen van 69 percent naar 13 percent. Zie voor de simulatie van het onderwijsniveau van nieuwe immigranten WP 02-23 hoofdstuk 4, WP 02-23 Annex 2 en WP 02-23 sectie 5.1.

Tabel 2 Samenvattend schema evolutie van het armoederisico van ouderen (67-plus)

	2020-24	2025-29	2030-34	2035-39	2040-44	2045-49	2050-54	2055-59	2060-64	2065-70
Evolutie minima t.o.v. armoedrempel volgens het referentie-scenario van de SCvV	-	-				+	+	+	+	+
Meer vrouwen met eigen rustpensioen	-	-	-	-	-	-				
Meer nooit gehuwde en gescheiden vrouwen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Blijvend hoge armoederisico van oudere immigranten	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Evolutie armoederisico bevolking 67-plus	-	-	-	-				+	+	+

Noot: Een + wil zeggen dat de betreffende ontwikkeling een opdrijvend effect heeft op het armoederisico van ouderen, een - betekent het omgekeerde.

In de projectie van het armoederisico opgenomen in het 2022-rapport van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (Hoge Raad voor Financiën, 2022, 80-84) was er nog geen sprake van een stijging van dit armoederisico vanaf 2050. De reden voor deze wijziging is de revisie van MIDAS, die uitgebreid gedocumenteerd is in WP 02-23 (Dekkers, Desmet en Van den Bosch, 2023). De belangrijkste vernieuwing is de simulatie van de immigratie na 2011. Daarnaast spelen ook verbeteringen in de simulatie van de huishoudensvorming (LIPRO-typologie) en van de transities op de arbeidsmarkt een rol. Merk echter op dat ook in de projectie van 2022 met de vorige versie van het model het armoederisico van ouderen vanaf 2050 steeg wanneer een armoedredrempel op 70% gehanteerd werd. De ontwikkeling van de minima in beide modellen verschilt weinig. Maar door de verbeteringen van het model, onder meer de simulatie van immigratie, zijn er nu meer gepensioneerden met een inkomen dicht bij de minima, waardoor de achteruitgang van de minima ten opzichte van de armoedredrempel ook bij een armoedredrempel van 60% zichtbaar wordt.

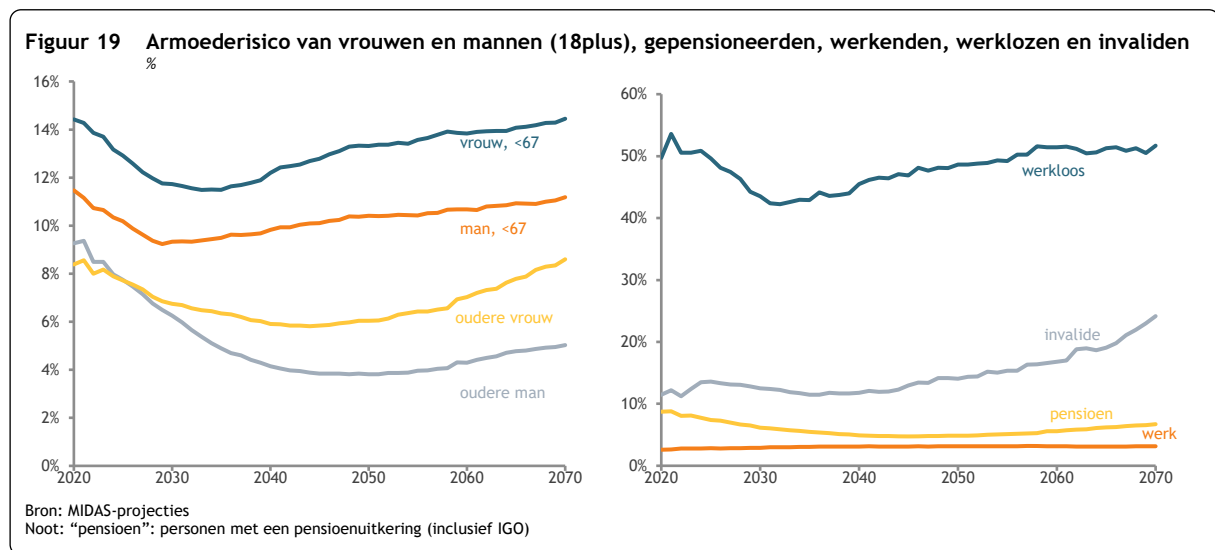
3.6. Transversale resultaten

In deze sectie presenteren we projecties van het armoederisico voor enkele bevolkingscategorieën die de hierboven gebruikte leeftijdscategorieën overspannen, namelijk vrouwen in vergelijking met mannen en gepensioneerden in vergelijking met enkele andere sociaal-economische posities. Vrouwen tussen 18 en 66 jaar lopen doorheen de gehele projectieperiode een hoger risico op armoede dan mannen; de kloof wordt zelfs gaandeweg breder (figuur 19, linker grafiek). Vrouwen leven vaker dan mannen in baanloze huishoudens (niet in grafiek), die een zeer hoog risico op armoede hebben (figuren 4 en 10).²² Dit ligt niet in de eerste plaats aan hun gezinssituatie: weliswaar zijn zij vaker dan mannen alleenstaande ouder, maar anderzijds is het aandeel alleenstaanden zonder kinderen bij de vrouwen lager. Alleenstaande vrouwen (met of zonder kinderen) hebben echter minder vaak betaald werk dan mannen. Bij de ouderen is er initieel weinig verschil tussen de armoederisico's van vrouwen en mannen, maar daalt het tot de jaren 2040 minder bij de vrouwen dan bij de mannen en stijgt het daarna juist meer bij de vrouwen dan bij de mannen. Deze verschillen kunnen toegeschreven worden aan de

²² Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat onderhoudsuitkeringen ten behoeve van kinderen niet gesimuleerd worden. Hetzelfde geldt voor co-ouderschap (zie WP 2-23, Annex 3, p. 20). Dit betekent dat het armoederisico van alleenstaande moeders wellicht overschat is.

uiteenlopende evolutie van de armoederisico's van alleenstaande vrouwen en mannen (figuur 12), die hierboven besproken zijn. Binnen koppels is er immers geen verschil tussen de armoederisico's van de partners.

Het armoederisico van gepensioneerden (figuur 19, rechter grafiek) verloopt uiteraard in grote mate parallel aan dat van ouderen. In de eerste jaren van de projectieperiode is het risico op armoede van gepensioneerden wat lager dan dat van ouderen. De gepensioneerden omvatten ook de vroeggepensioneerden (beneden 65 jaar) met een relatief laag armoederisico, terwijl de ouderen zonder pensioen – voor wie het armoederisico relatief hoog is – hier geen deel van uitmaken. In de loop van de projectieperiode neemt de proportie vroeg gepensioneerden af (figuur 11), terwijl geleidelijk aan bijna alle ouderen een pensioen genieten (figuur 15). Hierdoor convergeert het armoederisico van gepensioneerden naar dat van de ouderen. Het armoederisico van werkenden is steeds erg laag, terwijl dat van werklozen steeds erg hoog is. De uitkeringen van de laatsten bereiken vaak niet de armoeddrempel; de minimumwerkloosheidsuitkering ligt voortdurend beneden deze drempel (figuur 7). Het armoederisico van invaliden is veel lager, mede dankzij hun meer genereuze uitkeringen (in vergelijking met werklozen). Vanaf het einde van de jaren 2040 neemt hun armoederisico echter toe, wanneer de minimuminvaliditeitsuitkering naar de armoeddrempel toebuigt en er uiteindelijk onder komt te liggen.

4. Evolutie van de inkomensongelijkheid

4.1. Algemene evolutie

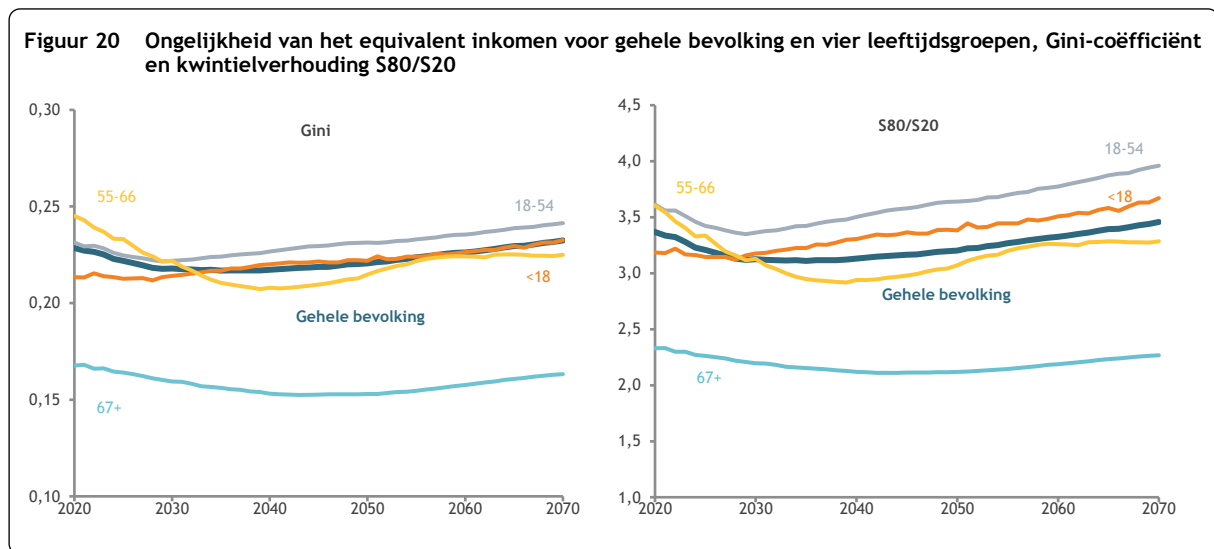
De evolutie van de inkomensongelijkheid wordt gemeten op basis van de Gini-index, de kwintielverhouding S80/S20 en de variatiecoëfficiënt. De Gini-index en de kwintielverhouding zijn gangbare ongelijkheidsmaten. De variatiecoëfficiënt wordt hier gebruikt om dat deze zich beter leent voor de analyse van de bijdrage van verschillende groepen en verschillende inkomensbronnen aan de inkomensongelijkheid. Net zoals bij de analyse van het armoederisico het geval was, is het inkomen dat in aanmerking wordt genomen het equivalent beschikbaar inkomen.

De Gini-index kan variëren tussen 0 en 1, wat toelaat de inkomensongelijkheid tussen twee populaties van verschillende omvang te vergelijken. De waarde 0 beantwoordt aan een situatie waarin iedereen exact hetzelfde inkomen heeft. In het andere uiterste komt de waarde 1 overeen met de situatie waarin één persoon alle inkomen heeft, terwijl alle andere personen geen inkomen hebben. De kwintielverhouding S80/S20 is de verhouding van het totale inkomen van de 20% van de populatie met de hoogste inkomens (hoogste kwintiel) tot het totale inkomen ontvangen door de 20% van dezelfde populatie met de laagste inkomens (laagste kwintiel). De ondergrens van deze ongelijkheidsmaat is 1 (als er geen verschil in inkomen is tussen het hoogste en het laagste kwintiel), terwijl ze geen bovengrens heeft. De kwintielverhouding is gemakkelijker interpreteerbaar dan de Gini, maar heeft het nadeel dat zij alleen gevoelig is voor veranderingen in het hoogste en het laagste kwintiel. De Gini-coëfficiënt en de kwintielverhouding zijn twee complementaire indicatoren van ongelijkheid, omdat de eerste vooral de nadruk legt op de spreiding in het centrum van de inkomensverdeling, terwijl de tweede vooral gevoelig is voor ontwikkelingen boven- en onderaan de verdeling. De variatiecoëfficiënt is gedefinieerd als de standaardafwijking van de inkomens van een populatie gedeeld door het gemiddelde van die inkomens. De laagst mogelijke waarde is 0 in geval van geen verschillen in inkomen, terwijl er geen bovengrens is. De variatiecoëfficiënt, evenals de Gini en de kwintielverhouding, kunnen beschouwd worden als maten voor de relatieve spreiding van inkomens. Als alle inkomens met hetzelfde percentage toe- of afnemen veranderen de waarden van deze maatstaven niet.

Figuur 20 laat zien dat de inkomensongelijkheid onder de bevolking als geheel – zowel volgens de Gini-coëfficiënt als volgens de kwintielverhouding – tot het begin van de jaren 2030 zou dalen en vanaf het begin van de jaren 2040 weer zou stijgen. Ook per leeftijdsgroep zien we een daling gevolgd door een stijging, maar het keerpunt is verschillend.²³ Voor de bevolking tussen 18 en 54 jaar zet de stijging al in op het einde van de jaren 2020. Dit geldt ook voor de kinderen beneden 18 jaar, die grotendeels samenleven met hun ouders, die deel uitmaken van de leeftijdsgroep 18-54 jaar. Onder de leeftijdsgroep 55-66 jaar is de daling van de inkomensongelijkheid meer uitgesproken en gaat deze door tot het

²³ Het verloop van de inkomensongelijkheid voor de bevolking als geheel wordt niet alleen bepaald door het verloop per leeftijdsgroep, maar ook door de evolutie van de gemiddelde equivalente inkomens per leeftijdsgroep. Het stijgende inkomen van de leeftijdsgroep 55-66 tot het midden van de jaren 2030 (figuur 2) heeft een opdrijvend effect op de ongelijkheid onder de bevolking als geheel, terwijl de stijging bij de 67-plussers, waardoor hun gemiddeld inkomen dichterbij dat van de bevolking als geheel komt te liggen, een dempend effect heeft. De vergrijzing van de bevolking doet het aandeel van de 67-plussers in de bevolking als geheel toenemen, wat eveneens een dempend effect op de totale inkomensongelijkheid heeft. Per saldo is het effect van deze evoluties op de totale ongelijkheid erg beperkt.

midden van de jaren 2030. Voor de ouderen van 67 jaar en ouder wordt een daling geprojecteerd tot het midden van de jaren 2040, gevolgd door een stijging. Gedurende de gehele periode is de inkomensongelijkheid bij de ouderen aanzienlijk lager dan voor de andere leeftijdsgroepen. De redenen voor het verloop – eerst dalend, dan stijgend – van de inkomensongelijkheid zijn niet dezelfde voor de verschillende leeftijdsgroepen en worden hieronder uitgewerkt. De evolutie van de inkomensongelijkheid onder kinderen beneden 18 jaar wordt niet afzonderlijk besproken, omdat deze bepaald wordt door wat er gebeurt in de leeftijdsgroep 18-54 jaar.

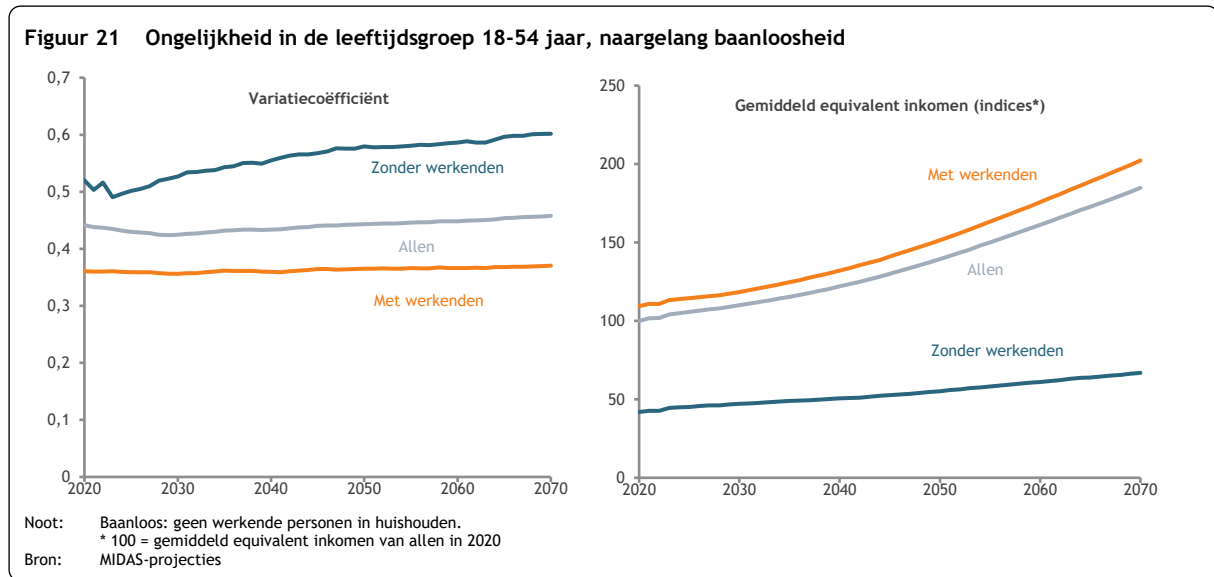
De geprojecteerde Gini-coëfficiënt voor het jaar 2020 (0,229) is iets lager dan de geobserveerde waarde voor het inkomensjaar 2020 in EU-SILC (golf 2021): 0,254.²⁴ De voornaamste reden voor dit verschil is waarschijnlijk het ontbreken van bepaalde inkomenscomponenten in het projectiemodel, met name inkomen uit vermogen en pensioenen uit de 2de en 3de pijler (zie sectie 2).

4.2. Evolutie van de inkomensongelijkheid in de leeftijdsgroep 18-54 jaar

Voor de analyse van de evolutie inkomensongelijkheid per leeftijdsgroep gebruiken we, zoals gezegd, de variatiecoëfficiënt. Voor de leeftijdsgroep 18-54 jaar als geheel daalt deze licht tot het begin van de jaren 2030 en stijgt daarna geleidelijk. Zoals voor het armoederisico het geval is (zie sectie 3.2) wordt deze evolutie in belangrijke mate bepaald door wat er gebeurt met de baanloze huishoudens; huishoudens waar niemand betaald werk heeft. Onder de baanloze huishoudens is de ongelijkheid hoger dan onder de huishoudens met werkende personen en vanaf 2025 stijgend (figuur 21 linker grafiek). Onder de huishoudens waar wél iemand betaald werk heeft, is de ongelijkheid lager en ongeveer stabiel. De stijgende ongelijkheid onder de heterogene categorie van baanloze huishoudens kan vooral toegeschreven worden aan de personen die ‘anders niet-actief’ zijn. Deze personen zijn veelal afhankelijk van een leefloon. Het leefloon wordt echter niet aan iedereen toegekend die aan de inkomensstoets voldoet, zie WP 02-23, tabel 9, p. 58.²⁵

²⁴ Eurostat database, tabel ilc_di12.

²⁵ Ook in de startdata observeren we huishoudens met een inkomen beneden de inkomensgrens voor het leefloon. Naast niet-geobserveerde inkomens heeft dit vooral te maken met het verschijnsel van non-take-up van uitkeringen.

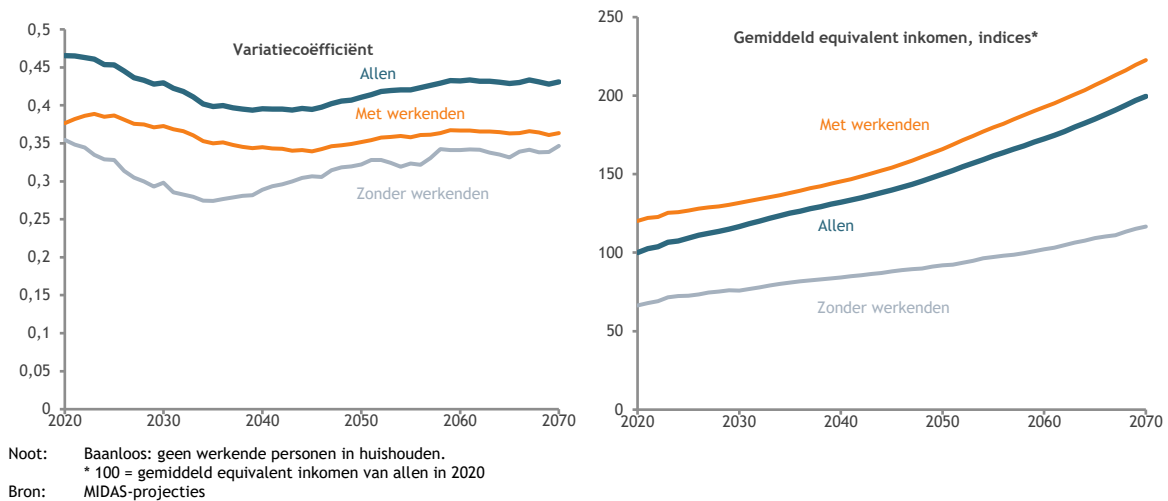

Figuur 21 (rechter grafiek) laat ook zien dat het gemiddeld equivalent van baanloze huishoudens niet alleen veel lager is dan dat van huishoudens met werkende personen, maar vanaf het begin van de jaren 2030 daar steeds verder bij achter blijft. Dit heeft een (licht) opdrijvend effect op de inkomensongelijkheid van deze leeftijdsgroep als geheel. Volgens de hypothesen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (2022) stijgen de minimumuitkeringen in de sociale zekerheid en het leefloon jaarlijks met 1 procent, wat meer is dan of ongeveer gelijk is aan de gemiddelde stijging van de lonen. Vanaf het begin van de jaren 2030 blijven de minimumuitkeringen en het leefloon achter bij de loongroei.

4.3. Evolutie van de inkomensongelijkheid in de leeftijdsgroep 55-66 jaar

De leeftijdsgroep 55-66 jaar ondervindt gedurende de eerste twee decennia van de projectieperiode belangrijke veranderingen, onder meer door de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar in 2025 en 67 jaar in 2030 en de geprojecteerde sterke toename van de werkzaamheidsgraad (zie sectie 3.4). Deze veranderingen worden weerspiegeld in de evolutie van de inkomensongelijkheid in deze leeftijdsgroep. Tot het midden van de jaren 2030 daalt de ongelijkheid van het equivalent inkomen vrij sterk, gevolgd door een stijging tot het einde van de jaren 2050 (zie figuur 21). Zoals in de leeftijdsgroep 18-54 jaar, speelt het onderscheid tussen baanloze huishoudens en huishoudens met werkenden een belangrijke rol. De initiële daling is vooral te danken aan een sterke vermindering van de ongelijkheid in de eerste groep (figuur 22, linker grafiek). De daling van de ongelijkheid bij baanloze huishoudens kan toegeschreven worden aan verschuivingen in de sociaal-economische positie van niet-werkenden (zie figuur 11): de aandelen van gepensioneerden en werklozen met bedrijfstoelage (die relatief hoge uitkeringen genieten) en van anders niet-actieven (met geen of relatief lage uitkeringen) nemen af, terwijl die van invaliden toeneemt. De samenstelling naar sociaal-economische positie van de personen in baanloze huishoudens blijft stabiel vanaf het midden van de jaren 2030. De stijging van de ongelijkheid onder deze huishoudens na 2035 is onder meer te wijten aan de verbetering van de pensioenen. Daarenboven blijft het gemiddeld inkomen van de baanloze huishoudens achter bij dat van de huishoudens met werkenden (figuur 22, rechter grafiek), hetgeen de ongelijkheid in deze leeftijdsgroep als geheel opdrijft. Ook bij de huishoudens met werkende personen stijgt de ongelijkheid.

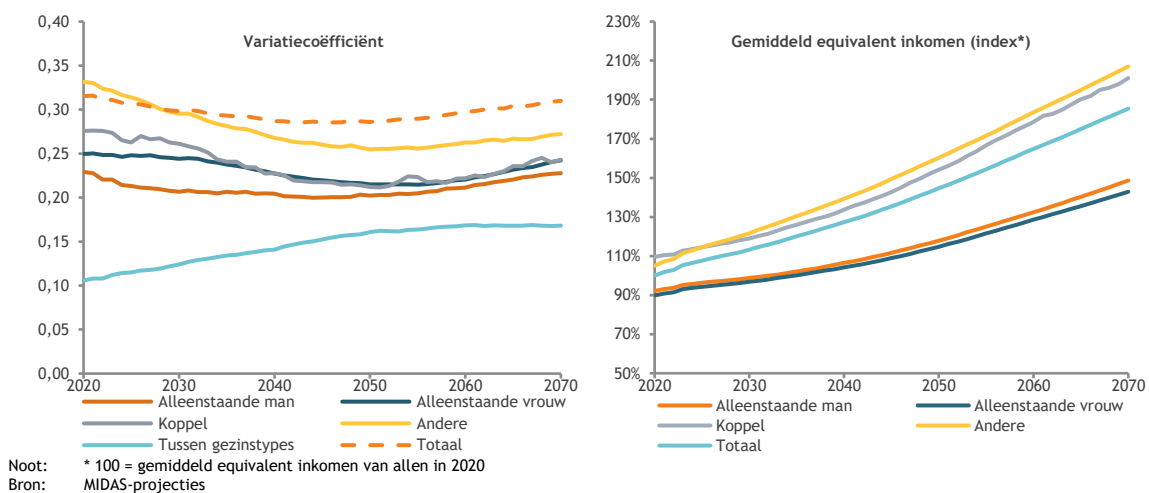
Figuur 22 Ongelijkheid in de leeftijdsgroep 55-66 jaar, naargelang baanloosheid

4.4. Evolutie van de inkomensongelijkheid in de leeftijdsgroep 67-plus

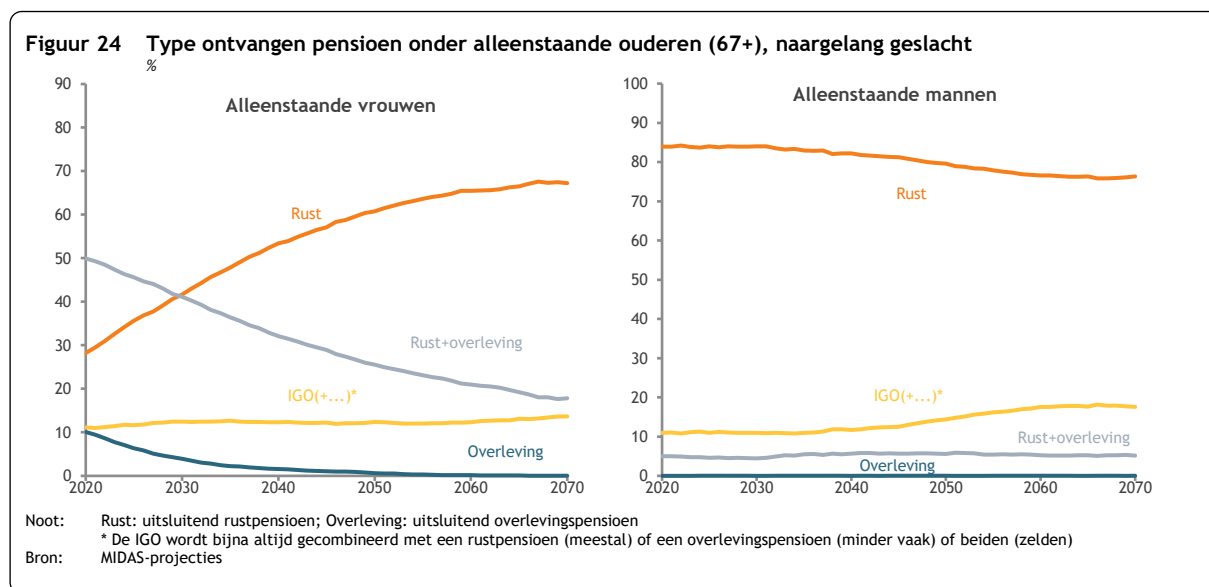
Onder de ouderen (67-plus) daalt de ongelijkheid van het equivalent inkomen tot het midden van de jaren 2040, gevolgd door een zekere stijging. Zoals ook het geval is voor het armoederisico, is de evolutie van de inkomensongelijkheid niet dezelfde voor de verschillende gezinstypes (figuur 23, linker grafiek). Onder alleenstaande vrouwen en mannen, evenals onder de ouderen die leven in andere gezinstypes dan alleenstaanden en koppels, is de evolutie ongeveer gelijk aan die van de ouderen als geheel. Bij de koppels daalt de inkomensongelijkheid vrij sterk tot het midden van de jaren 2050, gevolgd door een lichte stijging.

Figuur 23 Ongelijkheid in de leeftijdsgroep 67-plus, naargelang gezinstype

De verklaring voor deze ontwikkelingen moet vooral gezocht worden bij de toename van de proportie vrouwen met een eigen rustpensioen, vooral onder gehuwde en samenwonende vrouwen (zie figuur 16). De veralgemening van het tweeverdienersmodel onder de oudere koppels heeft een sterk verminderend effect op de inkomensongelijkheid binnen deze groep.²⁶ Anderzijds betekent dit ook dat het gemiddeld equivalent inkomen van koppels aanzienlijk sneller stijgt dan dat van alleenstaanden (figuur 23, rechter grafiek). Met andere woorden, de inkomensongelijkheid tussen de verschillende gezinstypes neemt toe. Per saldo, voor de ongelijkheid onder alle ouderen, compenseert deze laatste stijging enigszins de dalende ongelijkheid binnen koppels. Deze evoluties eindigen rond het midden van de jaren 2050, als nagenoeg alle vrouwen met een partner een pensioen ontvangen.

Onder alleenstaande vrouwen is er een omvangrijke verschuiving in het type pensioen (figuur 24, linker grafiek). De proportie vrouwen met uitsluitend een overlevingspensioen is rond 2050 tot bijna nul gereduceerd, terwijl ook het aandeel van ontvangers van een combinatie van rust- en overlevingspensioen doorheen de projectieperiode meer dan gehalveerd wordt. Het percentage alleenstaande vrouwen met uitsluitend een rustpensioen stijgt dan weer van minder dan 30 naar 67 percent. Zowel het feit dat minder vrouwen weduwen worden (zie sectie 3.5.3) als de langere loopbanen van toekomstig gepensioneerde vrouwen spelen een rol in deze ontwikkelingen. Het percentage alleenstaande vrouwen dat de IGO ontvangt (meestal in combinatie met een rust- of overlevingspensioen) stijgt zeer licht. Ondanks deze grondige wijzigingen in de samenstelling van hun pensioenen, verandert de inkomensongelijkheid onder alleenstaande vrouwen toch slechts weinig (figuur 23, linker grafiek). De vermindering van het belang van overlevingspensioenen is wellicht de verklaring dat hun gemiddeld inkomen licht achterblijft bij dat van alleenstaande mannen (figuur 23, rechter grafiek).

²⁶ De daling van de inkomensongelijkheid onder oudere koppels wordt in zekere mate beperkt door de homogamie: hoger geschoolden hebben een aanzienlijk hogere kans dan lager geschoolden op een partner die zelf ook hoger geschoold is (zie WP 02-23, figuur 10, p. 30). Na 2050, wanneer praktisch alle vrouwen een eigen rustpensioen hebben, is er binnen koppels daarom een duidelijke positieve samenhang tussen het pensioen van de vrouw en dat van de man. In 2012 is er van deze samenhang nauwelijks of niet sprake: de proportie echtgenotes zonder eigen pensioen is het hoogste in het 6de tot en met 9de deciel van de pensioenverdeling van de gehuwde of samenwonende mannen. Het (verdwijnde) kostwinnersmodel, evenals de gezinspensioenen, liggen ten grondslag aan de huidige beperkte samenhang tussen de pensioenen van de partners in oudere koppels.

Bij de alleenstaande mannen zien we slechts beperkte verschuivingen (figuur 24, rechter grafiek). Slechts een gering percentage ontvangt een overlevingspensioen, bijna altijd in combinatie met een rustpensioen. Het aandeel met uitsluitend een rustpensioen daalt vanaf het midden van de jaren 2030. Dit heeft te maken met de toename van de immigranten onder de ouderen (zie onder)²⁷. Tegelijk stijgt het percentage dat een IGO-uitkering ontvangt. Deze ontwikkelingen liggen ten grondslag aan de lichte stijging van de inkomensongelijkheid onder alleenstaande mannen vanaf het midden van de jaren 2050 (figuur 3, linker grafiek).

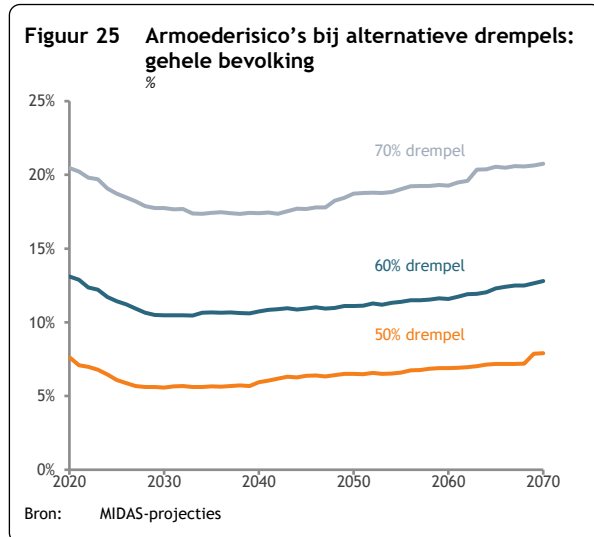
Een andere factor die bijdraagt aan de inkomensongelijkheid onder ouderen is de – per hypothese – persistent zwakke positie van de immigranten (zie sectie 3.5.4). Deze speelt voor alle gezinstypen. Onder oudere immigranten is de ongelijkheid van het equivalente inkomen steeds hoger dan onder hun autochtone leeftijdsgenoten, hoewel in beide groepen de ongelijkheid daalt doorheen de projectieperiode. Tegelijk is het gemiddeld equivalent inkomen van oudere immigranten steeds lager dan dat van de autochtonen en de kloof wordt enigszins breder vanaf 2050. Immigrantengroepen zullen een steeds groter deel vormen van de populatie van ouderen (zie figuur 17), zodat het gewicht van de genoemde verschillen in inkomen voor de totale inkomensongelijkheid onder ouderen steeds groter wordt.

²⁷ Dit effect doet zich ook voelen bij de alleenstaande vrouwen, maar wordt in deze groep gedomineerd door andere genoemde evoluties.

5. Sensitiviteitsoefeningen

5.1. Armoederisico's bij alternatieve drempels

Om na te gaan hoe gevoelig de resultaten zijn voor het niveau van de armoedrempel, zijn resultaten

berekend voor alternatieve armoeddrempels op 50% en 70% van het mediaan. De armoederisico's zijn uiteraard hoger bij toepassing van de armoedrempel op 70% en lager als de armoedrempel op 50% van de mediaan wordt gelegd. De evolutie van het armoederisico voor de gehele bevolking die werd vastgesteld met de gewoonlijke armoedrempel op 60% wordt bij de alternatieve armoeddrempels echter gereproduceerd (figuur 25). Hetzelfde geldt steeds voor meer gedetailleerde resultaten naargelang leeftijdsgroep en andere relevante kenmerken. Om deze reden zijn de betreffende grafieken verwezen naar Appendix 1.

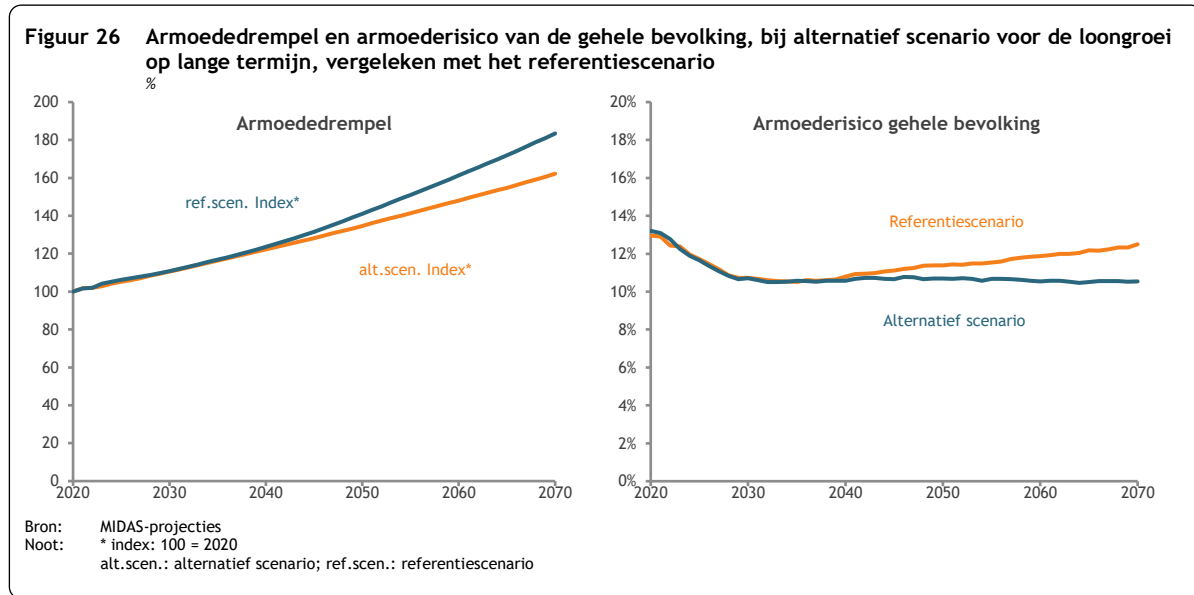
5.2. Armoederisico's in een alternatief scenario met lagere loongroei op lange termijn

Hierboven hebben wij benadrukt dat de evolutie van het armoederisico onder gepensioneerden sterk wordt beïnvloed door de verhouding tussen de minimumpensioenen en de IGO enerzijds en de armoedrempel anderzijds. De evolutie van de laatste wordt op zijn beurt in grote mate bepaald door de groei van de lonen. Het is daarom interessant om de projectie van armoederisico's volgens het referentiescenario, met een productiviteitsgroei op lange termijn van 1,5% per jaar, te vergelijken met het alternatieve productiviteitsscenario van 1% per jaar op lange termijn. In het referentiescenario zal de gemiddelde loongroei op lange termijn van 1,5% bereikt worden vanaf 2045, in het alternatief scenario is de gemiddelde loongroei vanaf 2033 beperkt tot 1% per jaar.

In het alternatief scenario blijft de armoedrempel vanaf 2033 achter bij die volgens het referentiescenario (figuur 27, linker grafiek). Dit is uiteraard een gevolg van de lagere groei van de inkomens uit arbeid in het alternatieve scenario.²⁸ In 2070 is het verschil opgelopen tot 11,5%. Tot 2033 vallen de evoluties van het armoederisico voor de gehele bevolking voor beide scenario's samen, zodat de daling van het armoederisico volgens het referentiescenario zich ook voordoet in het alternatieve scenario (figuur 26, rechter grafiek). De geleidelijke stijging van het armoederisico na het midden van de jaren 2030, die wordt geprojecteerd in het referentiescenario, is echter afwezig in het alternatieve scenario. De redenen hiervoor worden duidelijker als we meer gedetailleerde resultaten per leeftijdsgroep bekijken.

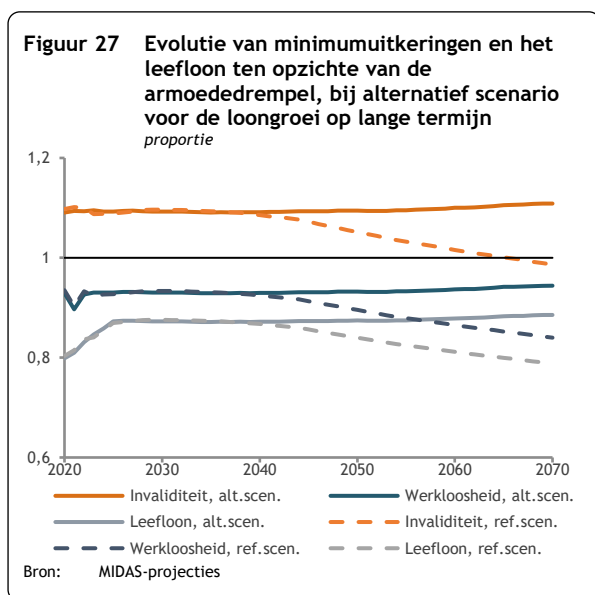
²⁸ Inkomens uit arbeid omvatten ook de inkomens van zelfstandigen, die de algemene loongroei volgen. Zie WP 02-23, p. 43.

Voor de leeftijdsgroepen 18-54 jaar en 55-66 jaar als geheel zijn de verschillen beperkt, maar niet verwaarloosbaar (niet in grafiek). In 2070 is het armoederisico van de 18-54-jarigen 1,2 procentpunt lager in het alternatieve scenario dan in het referentiescenario; voor de 55-66-jarigen is het verschil 2,5 procentpunt. Deze verschillen kunnen uitsluitend toegeschreven worden aan de baanloze huishoudens.

Bij de 18-54-jarigen stabiliseert het (al zeer hoge) armoederisico van personen in baanloze huishoudens in het alternatieve scenario, in plaats van verder te stijgen zoals in het referentiescenario. Bij de 55-66-jarigen is de stijging van het risico op armoede van deze personen veel kleiner in het referentiescenario. Voor de huishoudens met werkende personen is het verschil niet totaal afwezig, maar verwaarloosbaar, want kleiner dan 0,1 procentpunt.

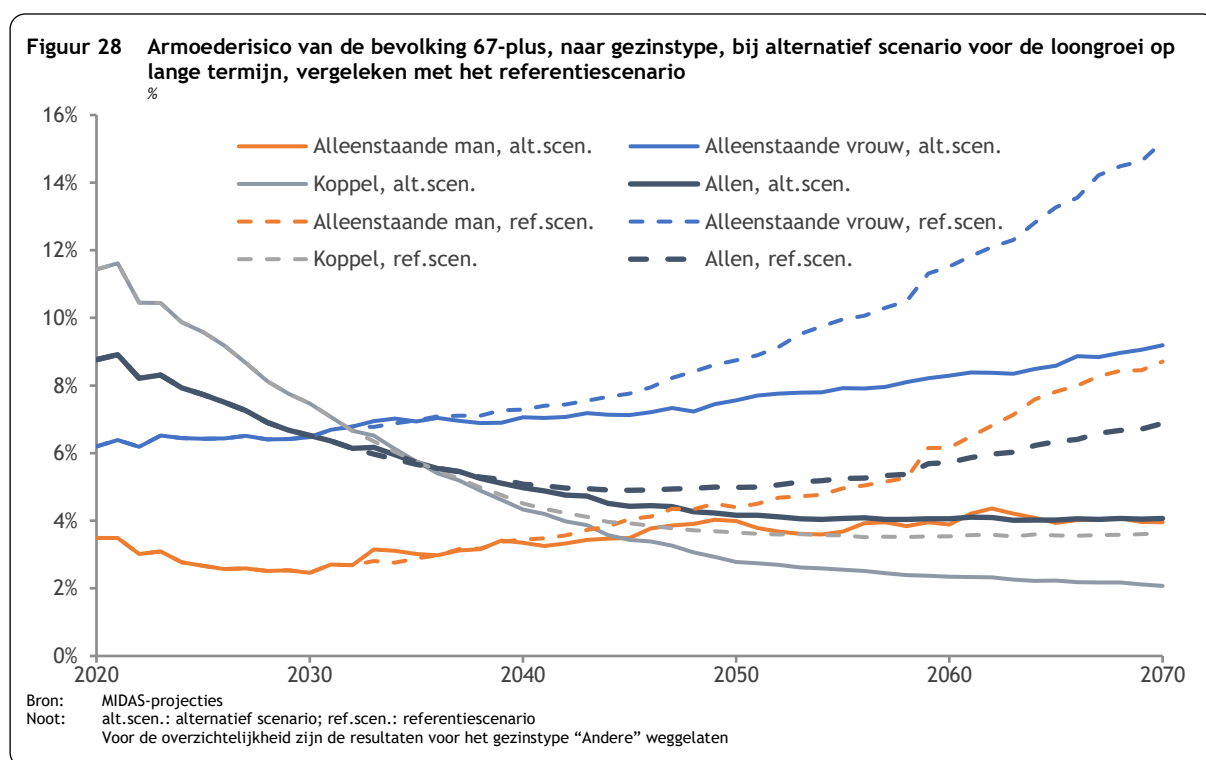
De voornaamste reden voor de vlakkere evolutie van het armoederisico van baanloze huishoudens in het alternatieve scenario is dat de minimumuitkeringen in de invaliditeit en de werkloosheid, evenals de maximale uitkering van het leefloon, in dit scenario niet dalen ten opzichte van de armoededrempel

(figuur 27). Dit gebeurt wel in het referentiescenario. Volgens de hypothesen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing worden de sociale uitkeringen verhoogd volgens de parameters van de welvaartsenveloppe, wat voor deze minimumuitkeringen en het leefloon een jaarlijkse verhoging ieder jaar met 1% betekent, ongeacht de loonevolutie. Dit is hetzelfde percentage als de loongroei op lange termijn. In het alternatieve scenario stemt de jaarlijkse groei van de parameters van de minimumuitkeringen en leefloon dus overeen met de loongroei op lange termijn. Hierdoor zakt de minimuminvaliditeitsuitkering niet beneden de armoededrempel, terwijl

de afstand tussen deze drempel en de minimumwerkloosheidsuitkering en het maximale leefloon niet verder vergroot.²⁹

Voor de ouderen (67-plus) zijn de verschillen tussen de scenario's aanzienlijk groter dan voor de bevolking op actieve leeftijd. In 2070 bedraagt het armoederisico voor alle ouderen gezamenlijk 4,5% in het alternatieve scenario, terwijl dit 7,8% is in het referentiescenario (figuur 28). De verschillen zijn het grootst voor de gezinstypes met het hoogste risico op armoede: alleenstaande vrouwen (- 8,6 procentpunt in 2070) en alleenstaande mannen (- 7,1 procentpunt in 2070). Voor beide groepen stijgt het armoederisico ook in het alternatief scenario, maar deze stijging is veel zwakker dan in het referentiescenario. Ook voor koppels is het armoederisico aanzienlijk lager in het alternatieve scenario dan in het referentiescenario.

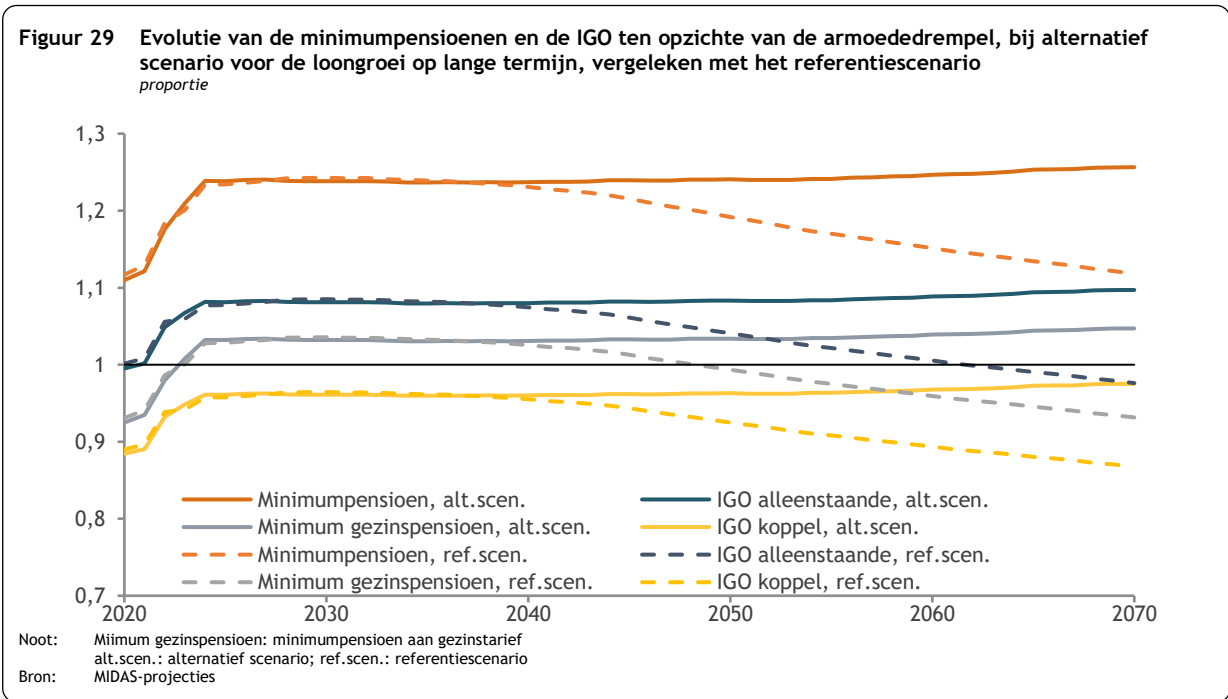

De verschillen tussen de scenario's zijn opnieuw voornamelijk een gevolg van het verloop van de minima ten opzichte van de armoededrempel (figuur 29). Zoals ook geldt voor de andere minimumuitkeringen, blijven na 2033 in het alternatieve scenario de verhoudingen tussen enerzijds de minimumpensioenen en de IGO en anderzijds de armoededrempel min of meer op hetzelfde niveau en ondervinden deze geen daling zoals in het referentiescenario. Zowel het minimumpensioen als het minimumgezinspensioen, als de IGO voor alleenstaanden blijven in het alternatieve scenario boven de armoededrempel. De IGO voor koppels blijft weliswaar beneden de armoededrempel, maar de kloof wordt niet breder. De proportie IGO-ontvangers is onder koppels veel lager dan onder alleenstaanden. Daarenboven genieten de meeste IGO-ontvangers een klein rustpensioen, dat slechts voor 90% wordt

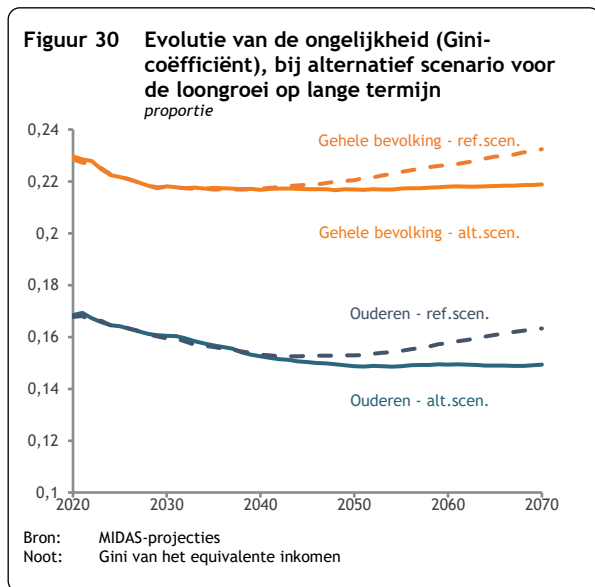
²⁹ In het alternatieve scenario nemen de minimumuitkeringen en het leefloon zelfs licht toe vanaf 2033 ten opzichte van de armoededrempel. De armoededrempel in het alternatieve scenario stijgt iets minder dan 1% per jaar (namelijk 0,96%), omdat pensioenen en uitkeringen de loongroei niet volledig volgen, en vanwege de verdunning van de huishoudens. We herhalen dat de MIDAS-armoededrempel lager is dan de EU-SILC armoededrempel, wat uiteraard gevolgen heeft voor de verhouding met de minimumuitkeringen en het leefloon.

meegemeld in de bestaansmiddelentest. Zodoende kan hun inkomen boven de armoededrempel komen, zelfs als het maximale niveau van de IGO er iets onder ligt.

Een lagere gemiddelde loongroei heeft ook gevolgen voor de latere pensioenen. Dit effect komt echter slechts geleidelijk en met lange vertraging tot uiting en valt daarom voor een groot deel voorbij onze simulatiehorizon.

Het alternatieve scenario heeft ook implicaties voor de inkomensongelijkheid (figuur 30). In dit scenario

neemt de ongelijkheid van het equivalente inkomen, gemeten met de Gini-coëfficiënt, voor de bevolking als geheel na het midden van de jaren 2030 niet toe. Dit is wel het geval in het referentiescenario. Voor de ouderen (67-plus) geldt hetzelfde: de ongelijkheid van het equivalente inkomen blijft in het alternatieve scenario nagenoeg op hetzelfde niveau vanaf 2033.

6. Conclusie

Deze working paper presenteert projecties van armoederisico's en inkomensongelijkheid tot 2070 voor de gehele bevolking, met speciale aandacht voor de ouderen. Het presenteert de resultaten van het herwerkte en geüpdatete model, MIDAS 2.0, dat in een vorige working paper (WP 2-23, Januari 2023) werd beschreven. Die working paper gaat uitgebreid in op de methoden en veronderstellingen die aan de grondslag liggen van de projecties. Gegeven dit model, en op basis van het referentiescenario van het Jaarverslag 2022 van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, zouden het armoederisico en de ongelijkheid dalen voor de gehele bevolking en voor alle leeftijdsgroepen tot minstens 2030. Voor de bevolking als geheel, en voor de kinderen (0-17) en de personen tussen 18 en 54 jaar, stijgt deze daarna geleidelijk tot het einde van de projectieperiode. De bevolkingsgroep tussen 55 en 67 jaar ondervindt de sterkste daling van het armoederisico, en deze evolutie keert pas om in het midden van de jaren 2030. De meer geleidelijke daling bij de ouderen (67+) komt pas ten einde in de jaren 2040 en in deze leeftijdsgroep zet de stijging in vanaf het begin van de jaren 2050.

Drie ontwikkelingen zijn van belang om het verloop van het armoederisico en de inkomensongelijkheid voor de bevolking op actieve leeftijd te begrijpen. Ten eerste zal de werkzaamheidsgraad tot het midden van de jaren 2030 stijgen, en dit het meest uitgesproken onder de 55-plussers. Hierdoor daalt de proportie personen in baanloze huishoudens. Baanloze huishoudens zijn huishoudens met personen op actieve leeftijd, waar niemand betaalde arbeid verricht. Zij zijn voor hun levensonderhoud afhankelijk van uitkeringen, en hun armoederisico is hoog. Het armoederisico van huishoudens mét werk is daarentegen constant en laag. Ten tweede wijzigt in dezelfde periode (tot het midden van de jaren 2030) het profiel van de volwassenen in baanloze huishoudens: meer invaliden en minder werklozen en 'overige niet-actieven' (anders dan invaliden, waaronder personen met een leefloon). Hierdoor daalt in deze periode het armoederisico van baanloze huishoudens, hoewel het vooral in de leeftijdsgroep 18-54 jaar zeer hoog blijft. De derde ontwikkeling is de achteruitgang vanaf het midden van de jaren 2030 van de minimumuitkeringen in de invaliditeit en de werkloosheid en van het leefloon ten opzichte van de armoededrempel. Om deze reden stijgt in deze periode het risico op armoede van baanloze huishoudens.

Het armoederisico van kinderen beneden 18 jaar hangt af van dat van hun ouders in hetzelfde huishouden. De evolutie van hun armoederisico volgt dan ook die van de bevolking tussen 18 en 54 jaar, maar ligt steeds 4 tot 5 procentpunt hoger. Dit verschil ontstaat enerzijds doordat kinderen vaker dan volwassenen in éénoudergezinnen leven, en anderzijds omdat het armoederisico toeneemt met het aantal kinderen in het gezin.

Zoals gezegd, dalen onder ouderen van 67 jaar en ouder het armoederisico en de ongelijkheid tot het midden van de jaren 2040 en stijgen deze vanaf het midden van de jaren 2050. De evoluties voor gepensioneerden verlopen in grote mate parallel aan die voor ouderen. Binnen beide groepen zijn er echter grote verschillen naargelang het gezinstype. Voor koppels wordt een zeer sterke daling van het armoederisico geprojecteerd, gevolgd door stabiliteit. Voor alleenstaande vrouwen is er stabiliteit tot het midden van de jaren 2040, waarna het armoederisico van deze groep een scherpe toename laat zien. Het verloop voor alleenstaande mannen is gelijkaardig, maar hun armoederisico is steeds aanzienlijk

lager dan dat van alleenstaande vrouwen. De evolutie van het armoederisico van ouderen kan worden begrepen als de – per periode verschillende – balans van de effecten van vier factoren. Ten eerste spelen de minimumpensioenen en de IGO een belangrijke rol. Vanaf het midden van de jaren 2045 dalen zij ten opzichte van de armoededrempel, waardoor het armoederisico van alleenstaande vrouwen én mannen stijgt. Dit is vooral het geval na 2060, wanneer de IGO voor een alleenstaande beneden de armoededrempel zou zakken. Ten tweede neemt het aantal vrouwen met een eigen rustpensioen toe tot het midden van de jaren 2050, dankzij langere loopbanen en hogere lonen onder de vrouwen die in de komende decennia met pensioen zullen gaan, vergeleken met de huidige gepensioneerde vrouwen. Dit is de voornaamste reden voor het sterk dalende armoederisico van gehuwde en samenwonende vrouwen (en van hun partners). Ten derde verschuift de samenstelling van de groep oudere alleenstaande vrouwen: de proportie weduwen wordt meer dan gehalveerd, terwijl de aandelen van nooit gehuwde en gescheiden vrouwen toenemen. Weduwen hebben een laag armoederisico dankzij genereuze overlevingspensioenen, die gebaseerd zijn op het rustpensioen van hun overleden echtgenoot, en het feit dat veel weduwen een overlevingspensioen combineren met een eigen rustpensioen. Hoewel ook onder alleenstaande vrouwen het gemiddelde rustpensioen stijgt, zien we geen daling van hun armoederisico vanwege het dalende aandeel van de weduwen in deze groep. Ten slotte is er het blijvende hoge risico op armoede van immigranten (personen geboren buiten België), terwijl het aandeel van deze groep onder ouderen stijgt vanaf de jaren 2030. Het gebruikte model veronderstelt dat de huidige achterstellingen van migranten op de arbeidsmarkt in projectie gehandhaafd zouden blijven. Deze blijvend zwakkere arbeidsmarktpositie van migranten vertaalt zich in kortere loopbanen en lagere pensioenrechten.

Deze projecties zijn onderhevig aan beperkingen. Niet alle inkomenscomponenten kunnen gesimuleerd worden; dit geldt onder meer voor 2de-pijler pensioenen en inkomens uit vermogen. Hierdoor wordt de toekomstige inkomensongelijkheid mogelijk onderschat. Belangrijker is dat de projecties berusten op onzekere hypothesen, met name wat betreft de toekomstige loongroei. Dit wordt geïllustreerd door de resultaten voor een alternatief economisch scenario waarin de gemiddelde loongroei vanaf 2033 beperkt is tot 1% per jaar, in plaats verder te stijgen tot 1,5% per jaar. Door de lagere loongroei in dit alternatieve scenario neemt ook de armoededrempel minder snel toe. Hierdoor gaan de minima in de pensioenen en andere uitkeringsstelsels er na 2033 niet op achteruit vergeleken met de armoededrempel, zoals dat wél in het referentiescenario het geval is. Dit heeft tot gevolg dat het armoederisico van de bevolking op actieve leeftijd in dit scenario na het midden van de jaren 2030 stabiel blijft. Ook de inkomensongelijkheid onder de bevolking op actieve leeftijd neemt niet toe na 2035, omdat de uitkeringen gemiddeld niet achterblijven ten opzichte van de arbeidsinkomens. Voor de ouderen blijven het armoederisico en de inkomensongelijkheid dalen tot het begin van de jaren 2050, en daarna blijven deze min of meer constant. Bij oudere alleenstaanden stijgt het armoederisico ook in dit alternatieve scenario, maar veel minder dan in het referentiescenario.

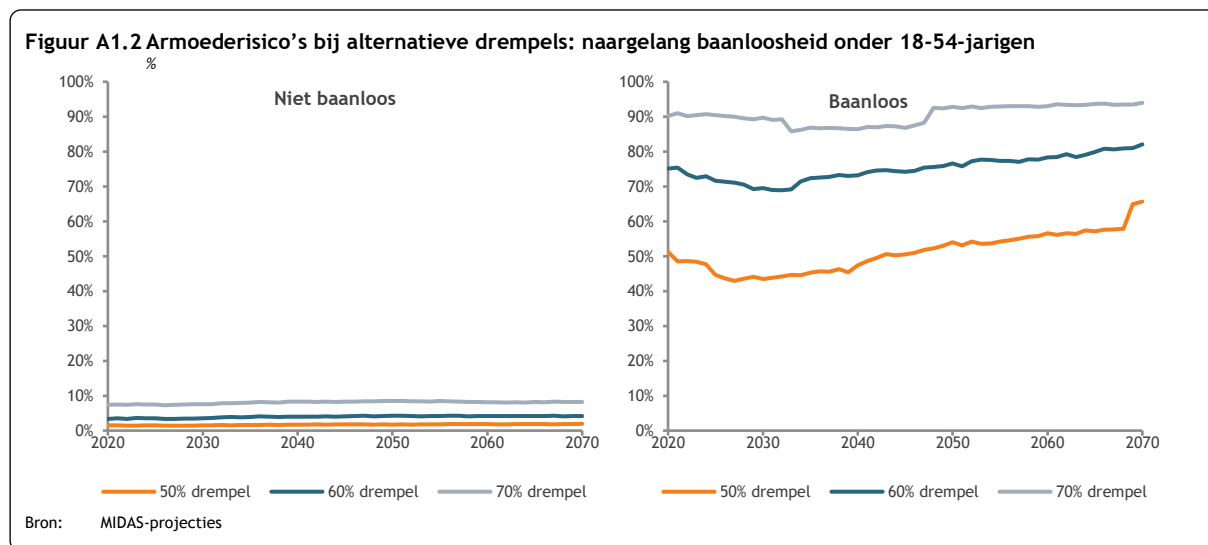
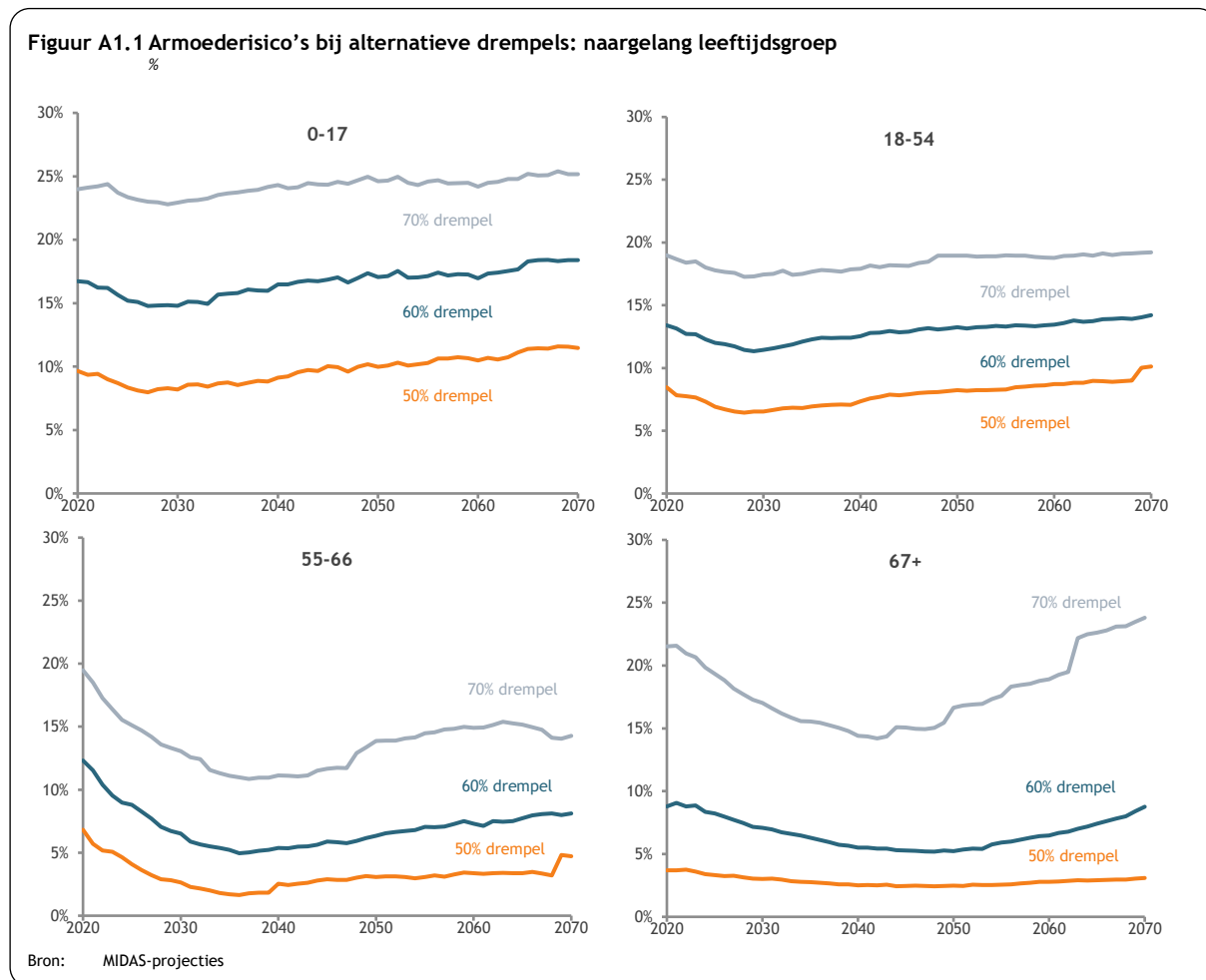
Zoals de Studiecommissie voor de Vergrijzing benadrukt “Vooruitzichten beweren niet ‘het’ exacte cijfer te geven voor een gegeven horizon, maar vormen een besluitvormingsinstrument dat het debat ter zake kan kaderen.” (Hoge Raad voor Financiën, 2021, 4). Met deze twee working papers hopen wij een nuttige bijdrage te hebben geleverd aan diverse debatten, niet alleen over het vraagstuk van de vergrijzing, maar ook over het beleid om de doelstellingen inzake armoede van de ‘Sustainable Development Goals’ en van de Europese Unie voor 2030 te verwezenlijken.

Referenties

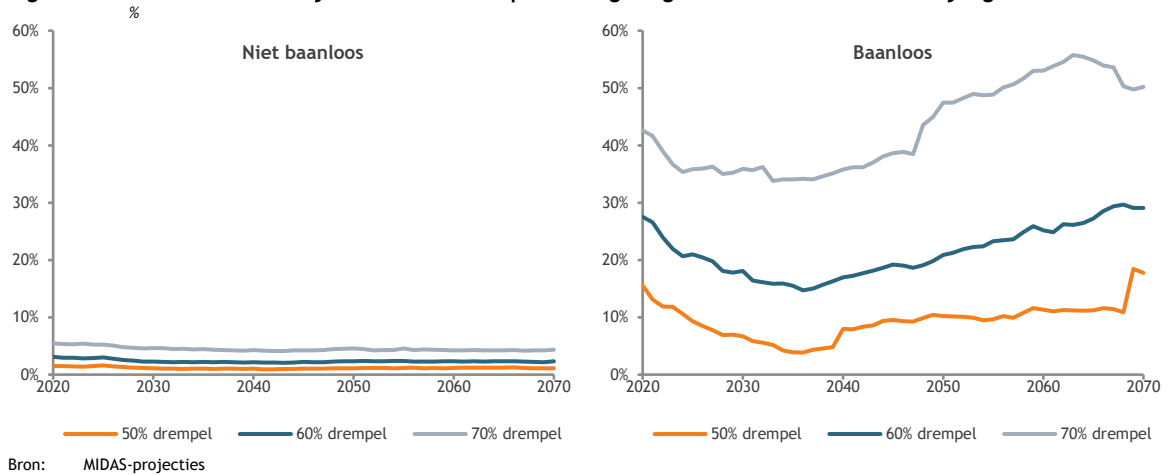
- Dekkers, Gijs, Raphaël Desmet, & Greet De Vil (2010). *The long-term adequacy of the Belgian public pension system: An analysis based on the MIDAS model*. Working Paper 10-10, May 2010, Brussel: Federaal Planbureau.
- Dekkers, Gijs, Raphaël Desmet & Karel Van den Bosch (2023). *MIDAS 2.0. Revisie van een dynamisch microsimumatiemodel*. Working Paper 2-23. 24/01/2023, Brussel: Federaal Planbureau.
- De Vil, Greet, Ludovic Dobbelaere, Joanna Geerts, Bart Hertveldt, Hendrik Nevejan, Hans Peeters, Ekaterina Tarantchenko, Yannick Thuy, Guy Van Camp, Karel Van den Bosch & Dieter Vandelanootte, (2018). *Beschrijving en gebruik van het model EXPEDITION*. Working Paper DC2019_WP_3-21. 21/12/2018, Brussel: Federaal Planbureau.
- De Vil, Greet, Nicole Fasquelle, Jean-Maurice Frère & Karel Van den Bosch (2021). *De evolutie van het armoederisico in België bij de bevolking beneden 60 jaar*. Working Paper 6-21. 04/06/2021, Brussel: Federaal Planbureau.
- Hermans, Karen, Bea Cantillon, Jeroen Horemans, Ive Marx, Heleen Delanghe, en Wouter Neelen, (2020). De stijgende armoede bij werkarme gezinnen: in hoeverre is de sociale zekerheid verantwoordelijk? *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 2020-2, pp. 320-357.
- Hoge Raad voor de Financiën, 2021, *Jaarlijks verslag van de StudieCommissie voor de Vergrijzing*. Brussel: Federaal Planbureau.
- Hoge Raad voor de Financiën, 2022, *Jaarlijks verslag van de StudieCommissie voor de Vergrijzing*. Brussel: Federaal Planbureau.
- Lelkes, Orsolya, Eszter Zólyomi, 2011, *Poverty and Social Exclusion of Migrants in the European Union*, Policy Brief March 2011, European Centre for Social Welfare Policy and Research, Vienna.
- Corluy, Vincent, and Ninke Mussche, 2014, Participatie van Niet-Europese Migranten op de Belgische Arbeidsmarkt. *Migratiemaatschappij*, Chapter 9, pp 83-104. Brussels: Kruispunt Migratie en Integratie.
- Peeters, Hans, Karel Neels, Nele Havermans, Dimitri Mortelmans, Nina Donvil, David De Wachter, Lise Cordeel, 2017, *De Kleur van Vergrijzing. Over pensioenen van migranten*. Tielt: Lannoo.

Annexen

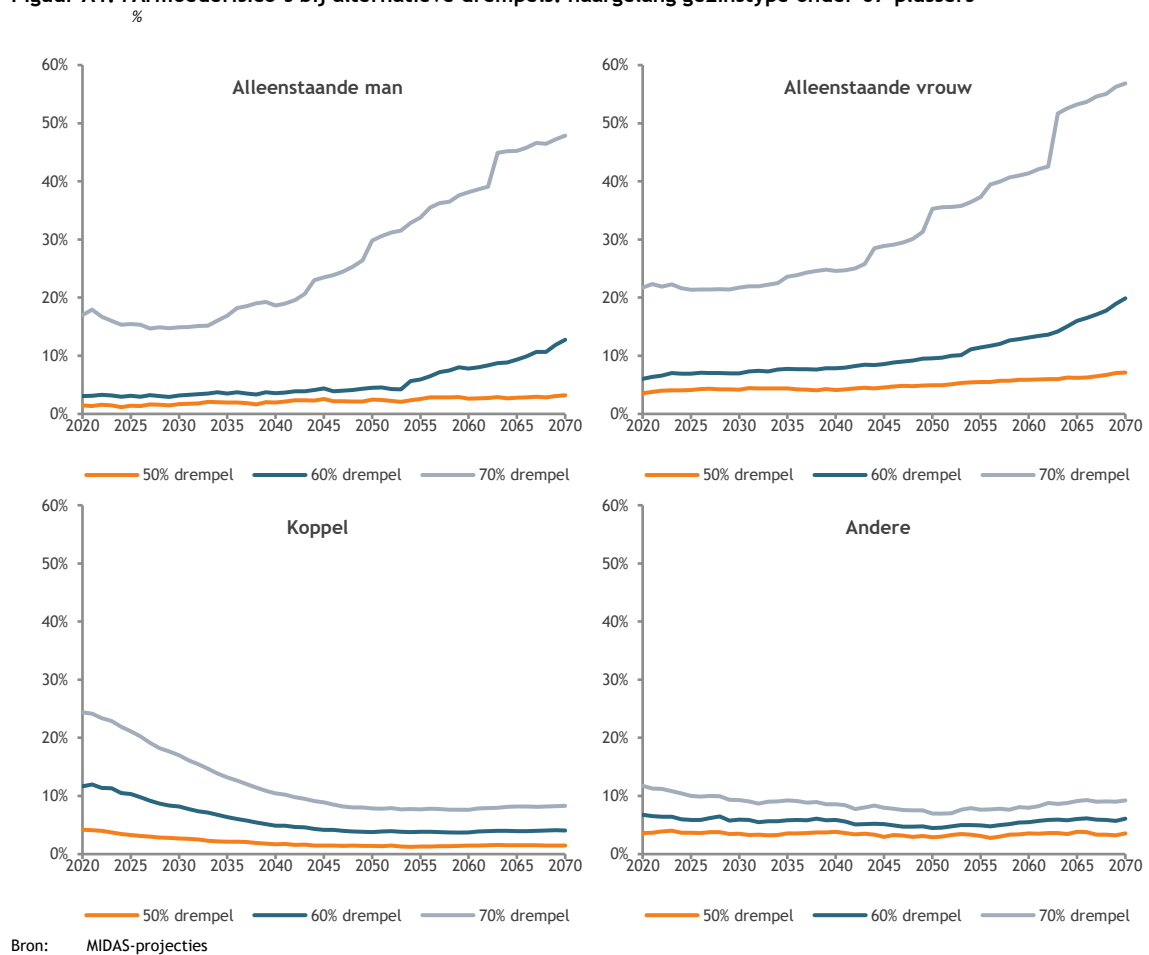
Annex 1: Armoederisico's bij alternatieve drempels op 50% en 70% van het mediane equivalente inkomen

Figuur A1.3 Armoederisico's bij alternatieve drempels: naargelang baanloosheid onder 55-66-jarigen

Figuur A1.4 Armoederisico's bij alternatieve drempels: naargelang gezinstype onder 67-plussers

Annex 2: Vergelijking van armoederisico's tussen EU-SILC, MIDAS en de startdata uit het Datawarehouse

Inleiding

De projecties van het armoederisico bij gepensioneerden en ouderen door MIDAS zijn aanzienlijk lager dan de schattingen van hetzelfde op basis van EU-SILC. Volgens cijfers van Statbel leefde in het jaar 2020 13,3% van de gepensioneerden in risico van armoede. Voor hetzelfde jaar is de projectie van dit cijfer volgens MIDAS 9,9%. Als reden voor het verschil wordt vermeld dat de armoederempel zoals geprojecteerd door MIDAS in 2020 13,5% lager was dan het bedrag van de EU-SILC armoederempel, omdat in het inkomensconcept van het model inkomsten uit spaargelden en de pensioenen uit de tweede pijler (onder meer) niet zijn opgenomen. Dit is echter niet de enige reden voor het verschil, zoals hieronder zal blijken.

In deze Annex wordt onderzocht waarom dit verschil zich voordoet. Meer inzicht in de redenen hiervoor kan de geloofwaardigheid van de projecties door MIDAS van het armoederisico van gepensioneerden en ouderen ten goede komen. Een belangrijke vraag hierbij is of de verschillen voortkomen uit de simulatie in MIDAS, of al besloten zit in de gegevens uit het Datawarehouse die de bron voor de startdata van MIDAS is. Er wordt daarom een vergelijking gemaakt tussen de MIDAS projectie voor 2012 (het eerste projectiejaar), EU-SILC 2013 (met inkomens van 2012) en Datawarehouse-gegevens voor 2012, die gelijkaardig zijn aan de Datawarehouse-gegevens voor 2011 die de startdata vormen voor MIDAS. De vergelijking wordt gemaakt voor zowel het armoederisico gebaseerd op het bruto-equivalent inkomen, als het armoederisico gebaseerd op het netto-equivalent inkomen. Een armoederisico op basis van bruto-equivalent inkomen is irrelevant vanuit inhoudelijk oogpunt, maar dit is nuttig voor de vergelijking tussen de drie bronnen. Zoals we zullen zien, zijn de verschillen tussen de resultaten van EU-SILC en van MIDAS voor een deel terug te voeren op het bruto-netto traject. De bevolking wordt in deze vergelijking ingedeeld volgens leeftijd, omdat de groep van gepensioneerden volgens MIDAS niet volledig vergelijkbaar is met die volgens EU-SILC.

Bruto- en netto armoederisico's voor de hele bevolking volgens verschillende bronnen

Tabel A2.1 toont bruto- en netto armoederisico's voor de hele bevolking, per leeftijdscategorie, volgens MIDAS 2012 (het eerste projectiejaar), EU-SILC 2013 (met inkomens van 2012) en Datawarehouse-gegevens voor 2012, die gelijkaardig zijn aan de Datawarehouse-gegevens voor 2011 die de startdata vormen voor MIDAS. Zie de voetnoten bij de tabel voor technische toelichting.

Drie belangrijke conclusies volgen uit deze tabel.

- De bruto-armoedecijfers verschillen niet sterk tussen de bronnen, de belangrijke verschillen in inkomensbegrip en gegevensverzameling in aanmerking genomen³⁰. De gedeeltelijke uitzondering hierop zijn de 65plussers, voor wie het Datawarehouse resultaat lager ligt dan de cijfers uit MIDAS en EU-SILC.

³⁰ Hoewel MIDAS de Datawarehouse gegevens als startdata gebruikt, veroorzaakt de verwerking van deze laatste ten behoeve van MIDAS toch belangrijke verschillen. Zie Annex 1 van het Working Paper "MIDAS 2.0".

- Ook de verschillen tussen de netto-armoedecijfers vanuit de diverse bronnen voor de leeftijdscategorieën beneden 65 jaar zijn niet aanzienlijk (maximum 1,4 procent-punt).
- Voor de 65plussers zijn de verschillen inzake de netto-armoedecijfers zijn wel groot: 9,5% volgens MIDAS, tegen 19,9% volgens EU-SILC en 12,2% volgens het Datawarehouse.

Verder zijn twee oefeningen uitgevoerd om meer inzicht te krijgen waar de verschillen vandaan komen. Ten eerste is de armoededrempel uit EU-SILC toegepast op het equivalente inkomen geprojecteerd door MIDAS. Dit levert voor de 65-plussers een armoederisicopercentage op (kolom 'netto-SILC') dat nauwelijks verschilt van het EU-SILC resultaat. Dit suggereert dat de lagere armoededrempel zeker een rol speelt voor het kleinere armoederisico van ouderen volgens MIDAS. Dit is echter een inconsistente combinatie, omdat de armoededrempel is afgeleid van een ander (meeromvattend) inkomensbegrip. Merk op dat voor de bevolking beneden 65 jaar de armoedecijfers in de kolom 'netto-SILC' duidelijk hoger (3,5 – 5,2 procent-punten) liggen dan volgens EU-SILC 2013. Een tweede oefening bestaat eruit om met behulp van de EU-SILC micro-data armoedecijfers te berekenen op basis van een netto-inkomensbegrip dat zoveel mogelijk vergelijkbaar is met dan van MIDAS (zie voetnoot 2 in tabel A2.1 voor details). In deze oefening werd de armoededrempel herberekend, dus in deze zin zijn deze resultaten wel consistent. Dit (kolom 'netto-MIDAS') levert een cijfer voor de 65plussers op dat nauwelijks lager ligt dan volgens het originele EU-SILC inkomensbegrip. Voor de andere leeftijdscategorieën levert deze oefening juist iets hogere schattingen van het armoederisico op.

Tabel A2.1 Armoederisico's per leeftijdscategorie, bruto en netto, volgens verschillende bronnen

	MIDAS 2012			EU-SILC 2013*			Datawarehouse 2012	
	bruto	netto	netto-SILC (1)	bruto	netto	netto-MIDAS (2)	bruto	netto (3)
<18	25,1%	17,9%	22,5%	23,3%	17,2%	18,1%	25,0%	18,0%
18-29	19,9%	15,0%	18,8%	18,8%	15,3%	16,2%	18,8%	14,7%
30-49	17,4%	12,1%	15,5%	17,6%	13,5%	14,0%	17,2%	12,2%
50-64	21,5%	11,1%	16,7%	18,7%	12,1%	12,2%	20,2%	12,5%
65+	33,4%	9,5%	19,8%	35,4%	19,9%	19,0%	29,6%	12,2%
Allen	22,9%	13,1%	18,4%	22,0%	15,3%	15,7%	21,7%	13,8%
armoededrempel	15 260	11 338	12 738	16 615	12 990	12 527	15 118	12 088

Noten: * SILC 2013 bevat de inkomens voor 2012

- (1) Netto-SILC: met armoededrempel van SILC 2013 (netto), deflatoerd naar prijzen van 2011 (MIDAS is in prijzen van 2011)
- (2) Op basis van inkomensbegrip na aftrek van volgende inkomenscomponenten: pensioenen uit individuele pensioenplannen (PY080N), huurinkomsten (HY040G; aangenomen wordt dat voor huurinkomsten netto = bruto), private transfers tussen huishoudens (HY080G; deze worden omgerekend naar netto inkomens door hierop de gemiddelde belastingvoet van het huishouden toe te passen) en inkomsten uit financiële beleggingen (HY090N). De genoemde inkomensbestanddelen worden niet gesimuleerd in MIDAS. Het resulterende inkomensbegrip is toch niet volledige vergelijkbaar met dan van MIDAS, onder meer omdat het nog tweede-pijler pensioenen omvat, die niet in MIDAS zitten.
- (3) Een benadering van het netto-inkomen wordt berekend door van de som van de bruto belastbare inkomens volgens het Datawarehouse (bestand DWH_BC55_Revenu, zie voor documentatie over dit bestand: https://www.ksz-bcss.fgov.be/nl/dwh/dwh_page/content/websites/datawarehouse/others/inkomensnotie.html) de som van de voor het jaar 2012 betaalde belastingen uit het IPCAL-bestand (variabele A8299) af te trekken; dit alles per huishouden. De selectieve steekproef is gebruikt, zie Annex 1 van het Working Paper "MIDAS 2.0". Personen die in de loop van 2012 zijn overleden worden weggelaten, omdat zij slechts een deel van het jaar inkomens ontvangen.

Samengevat lijken de verschillen alleen groot te zijn voor de 65plussers, en dan meer voor het netto-armoederisicocijfer dan voor de bruto-variant. In de volgende sectie wordt dit probleem verder onderzocht.

Waarom verschillen de netto armoederisico's voor 65plussers tussen verschillende bronnen?

Tabel A2.2 toont bruto- en netto armoederisico's voor 65plussers, per leeftijdscategorie en gezinssituatie, volgens de drie bronnen. Op basis van bruto-inkomen liggen de armoedecijfers voor alle categorieën volgens MIDAS hoger dan volgens het Datawarehouse, al zijn de verschillen niet enorm. Vergeleken met EU-SILC zijn de MIDAS cijfers enigszins hoger voor de ouderen die niet alleenstaand zijn, en ook voor de alleenstaanden tussen 65 en 69 jaar, maar aanzienlijk lager voor alleenstaanden vanaf 70 jaar. Op basis van het netto-inkomen zijn de armoederisico's van ouderen volgens MIDAS veel lager dan volgens EU-SILC in alle categorieën, maar vooral voor alleenstaanden. Ook vergeleken met het Datawarehouse zijn de MIDAS resultaten steeds lager, maar de verschillen zijn opvallend kleiner.

Tabel A2.2 Armoederisico's van 65plussers, naargelang leeftijdscategorie en gezinssituatie, bruto en netto, volgens verschillende bronnen

Gezinssituatie	Leeftijd**	Bruto			Netto		
		EU-SILC 2013	DWH 2012*	MIDAS 2012	EU-SILC 2013	DWH 2012**	MIDAS 2012
Alleenstaand	65-69	37,6%	34,6%	42,0%	22,5%	8,8%	8,9%
	70-74	46,8%	35,8%	40,8%	23,1%	9,6%	5,1%
	75-79	49,1%	32,6%	35,5%	24,6%	7,6%	4,9%
	80+	48,3%	29,1%	31,5%	20,2%	6,4%	4,3%
Overig	65-69	24,5%	22,3%	25,1%	12,2%	11,5%	8,8%
	70-74	31,9%	29,1%	32,4%	20,8%	14,8%	12,3%
	75-79	33,8%	33,1%	37,3%	21,2%	16,8%	14,3%
	80+	34,2%	32,4%	36,1%	24,7%	17,4%	13,8%

Noten: * De selectieve steekproef is gebruikt, zie Annex 1 van het Working Paper "MIDAS 2.0". Personen die in de loop van 2012 zijn overleden worden weggelaten, omdat zij slechts een deel van het jaar inkomens ontvangen.

° Een benadering van het netto-inkomen wordt berekend door van de som van de bruto belastbare inkomens volgens het Datawarehouse (bestand DWH_BCSS_Revenu, zie voor documentatie over dit bestand: https://www.ksz-bcss.fgov.be/nl/dwh/dwh_page/content/websites/datawarehouse/others/inkomensnotie.html) de som van de voor het jaar 2012 betaalde belastingen uit het IPCAL-bestand (variabele A8299) af te trekken; dit alles per huishouden. De selectieve steekproef is gebruikt, zie Annex 1 van het Working Paper "MIDAS 2.0". Personen die in de loop van 2012 zijn overleden worden weggelaten, omdat zij slechts een deel van het jaar inkomens ontvangen.

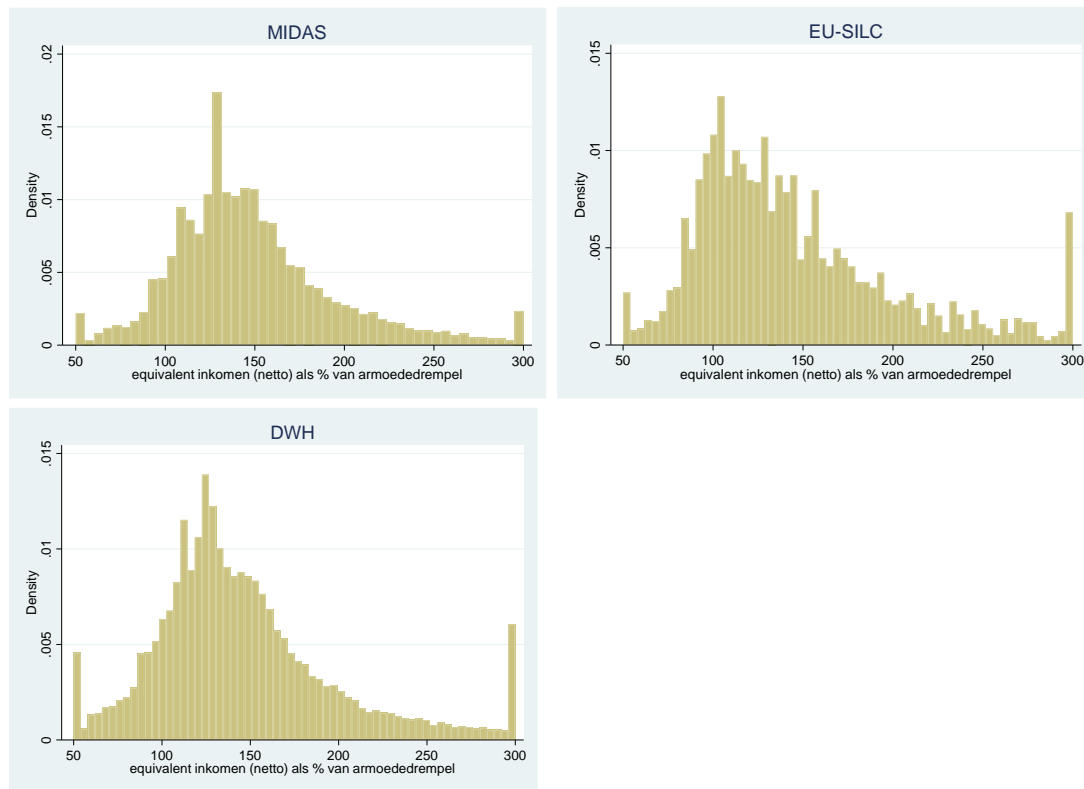
** 80+ is de hoogste leeftijdscategorie, omdat in EU-SILC de hoogste leeftijden worden geplafonneerd op die waarde.

Tabel A2.2 geeft aanleiding tot twee vragen:

1. Waarom zijn de netto-armoederisico's volgens de Datawarehouse gegevens en MIDAS zoveel lager dan volgens EU-SILC, terwijl de bruto-armoederisico's veel dichterbij elkaar liggen?
2. Waarom zijn de netto-armoederisico's volgens MIDAS nog lager dan volgens de Datawarehouse gegevens, terwijl de bruto-armoedecijfers hoger zijn?

Een belangrijke factor in verband met beide vragen is de sterke concentratie van de inkomens van de ouderen rond en vlak boven de armoededrempel, zoals geïllustreerd in figuur A2.1. Volgens MIDAS en het Datawarehouse zijn er veel ouderen met inkomens vlak boven de armoededrempel. Volgens EU-SILC ligt de modus van de verdeling vlakbij de armoededrempel. Gegeven zulke verdelingen, resulteert zelfs een geringe verschuiving van de armoededrempel in relatief omvangrijke veranderingen in de armoederisicocijfers. Dit is veel minder het geval voor de bevolking beneden 65, van wie de verdeling van het netto-equivalent inkomen veel meer uitgespreid is.

Figuur A2.1 Verdeling van (netto) equivalent inkomen voor 65plussers in de drie bronnen

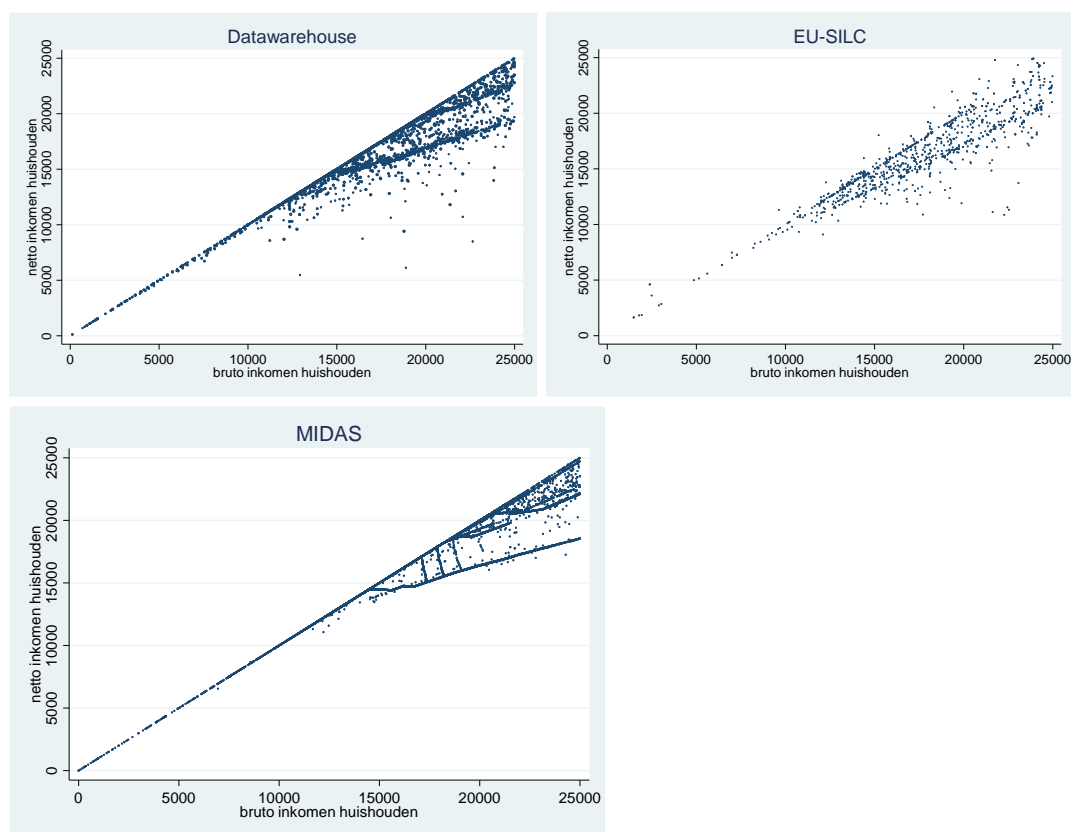

Noot: verdeling in alle bronnen beperkt tot interval 50 - 300

Een gedeeltelijk antwoord op de eerste vraag hierboven is het feit dat de verdeling van het netto-inkomen naargelang het bruto-inkomen volledig anders is in de EU-SILC, vergeleken met zowel MIDAS als met de Datawarehouse gegevens, zie figuur A2.2. In MIDAS blijft tot ongeveer 15 000 Euro het netto-inkomen gelijk aan het bruto-inkomen. Dit is – op uitzonderingen na – ook het geval in de Datawarehouse gegevens. In EU-SILC zijn er al verschillen vanaf 12 000 Euro en is er meer spreiding van de netto-inkomens per niveau van de bruto-inkomens.

Dit wordt wellicht nog duidelijker in figuur A2.3, die verschillende kengetallen toont van de belastingen en bijdragen per categorie van het bruto-huishoudinkomen. Tussen bruto-inkomens van 12 000 tot 18 000 Euro – het interval waar de armoedredrempels voor alleenstaanden en koppels zich bevinden – zijn de gemiddelde belastingen en bijdragen volgens EU-SILC steeds hoger dan volgens MIDAS en de Datawarehouse gegevens. Het gemiddelde gezin (grafiek 'Mediaan') betaalt volgens EU-SILC al vanaf een bruto-inkomen van 14 000 Euro meer dan 500 Euro belastingen en bijdragen, terwijl dit volgens MIDAS en de Datawarehouse gegevens pas vanaf een bruto-inkomen van 19 000 Euro het geval is. De grafiek 'Percentiel 75' laat zien dat volgens EU-SILC sommige gezinnen met pensioenen beneden 12 000 Euro al substantiële belastingen en bijdragen zouden betalen. Gegeven de concentratie van inkomens rond de armoedredrempel in EU-SILC kunnen zulke verschillen belangrijke gevolgen hebben voor de gemeten armoederisico's.

Figuur A2.2 Scattergram van netto inkomen naargelang bruto inkomen bij 65plussers in de drie bronnen

Noot: Voor elke plot is het aantal observaties beperkt, om te zorgen dat afzonderlijke punten herkenbaar blijven. Bruto inkomen steeds beperkt tot maximaal 25 000 Euro.

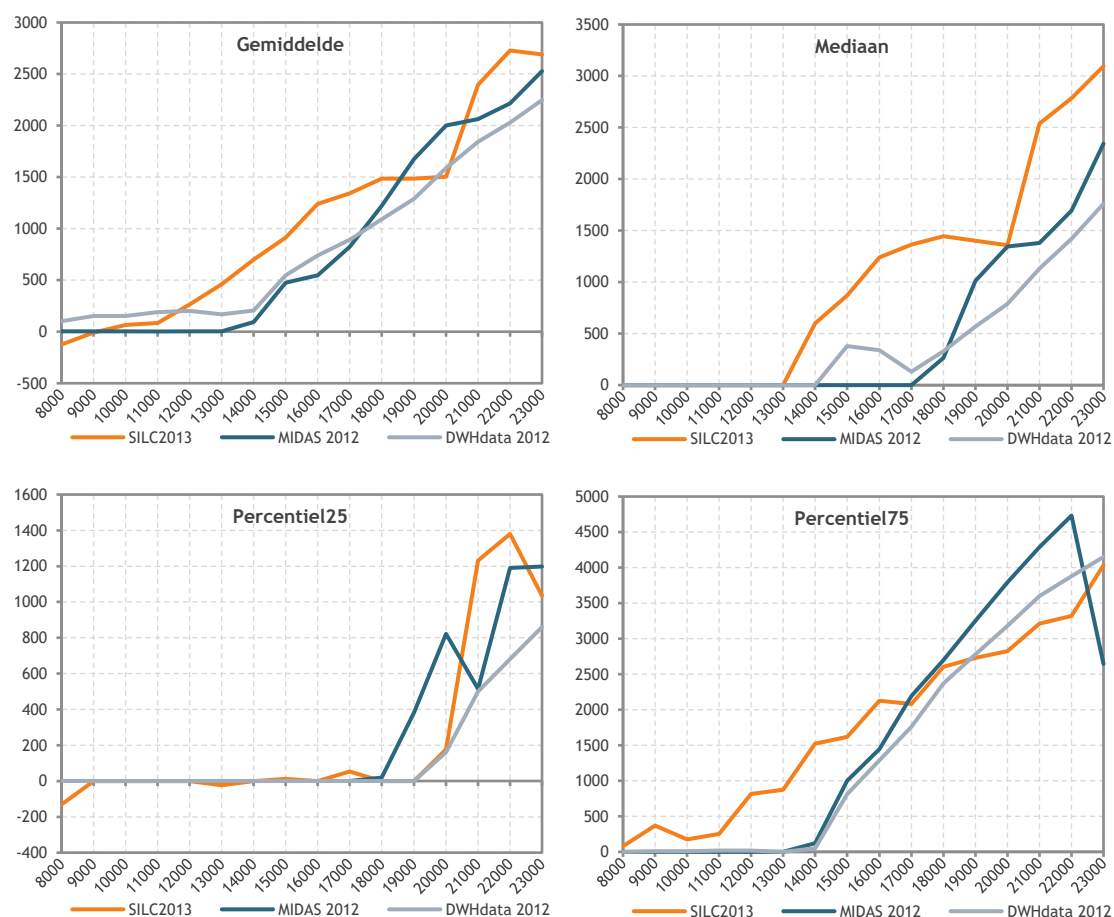
Waarom wijkt het patroon voor EU-SILC duidelijk af van dat in MIDAS en de Datawarehouse gegevens? Ten eerste zou men kunnen vermoeden dat dit te maken heeft met het ruimere inkomensbegrip in EU-SILC. Dit lijkt echter niet het geval te zijn. Voor 65plussers met bruto-huishoudinkomens beneden 25000 Euro vormen de (bruto-)pensioenen 94% van het totale inkomen. Het verschil tussen het bruto- en het netto-pensioen vertoont hetzelfde patroon naargelang het bruto-inkomen als dat van de in totaal betaalde belastingen en bijdragen.

Ten tweede verschilt de methode van dataverzameling tussen de drie bronnen. In MIDAS wordt het netto-inkomen afgeleid uit het bruto-inkomen met behulp van een belastingen-en-bijdragen module. In de Datawarehouse gegevens zijn de bruto-inkomens, de inkomens na bijdragen en de belastingen geobserveerd, en wordt het netto-inkomen berekend uit de voorgaande variabelen. In EU-SILC 2013 worden zowel de bruto- als de netto-inkomens bevraagd. Als voor een bepaalde inkomenscomponent slechts één van beide is gegeven, wordt de andere daaruit afgeleid. Als geen van beide is gegeven, worden beide versies van de inkomenscomponent statistisch geïmputeerd. Onder 65plussers met bruto-huishoudinkomens beneden 25 000 Euro en een pensioen was de verdeling voor het pensioen als volgt: 56% beide geobserveerd, 36% bruto-pensioen afgeleid uit het netto-pensioen, 8% geïmputeerd of andere combinatie.³¹ De spreiding van het netto-huishoudinkomen, gegeven het niveau van het bruto-huishoudinkomen (scattergram gelijkaardig aan die in figuur A2.2), was het grootst wanneer zowel het bruto- als het netto-pensioen was geobserveerd. In geval van afleiding van het eerste uit het laatste leek

³¹ Informatie afgeleid uit de vlagvariabele PY100G_f in EU-SILC 2013.

het scattergram meer op hetgeen volgt uit de Datawarehouse gegevens. Merk op dat een terugrekening van netto naar bruto waarschijnlijk onzekerder is dan het omgekeerde, zodat berekende brutopensioenen minder betrouwbaar zijn dan geobserveerde bruto-inkomens. Daarnaast spelen uiteraard alle onzekerheden mee die intrinsiek zijn aan een enquête. Met name is het onzeker of respondenten correct het onderscheid maken tussen verschillende soorten pensioenen, die verschillend belast kunnen worden.

Figuur A2.3 Kengetallen van de bijdragen en belastingen per niveau van het bruto-inkomen (1) bij 65plussers in de drie bronnen

Noten: (1) Afgerond op hele duizendtallen. In de grafieken vermeldt het bedrag op de X-as de ondergrens van de categorie. Voor EU-SILC is de variabele HY140G gebruikt "tax on income and social insurance contributions". Voor de Datawarehouse gegevens zijn de bijdragen berekend als het verschil tussen de bruto-inkomens en de bruto-belastbare inkomens.

Conclusie

De projecties van het armoederisico bij gepensioneerden en ouderen door MIDAS zijn aanzienlijk lager dan de schattingen van hetzelfde op basis van EU-SILC. Om in deze kwestie wat duidelijkheid te scheppen, werd in deze Annex een vergelijking gemaakt tussen de MIDAS projectie voor 2012 (het eerste projectiejaar), EU-SILC 2013 (met inkomens van 2012) en Datawarehouse-gegevens voor 2012, die gelijkaardig zijn aan de Datawarehouse-gegevens voor 2011 die de startdata vormen voor MIDAS. De vergelijking werd gemaakt voor zowel het armoederisico gebaseerd op het bruto-equivalent inkomen, als het armoederisico gebaseerd op het netto-equivalent inkomen.

De conclusies zijn de volgende. Ten eerste verschillen de bruto-armoedecijfers weinig tussen EU-SILC en MIDAS, de belangrijke verschillen in inkomensbegrip en gegevensverzameling in aanmerking genomen. Ten tweede zijn ook de verschillen tussen de netto-armoedecijfers vanuit de diverse bronnen voor de leeftijdscategorieën beneden 65 jaar niet aanzienlijk. Ten derde, voor de 65plussers zijn de verschillen inzake de netto-armoedecijfers wel groot, vooral tussen MIDAS en EU-SILC, maar minder tussen MIDAS en het Datawarehouse. Ten vierde, de verdeling van het netto-inkomen voor ouderen naargelang het bruto-inkomen in EU-SILC, wijkt af van die volgens MIDAS en volgens de Datawarehouse gegevens. Volgens EU-SILC betalen meer ouderen met lage tot matige pensioenen al belastingen dan het geval is volgens MIDAS en de (geobserveerde) gegevens uit het Datawarehouse. Het lijkt dat de verschillen tussen EU-SILC, MIDAS en de Datawarehouse gegevens betreffende de armoedecijfers voor 65plussers op basis van het netto-inkomen voor een deel te wijten zijn aan de berekening van belastingen en bijdragen in EU-SILC.

Annex 3: 14 jaar MIDAS projecties voor de Studiecommissie voor de Vergrijzing

Inleiding

Deze bijlage biedt een overzicht van de projecties van het armoederisico van gepensioneerden in de Jaarlijkse Verslagen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV). Het eerste jaar waarin deze projectie in het SCvV verslag werd opgenomen was 2009, zodat 2022 het 14de jaar is.

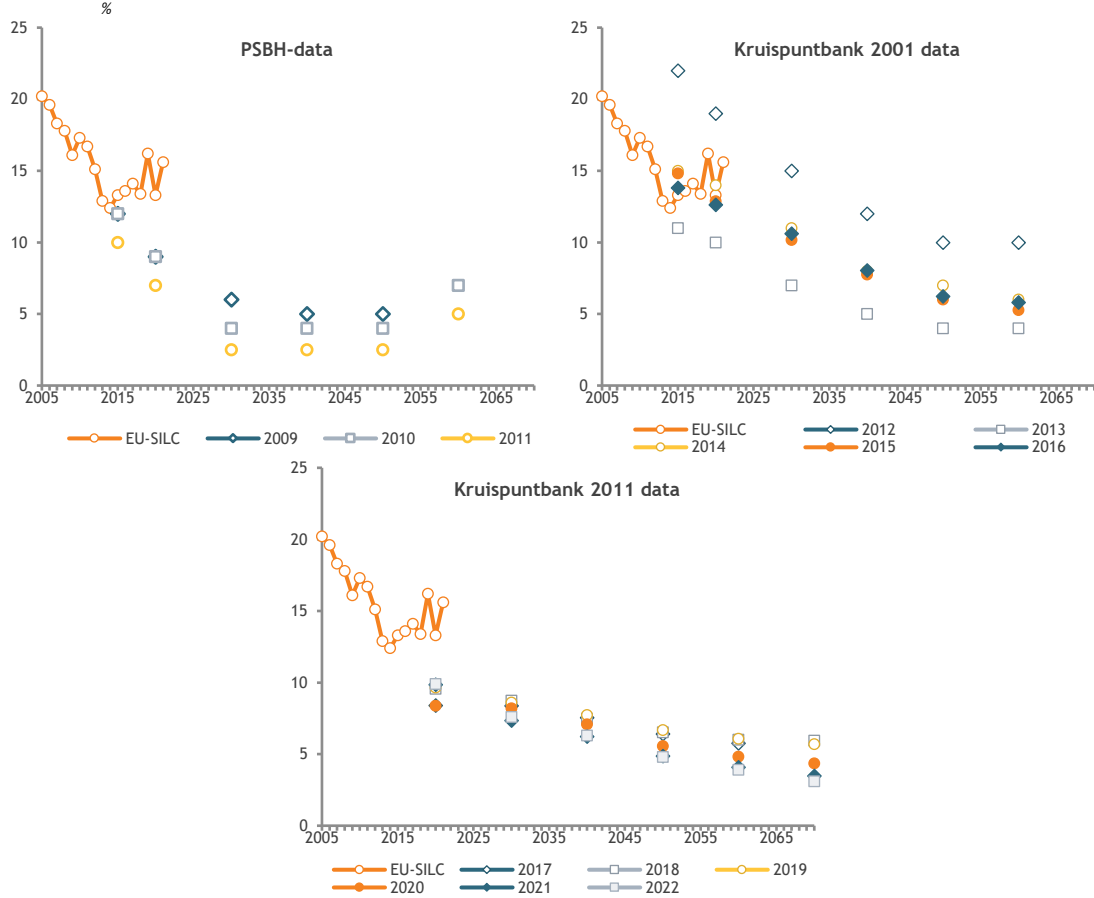
Overzicht

Figuur A3.1 geeft een overzicht van de projecties van het armoederisico van gepensioneerden, voor geselecteerde jaren. Ter wille van de overzichtelijkheid zijn niet alle projecties in één grafiek gezet, maar ingedeeld naargelang de bron voor de startdata: PSBH voor de SCvV verslagen 2009-2011; Kruispuntbankdata uit 2001 voor de jaren 2012-2016 en Kruispuntbankdata uit 2011 voor de jaren 2017-2022. In iedere grafiek zijn ook de EU-SILC resultaten weergegeven, voorzover beschikbaar. De tijdshorizon (laatste projectiejaar) is in de loop der tijd verschoven van 2050 in 2009, over 2060 in 2010-2017 tot 2070 in 2018-2022.

Er zijn belangrijke verschillen tussen de opeenvolgende projecties, maar ook belangrijke overeenkomsten. Een constante doorheen alle projecties is dat het armoederisico van gepensioneerden sterk zal dalen gedurende de komende decennia. Een andere constante is dat alle projecties (met uitzondering van die van 2012) uitkomen op armoederisicopercentages tussen 4 en 7% tegen het einde van de projectieperiode in 2060. De verschillen ontstaan door de vervangingen van de startdata, verbeteringen in het model en andere methodologische keuzes (zie onder), maar ook door wijzigingen in de macro-economische projecties.

De projecties voor de SCvV verslagen van 2009-2011, gebaseerd op gegevens uit de PSBH (Panel Study of Belgian Households, een survey) starten voor het jaar 2005 ongeveer op hetzelfde niveau als de EU-SILC observaties, en volgen over de periode 2005-2015 ongeveer dezelfde dalende lijn (hoewel de projectie van 2011 de daling overschat). Merk op dat in 2011 de laatst gepubliceerde EU-SILC data (waarschijnlijk) het inkomensjaar 2008 betroffen, en voor gepensioneerden een armoederisico van 17,8% registreerden. De geprojecteerde daling wordt – tot 2015 – bevestigd door de latere EU-SILC observaties. Anderzijds blijven de projecties van het armoederisico van gepensioneerden ook na 2015 dalen, terwijl deze volgens EU-SILC observaties tussen 2015 en 2020 stabiel zijn op een niveau van 13 à 14%.

Figuur A3.1 Overzicht van projecties in de SCvV verslagen 2009-2022 van het armoederisico van gepensioneerden voor geselecteerde jaren, naargelang bron voor de startgegevens, in vergelijking met observaties in EU-SILC

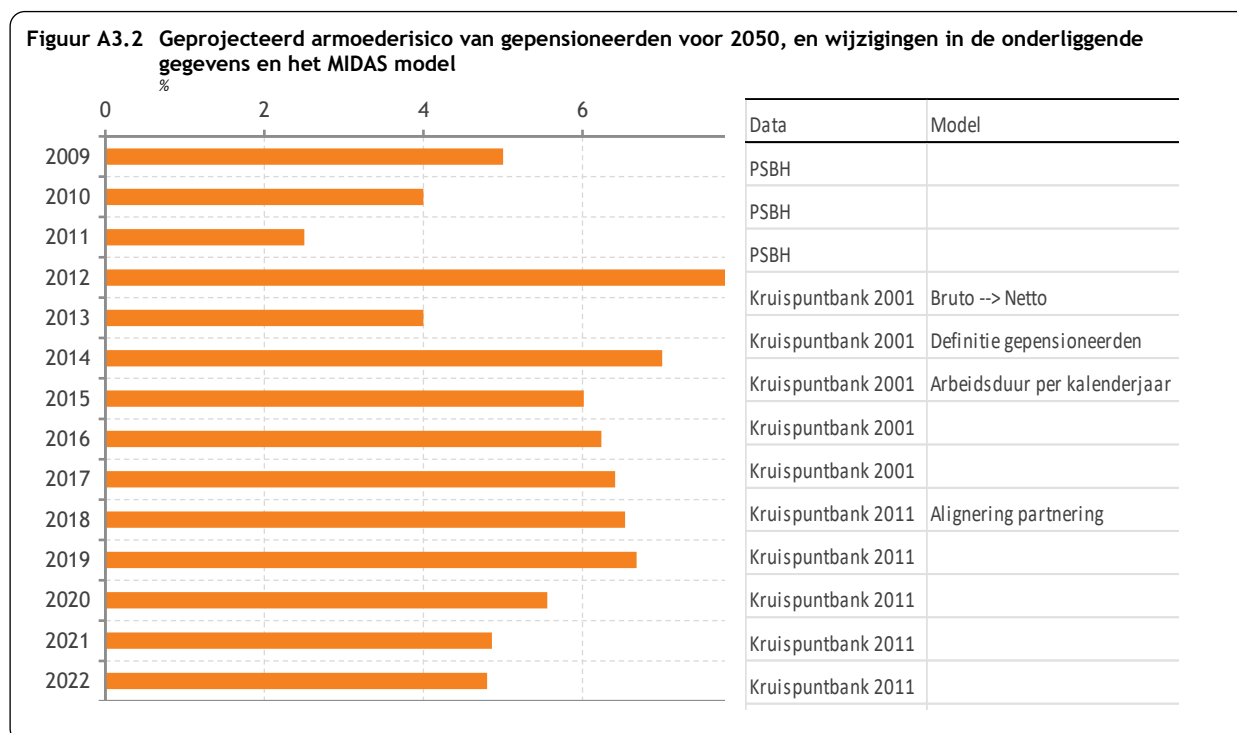
Noot: Breuk in de EU-SILC resultaten tussen 2018 en 2019 wegens overgang van enquête gegevens naar administratieve gegevens voor de inkomens.
Bron: Eurostat tabel ilc_li04; SCvV verslagen, 2009-2022.

Vanaf SCvV 2014 tot SCvV 2016 starten de armoedeprojecties (gebaseerd op data uit de Kruispuntbank van 2001) ongeveer op hetzelfde niveau als de observaties op basis van EU-SILC bereiken voor de jaren 2012-2015. (Merk opnieuw op dat in 2014, wegens de vertraging bij de verzameling en verwerking van de EU-SILC gegevens, het laatst gepubliceerde EU-SILC cijfer – 16,7% – betrekking had op het inkomensjaar 2011.) Ook volgen deze projecties ongeveer hetzelfde pad tot de projectiehorizon. De projectie van 2012 ligt hier echter ver boven, die van 2013 er onder.

De projecties voor de SCvV verslagen vanaf 2017, gebaseerd op de Kruispuntbankdata van 2011, starten lager dan de EU-SILC observaties (13,3% voor 2020), zoals steeds opgemerkt wordt in de tekst van de SCvV rapporten. De dalende trend is minder uitgesproken dan die welke geprojecteerd werd in de voorgaande jaren. De projecties van 2020 en 2021 resulteren in een lager armoederisico voor gepensioneerden op de lange termijn dan die van 2017-2019.: Hier spelen enerzijds de blijvende economische gevolgen van de COVID-19 crisis (vooral voor de projectie van 2020) en anderzijds de verhogingen van de pensioenminima en de IGO die in de projectie van 2021 verwerkt zijn.

Veranderingen in model en gegevens

In figuur A3.2 worden de projectieresultaten – met het geprojecteerde armoederisico in 2050 als indicator – gerelateerd aan veranderingen in onderliggende gegevens en belangrijke aanpassingen in MIDAS. Het jaar 2050 is het laatste jaar dat in alle projecties binnen de projectiehorizon valt, en ook in de latere projecties wordt in dat jaar het lange-termijn niveau ongeveer bereikt.

Het is niet duidelijk waarom de projectie van 2011 lager is dan die van 2010. In 2012 wordt overgeschakeld naar administratieve gegevens voor 2001 uit de Kruispuntbank, en wordt het model ook op diverse plaatsen aangepast. De belangrijkste hiervan zijn een fiscale module om netto-inkomens te berekenen, en de endogene projectie van het aantal IGO-gerechtigden. Gezamenlijk leiden deze tot een projectie van het armoederisico van gepensioneerden die veel hoger is dan in voorgaande edities van het SCvV, en ook hoger is dan de EU-SILC observaties. Vanaf 2013 wordt een andere definitie van “gepensioneerde” toegepast, waarbij personen die de pensioengerechtigde leeftijd bereikt hebben maar geen pensioenuitkering ontvangen, worden uitgesloten. Daarnaast zijn diverse andere verbeteringen ingevoerd, die globaal de armoededrempel doen dalen. Beide aanpassingen leiden tot een aanzienlijk lagere projectie van het armoederisico van gepensioneerden, vergeleken met 2012. Vanaf 2014 wordt de arbeidsduur per kalenderjaar in aanmerking genomen bij de simulatie van het minimumrecht per loopbaanjaar en het minimumpensioen. Dit leidt tot een hogere curve van het geprojecteerde armoederisico van gepensioneerden.

In 2017 worden gegevens voor het jaar 2011 uit de Kruispuntbank in gebruik genomen. Tegelijk wordt de projectie van huwelijk en ongehuwd samenwonen gealigneerd aan de huishoudensprojecties van het Federaal Planbureau³², hetgeen betekent dat er, vooral op lange termijn, veel minder alleenstaanden

³² Deze projecties waren pas beschikbaar vanaf 2014.

zijn dan in vroegere projecties. Deze laatste aanpassing resulteert in een hoger armoederisico van gepensioneerden. Minder alleenstaanden betekent, bij overigens gelijke inkomens, een hoger gemiddeld equivalent inkomen per huishouden, hetgeen zich vertaalt in een hogere armoededrempel. De vervanging van oude door nieuwe gegevens had mogelijk een reducerend effect op het geprojecteerde armoederisico. Zoals hierboven al aangegeven, moeten de redenen voor de lagere projecties van 2020 en 2021 gezocht worden in enerzijds de blijvende economische gevolgen van de COVID-19 crisis (vooral voor de projectie van 2020), en anderzijds in de verhogingen van de pensioenminima en de IGO die in de projectie van 2021 verwerkt zijn.

Conclusie

De achtereenvolgende projecties van het armoederisico van gepensioneerden in de diverse edities van het verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing vertonen veel verschillen. Toch vallen vooral de belangrijke constanten op: het armoederisico van gepensioneerden zal dalen gedurende de komende decennia; en alle projecties (op één na) komen uit op armoederisicopercentages tussen 4 en 7% tegen het einde van de projectieperiode in 2060. We herinneren eraan dat deze projecties steeds worden gemaakt gegeven het economische en sociale referentiekader van de Studiecommissie. Voor de periode 2005-2015 werd de geprojecteerde daling achteraf bevestigd door de observaties op basis van EU-SILC. Voor de periode 2015 – 2022 gaven de MIDAS projecties een dalende trend aan, terwijl volgens EU-SILC het armoederisico van gepensioneerden geen duidelijke trend vertoonde.

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut die beleidsrelevante studies en vooruitzichten maakt over economische, socio-economische en milieuvraagstukken. Daarnaast bestudeert het de integratie van die vraagstukken in een context van duurzame ontwikkeling. Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

De werkzaamheden van het FPB worden steeds gekenmerkt door een onafhankelijke benadering, transparantie en aandacht voor het algemeen welzijn. De kwaliteit van de gegevens, een wetenschappelijke methodologie en de empirische geldigheid van de analyses staan daarbij centraal. Tot slot zorgt het FPB voor een ruime verspreiding van de resultaten van zijn werkzaamheden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel

+32-2-5077311

www.plan.be

contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Baudouin Regout

Wettelijk Depot: D/2023/7433/6